
Vladimir Ilić

Državno vs. crkveno

Reč unapred

Prostor osvajanja ljudskih i manjinskih prava i sloboda širi se u savremenoj Srbiji na spiralan i ponekad nedovoljno proziran način. Napredak je očigledan ako se posmatraju duži vremenski odsecci, a razumljivo je da se pomaci najčešće prvo uočavaju na ravni legalnih rešenja, a tek potom u praksi. Praksa deluje sa relativno autonomnom uzročnom snagom: kada je januara 2006. Vlada Srbije počela da razmatra Nacrt Zakona o crkvama i verskim zajednicama, on je bio liberalniji nego kada je izašao iz Vladinih odbora i kada ga je Vlada usvojila kao zakonski predlog. Skupštinska rasprava na dan usvajanja ovog zakona, 20. aprila 2006., pokazala je da i normativna rešenja i stvarni položaj pripadnika verskih manjina uveliko zavise od realnih društvenih činilaca, uključujući tu i preovlađujuće stanje duhova. U toku ove rasprave tadašnji ministar vera g. Radulović bio je izložen vrlo snažnoj parlamentarnoj kritici s desna, kao zaštitnik „sekti”; sadržaj ove rasprave i ocene koje su iznosili poslanici iz Srpske radikalne stranke uplašili su pripadnike verskih manjina, i to sa dosta razloga. Napadi na

pripadnike, propovednike i objekte verskih manjina bili su ovom raspravom istovremeno objašnjeni i katalizovani. Nekoliko dana kasnije predsednik Republike g. Tadić proglasio je Zakon o crkvama i verskim zajednicama, tražeći prilikom potpisivanja ukaza od predsednika Vlade g. Koštunice i predsednika Narodne skupštine g. Markovića da se Zakon najhitnije izmeni i učini savremenim evropskim pravnim aktom.

Usvajanje i primena Zakona o crkvama i verskim zajednicama bitno su određeni nekim promenjenim okolnostima. Umesto strogog razdvajanja države od crkve, karakterističnog i za komunističko i za Miloševićevo razdoblje, nastupilo je vreme partnerstva između države i različitih društvenih organizacija, kakve su sindikati, građanska udruženja i verske zajednice. Verska pitanja postala su važna državna pitanja, utoliko pre što su neke druge državne pretenzije, pre svega one usmerene ka sticanju teritorijalnih dobitaka, doživele neuspeh. U zemlji zakasnele tranzicije i zbuđenog stanovništva verske zajednice postaju jedan od oslonaca poretka. Ne čudi stoga što se u obrazloženjima Zakona o crkvama Ministarstvo vera više poziva na „verski sistem” Srbije, nego na verske slobode. S druge strane, uređivanje verskog prostora u Srbiji odvija se pod snažnim uticajem potrebe države za integracijom u udruženu Evropu. Neka od zakonskih rešenja bivaju ocenjena od strane organizacija kao što su OEBS i Savet Evrope, ili njihovih organa, kakva je Venecijanska komisija, kao neprihvatljiva. Ovo pre svega važi za „invazivnu i opterećujuću” proceduru pre-registrovanja verskih zajednica. Naime, Zakon o crkvama i verskim zajednicama depriviše sve verske zajednice osim njih sedam. To što u

nekim susednim zemljama, na primer u Makedoniji, postoje vrlo slična rešenja, nimalo ne umanjuje pomenutu diskriminaciju. U Srbiji legalnoj diskriminaciji odgovara diskriminacija u praksi, izražena kroz ponekad proizvoljno ponašanje državnih organa, na primer policije, prema verskim zajednicama koje nisu izvršile preregistraciju. Mnogo je opasnije što verska diskriminacija u Srbiji na žalost vrlo često poprima oblike fizičkih napada na pripadnike verskih manjina. S obzirom na složen etnički sastav Srbije problem se dodatno komplikuje time što predmet diskriminacije nisu samo internacionalne protestantske crkve, nego i crkve koje, poput Rumunske pravoslavne crkve, okupljaju pripadnike nacionalnih manjina. Uopšte uzev rezultati monitoringa koje izvodi Centar za razvoj civilnog društva pokazuju da u poslednje tri godine opada udeo incidenata na čisto etničkom osnovu a da raste broj incidenata usmerenih prema pripadnicima verskih manjina. Tek će vreme pokazati da li je poboljšanje uočeno poređenjem broja verskih incidenata u 2008. godini sa 2007. godinom naznaka povoljnijeg trenda, ili tek privremena fluktuacija.

Procesi integracije Srbije u udruženu Evropu predstavljaju istovremeno solidno ali na žalost i dosta nisko postavljeno jemstvo za ostvarivanje verskih prava i sloboda. Član 9 Evropske konvencije o ljudskim pravima jemči verske slobode, uključujući tu i pravo na promenu veroispovesti. Ustav Srbije svojim sadržajem sledi ova visoka načela, dok ih relevantan Zakon o crkvama bar donekle derogira. Praksa njegove primene je izvesno lošija ne samo od ustavnih nego i od zakonskih rešenja. Državne vlasti još uvek ne pokazuju spremnost da

prihvate evropska rešenja, koja se i sama neprestano razvijaju. Na primer, u islamskoj verskoj zajednici u Srbiji postoji vrlo rizična podvojenost koja do sada nije dovela do smrtnih ishoda i pored teških fizičkih sukoba i ranjavanja zavađenih vernika. Država ne pokušava da arbitrira kao nepristrasni činilac, bez obzira što je predsedan iz islamske zajednice u Bugarskoj i odgovarajuća presuda suda u Strazburu obavezuju da tako postupi. Rumunskoj pravoslavnoj crkvi se ne dozvoljava da se samostalno registruje, bez obzira na predsedan iz Moldavije, takođe određen presudom suda u Strazburu, koji veoma podseća na položaj RPC u Srbiji. S druge strane, ni evropske međunarodne organizacije ponekad ne postavljaju odveć visoko kriterijume za ispunjavanje verskih prava. Jehovinim svedocima u Grčkoj Strazbur ograničava pravo na misionarenje na lične kontakte, dozvoljavajući grčkoj vladi da spreči njihovu versku propagandu preko televizije. No, u situaciji kakva je u Srbiji, gde misionara pomenute verske zajednice dva puta u razmaku od nekoliko dana prebije ista osoba, evropski standardi predstavljaju nešto čemu treba težiti da se dosegne.

Organizacije građanskog društva u Srbiji, mahom izrazito sekularistički nastrojene, često ne uviđaju neke aspekte odnosa države i verskih zajednica koji su međunarodno prihvaćeni. Bez obzira što je Srbija sadržajem svoga Ustava definisana kao sekularna država, pridavanje počasnog prvenstva Srpskoj pravoslavnoj crkvi koje je regulisano zakonom ne izaziva osudu nijedne međunarodne organizacije niti bilo koje verske zajednice u samoj zemlji. Specijalno dotiranje

pojedinih verskih zajednica iz državnog budžeta koji pune svi građani jeste nešto što je normalno u parlamentarnoj demokratiji. Obavezne doplatne markice, na primer one za izgradnju hrama Svetog Save, jesu nešto što su sami građani indirektno izabrali preko svojih slobodno izabраних predstavnika. Ukoliko se ova vrsta favorizovanja pojedinih verskih zajednica građanima ne dopada, oni mogu da na idućim izborima glasaju za druge političke opcije. U tom smislu treba razlikovati državni tretman verskih zajednica od obaveznog crkvenog poreza za sve građane, kakav u Srbiji ne postoji i koji po svemu što se zna niko ne misli da uvede.

Centar za razvoj civilnog društva nastavlja sa svojim programom vezanim za ostvarivanje verskih prava i sloboda. Ranije akcije na ovom planu finansijski su podržali ambasada SAD, Fond za otvoreno društvo i Freedom House, a potom Institute for Sustainable Communities, ambasada Mađarske u Beogradu, Evropska Komisija i Fond za otvoreno društvo. U ovoj publikaciji objavljeno je stotinu tekstova iz redovne kolumne u listu „Danas”. Tekstovi su pisani od jeseni 2007. do jeseni 2009. godine. Zadržana je redakcijska oprema ovih napisa i prihvaćena je „Danas”-ova lektura.

Decembar 2009.

Vladimir Ilić

Vlast deli, zavađa i arbitrira

Mnogo se govori i piše o klerikalizaciji srbijanskog društva. Pri tom nijedan vladika nije ministar, nijedan okružni prota nije predsednik opštine, u rukovodstvima vladinih agencija, sa izuzetkom vladike Porfirija, nije bilo sveštenih lica. Tamo gde klerikalizma u javnom životu ima, za to je odgovorna jedino i samo država. Državni organi kojima plaćamo porez obavezni su da obezbede jednakost građanki i građana pred zakonom, nezavisno od njihove verske (ne)pripadnosti.

Relativna istorijska konstanta većinski pravoslavnih društava nije klerikalizacija, nego cezaropapizam. Ne mora se podsećati na prevlast vizantijskih, turskih ili ruskih careva nad patrijarsima. U Srbiji je knez Miloš najurio mitropolita Petra kao isluženog bedinera, kralj Milan je zbog svojih bračnih problema posmenjivao episkope, žandarmerija kneza Pavla pendrečila je vladike.

Danas Ministarstvo vera nastavlja da primenjuje cezaropapistički tretman verskih zajednica. Prema Pravilniku o sadržini i načinu vođenja registra crkava i verskih zajednica, u Registar Ministarstva vera upisuju se sve eparhije SPC, sve biskupije RKC, svi mešihati i muftijstva i organizacione jedinice IVZ. Na ovaj način upravna vlast ima realnu mogućnost da deli i zavađa verske zajednice i da arbitrira između njihovih frakcija i starešina. Primer IVZ samo je

najsvežiji. Sva sredstva politike stoje na raspolaganju izvršnoj vlasti da bi ostvarila kontrolu nad verskim zajednicama: povlašćivanje jednih vladika ili reisa na račun drugih, neravnomerna posredna i neposredna finansijska podrška, promovisanje poslušnih u medijima koje kontroliše država, mogućnost nagoveštavanja pojačanog državnog nadzora ili finansijske kontrole.

Istovremeno, građansko društvo više kritikuje SPC, koja je jedna verska zajednica, nego državu čija je obaveza da obezbedi jednakost pred zakonom. Neretko se sa SPC tera šega ili se ona izvrgava ruglu. Zaboravlja se da SPC nije ni Ilarion, ni Pahomije, ni Filaret. SPC, to su monahinje i monasi, sveštenici, vernice i vernici. Naše sugrađanke i sugrađani. Građansko društvo stvara sebi nepotrebnog neprijatelja umesto da se u svom nastojanju da ukloni versku diskriminaciju usredsredi na one koji su odgovorni. Jer, ako ne gledamo crkveni shematizam nego društvenu realnost, stvarni poglavar SPC nije Njegova svetost gospodin Pavle, nego predsednik Vlade Srbije. Jasno je u kom pravcu treba usmeriti akciju čiji je cilj suzbijanje diskriminacije na verskoj osnovi...

23. oktobar 2007.

Građansko društvo, klerikalizam i cezaropapizam
Nepovlašćeni na udaru

Glavni inspektor beogradske policije Zoran Luković još uvek je u državnoj službi. Kada je krajem avgusta počinjen stravičan zločin u Novim Banovcima, kada su na najsvirepiji način ubijeni jedan odrastao čovek i jedno malo dete, ovaj policijski rukovodilac reagovao je ishitreno i krajnje neodgovorno. Drugi državni službenici bili su odmereniji. Ministar policije g. Jočić prilično je precizno izjavio da će policija intenzivirati borbu protiv sekti čiji obredi imaju smrtni ishod ili koje vrše pritisak na svoje članove da izvrše samoubistvo. Nadležni istražni sudija g. Starčević saopštio je da istrazi nije poznat motiv ovog dvostrukog monstruoznog ubistva. Savetnik u Ministarstvu vera dr Stojanović postupio je krajnje odgovorno, upozoravajući da je u Srbiji postalo uobičajeno da se, često i bez trezvenog rasuđivanja, skoro svi događaji s tragičnim posledicama pripisuju “opasnim sektama”, najčešće bez obrazloženja i dubljeg ulaženja u suštinu. „“

Luković je medijima naglasio da je u kući osumnjičenog “pronađeno mnogo satanističkih knjiga i to najviše o kanibalima, veštičarenju i vampirima. Ponašanje osumnjičenog ukazuje da je on uravnotežen i da je ovaj zločin bio planiran, a status leševa ukazuje da je ubistvo posledica, moguće je, sektno-ritualnog izvršenja”. Prema Lukovićevim rečima, “u poslednje vreme, imamo jedan rastući broj ritualnih ubistava, samoubistava, pojava sektnog delovanja sa smrtnim

ishodom, odnosno s elementima nasilja, seksualnog zlostavljanja”. Nekoliko dana kasnije, izložen reakciji civilnog društva, g. Luković je izjavio da “policija ne raspolaže operativnim podacima da će u Srbiji uslediti novi zločini satanista sličnih ili gorih od monstruoznog dvostrukog ubistva počinjenog u Novim Banovcima”.

U međuvremenu su “Večernje novosti” (31. avgusta - 7. septembra) objavile seriju napisa o “sektama”, ne praveći značajniju razliku između baptista, Jehovinih svedoka i satanista. Dan pošto je je otvoren novi molitveni objekt Jehovinih svedoka u Batajnici, pored Novih Banovaca, 23. septembra, na njemu su oštećeni fasada i ulaz. Narednog dana glavni inspektor Luković počeo je seriju javnih predavanja protiv “sekti”. Takvo ponašanje pojačava atmosferu koja pogoduje povećanju broja incidenata prema pripadnicima onih nepovlašćenih (“netradicionalnih”) verskih zajednica koje Zakon o crkvama i verskim zajednicama diskriminiše.

30. oktobar 2007.

Uz reagovanje Ministarstva vera na izveštaj Stejt dipartmenta

Vreme za menjanje manjkavog zakona

Ministarstvo vera je hitno i oštro reagovalo na godišnji izveštaj Stejt dipartmenta o stanju religioznih sloboda u svetu. Ministarstvo tvrdi da američki izveštaj, kada je Srbija u pitanju, “sadrži niz netačnih ocena koje su posledica lažnih informacija i pogrešnog pristupa u prikupljanju i obradi podataka”.

Ovu reakcije izazvala je ocena Stejt dipartmenta da se poštovanje verskih sloboda u Srbiji pogoršalo najviše zbog “problematičnog” Zakona o verskim zajednicama i njegovog “proizvoljnog” sprovođenja. Stejt dipartment je kritikovao i druge zemlje, na primer Nemačku zbog diskriminacije sajentologa i Jehovinih svedoka, ili Francusku zbog porasta antisemitizma i zbog restrikcija koje se odnose na muslimane u ovoj zemlji.

Zbog čega se Ministarstvo vera uzrujalo povodom izveštaja koji su sačinili organi uprave jedne strane zemlje? Ono je u velikoj meri ignorisalo kritičke ocene koje su Zakonu o crkvama i verskim zajednicama i posledicama njegove primene uputile brojne zainteresovane verske zajednice u Srbiji, ili međunarodne organizacije čiji je član naša zemlja, kao što su OEBS i Savet Evrope. Ono je takođe ignorisalo zahtev predsednika Srbije da se “u najhitnijem roku usvoje izmene i dopune ovog zakona kojima bi se otklonile sve njegove manjkavosti i koje bi ga učinile savremenim evropskim pravnim

aktom”.

Neshvatljivo je da su Ministarstvu vera važnije primedbe koje dolaze iz druge države, umesto onih koje upućuju naši poreski obveznici, međunarodne organizacije kojima smo dobrovoljno pristupili i, nipošto na poslednjem mestu, prvi službenik naše države.

Stejt dipartment plaćaju američki poreski obveznici. Ministarstvo vera u Vladi Srbije plaćamo mi. Ono se zasad pokazuje spremnije da polaže račune Amerikancima nego građankama i građanima Srbije.

Ipak, ne treba suditi prenagljeno. Prethodni ministar vera prof. Radulović svojevremeno je ocenio da je izmena Zakona moguća ukoliko se tokom njegove primene uoče manjkavosti. S obzirom na stečena iskustva, čini se da je uveliko nastupilo vreme za usvajanje ove izmene.

6. novembar 2007.

Diskriminacija građana u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama

Mešanje državnog i kanonskog

Crnogorska pravoslavna crkva predala je zahtev za registraciju. Kakve su posledice (ne)usvajanja ovog zahteva? Registrovanje CPC bilo bi nezakonito; neregistrovanje bi predstavljalo kršenje verskih sloboda i slobode savesti.

Član 19. Zakona o crkvama i verskim zajednicama zabranjuje upis u Registar Ministarstva vera onih verskih organizacija koje u svom nazivu sadrže ime ili deo imena već upisanih verskih zajednica. CPC u svom imenu sadrži delove naziva SPC. Član 19. pomenutog zakona predstavlja uključivanje kanonskog prava jedne verske zajednice u državno pravo. Problem dodatno usložnjavaju dva momenta: prvo, veza između ostvarivanja verskih prava i prava nacionalnih manjina još je izrazitija u slučaju rumunske i makedonske pravoslavne crkve nego u slučaju CPC; drugo, ukupno obuhvatno terensko iskustvo upućuje da CPC nema ni sveštenike ni vernike u Srbiji i da je zahtev za njenu registraciju bitno politički čin. S druge strane, prema svim prihvaćenim standardima vezanim za ostvarivanje ljudskih prava, niko nema pravo da građankama i građanima Srbije uskraćuje mogućnost samoorganizovanja u formi priznate i registrovane verske organizacije, ako oni to žele, čak i ako smatra da u njihovom slučaju nije reč o vernicima. Sam Zakon ovde vrši diskriminaciju među građanima Srbije. Ako postupa po Zakonu, Ministarstvo vera mora da podstiče

diskriminaciju.

Jedini mogući zaključak je da član 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama - koji, treba ponoviti, predstavlja prevod sadržaja kanonskog prava jedne verske zajednice na jezik državnog prava - ograničava neka važna ljudska prava. Taj član mora biti uklonjen iz ovog zakona. Od toga niko neće biti na šteti, a najmanje naši građani, uključujući ovde pripadnice i pripadnike bilo koje verske zajednice. Odnosi naše zemlje sa susednim državama ovim bi bili samo poboljšani. Na građanskom društvu je da pruži što širu osnovu za akciju usmerenu ka ovoj neophodnoj zakonskoj izmeni.

13. novembar 2007.

Pitanje Rumunske pravoslavne crkve u Srbiji i dalje otvoreno

Priznata i nepriznata

Pitanje zakonskog priznavanja Rumunske pravoslavne crkve predstavlja najspornije pitanje i najteži problem u odnosima Srbije i Rumunije. Nijedno ekonomsko ni političko pitanje nema toliko prioritetnu važnost u odnosima ovih zemalja.

RPC je istovremeno priznata i nepriznata. U Vojvodini ona godinama unazad ima tretman kao i svaka druga priznata verska zajednica i dobija pomoć iz budžeta. Svojevremeno je Izvršno veće APV tražilo da Skupština APV bude predlagač neophodnog zakona o izmenama i dopunama Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Pokrajinska vlada smatra da je vekovno prisustvo RPC, kao, uostalom, i Grkokatoličke crkve, nesporno, i traži da ove crkve budu priznate kao tradicionalne u Srbiji.

Kada je reč o centralnim organima uprave, situacija je drugačija. Član 19. pomenutog Zakona uključuje sadržaje kanonskog prava jedne verske zajednice u državno pravo i onemogućava registrovanje onih pravoslavnih crkava koje nisu SPC. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica u članu 2. kaže da se “u saglasju sa Srpskom pravoslavnom crkvom u registar upisuje i odgovarajuća organizaciona jedinica Rumunske pravoslavne crkve u Banatu”.

Izvršna vlast ovde notorno krši važeći Ustav, koji izričito

propisuje da je Srbija svetovna država i da su crkve i verske zajednice odvojene od države. SPC se, kroz traženje njenog “saglasja”, tretira kao državni organ koji, posve neustavno, odlučuje na osnovu kanonskog, a ne državnog, prava. Time državna vlast svoje obaveze da osigura poštovanje ne samo verskih nego i nacionalnih prava prebacuje na jednu crkvu, umesto da radi posao za koji je plaćena. Svojevremeni sastanci rumunskih predsednika Ilijeskua i Baseskua sa našim predsednicima Koštunicom i Tadićem završili su se davanjem nikad ispunjenih obećanja. U međuvremenu se situacija komplikovala otvaranjem pitanja povraćaja imovine RPC i različitim pokušajima da se tzv. “vlaškom pitanju” pristupi ne samo iz Beograda i Bukurešta, nego i sa juga Balkana. Zaboravlja se da rumunski pogled na rešenje statusa AP Kosovo i Metohija izražava retku naklonjenost prema stavovima Beograda, kao i to da je Rumunija, i pored spora oko RPC i s njim povezanog pitanja etničkog sastava stanovništva Istočne Srbije, blokirala inicijativu moldavskih i litvanskih poslanika u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope da se Srbija stavi pod posebni monitoring.

20. novembar 2007.

Asimetričan odnos prema crkvama

U Srbiji je državna vlast nadređena verskim zajednicama i iskorišćava ih više nego one nju. No, nesporno je da se oblikovanje odnosa države i verskih zajednica godinama unazad odvija u kontekstu procesa desekularizacije. Zemaljski ustav propisuje da je Srbija svetovna država i da su crkve i verske zajednice odvojene od države. Kao i drugi normativni dokumenti, i on je utoliko idejno čistiji što je dalji od društvene stvarnosti. Zakon o crkvama i verskim zajednicama bliži je realnosti, a podzakonski pravilnik o njihovom registrovanju najistinitije odslikava pravo stanje stvari. Odnos državne vlasti prema crkvama i verskim zajednicama uopšte, kao i prema pojedinim grupama ovih poslednjih (tradicionalnih verskih zajednica, netradicionalnih verskih zajednica, konfesionalnih zajednica) izrazito je asimetričan.

Ustavni sekularizam zasad nije u potpunosti primenjiv u društvenoj stvarnosti: manifestna ritualna religioznost obavlja afirmativnu ulogu u tom smislu što vrši funkcije koje njene funkcionalne zamene (na primer ideologija socijalističkog samoupravljanja ili ona sa etnoteritorijalnim zahtevima) više ne mogu da obavljaju. Mada natpolovična većina aktivnih birača glasa za izrazito desne, neliberalne, stranke, država Srbija ima liberalni ustav jer je mala i siromašna, podložna uslovljavanju velikih sila i njihovih aglomeracija; ona, međutim, ne može da funkcioniše na čisto liberalnim načelima.

Bilo prividna religioznost i/ili etnofiletizam, zasad nažalost moraju da budu zastupljeni u svesti stanovništva i u društvenoj praksi. Državna vlast koju biraju zasad većinom konzervativno opredeljeni birači ne prihvata dosledni konstitucionalni sekularizam, kao što odbija i ustavni patriotizam. Ipak, primorana zajedničkim delovanjem domaćih, međunarodnih, pa i inostranih činilaca da bar donekle uspostavi partnerski odnos sa subjektima građanskog društva, poput sindikata, verskih zajednica i nevladinih organizacija, državna vlast ostavlja određeni prostor za manevar.

Smanjivanje verske diskriminacije jeste, kao i borba protiv fašizma, kao i nastojanje da se popravi položaj osoba sa invaliditetom, neprestani proces, a ne stvar trenutne akcije. Realističnost u pristupu neophodna je ukoliko se želi stvarna i održiva promena nabolje. Od svakoga, uključujući tu i vlast, treba neprestano tražiti tek nešto više od onoga što je realno sposoban da pruži. Maksimalizam bi unapred onemogućio stvarnu poželjnu održivu promenu; svaka promena nabolje vodi dostojnijem i uljuđenijem životu u Srbiji.

27. novembar 2007.

Umesto partnerskih odnosa države i verskih zajednica,
u Srbiji postoji diskriminacija

Svi ravnopravni, neki povlašćeni

U Srbiji, protivno važećem Ustavu, postoji verska diskriminacija. Knjiga doskorašnjeg ministra vera prof. Milana Radulovića o Zakonu o crkvama i verskim zajednicama ukazuje na ograničenja sadašnjeg stanja na ovom planu. Ona mnogo čime izražava stav najuticajnijeg dela upravne vlasti prema pitanju odnosa verskih zajednica i države.

Prof. Radulović traži restauraciju odnosa svetovnih i duhovnih vlasti iz vremena monarhije. Zagovara državni nadzor nad sprovođenjem crkvenog ustava i crkvenih odredbi. Poriče vrednost “potpuno liberalnom režimu osnivanja verskih udruženja” iz vremena komunističke vlasti. Ističe da “svako može da se slobodno udružuje radi ostvarivanja svojih verskih ubeđenja, ali nijedno novo versko udruženje ne može imati status i ugled crkve zato što je crkva zasnovana jednom zasvagda, do kraja veka, i zato što crkvu nisu osnovali ljudi nego Sin Božiji i Duh Sveti preko Apostola”... Od crkve se traži da državu prihvati kao istorijsku ali i kao božansku ustanovu. Odvojenost države i verskih zajednica zamenjuje saradnički odnos.

Ovo shvatanje smatra da se ne smeju apsolutizovati individualna čovekova prava jer su u neskladu sa nekim pogledima hrišćanskih crkava. Tvrdi se da su “stečena prava crkve starija i veća od novih

načela slobode veroispovedanja”. Pravi se diskriminacija između arbitrarno određenih povlašćenih (“tradicionalnih”) crkava i onih koje to nisu. Traži se državna arbitraža na planu priznavanja verskih zajednica: “Naime, ako za registraciju crkve nisu potrebni nikakvi drugi uslovi osim proste prijave, onda među crkvama nema nikakve razlike: svejedno je kad je crkva nastala, otkad deluje, kakvo je njeno učenje, koliko ima sledbenika, kakva je njena uloga u kulturnom i duhovnom razvoju jedne društvene zajednice ili države. Sve su ravne i jednake.”

Uočljivo je da se partnerski odnos vidi kao asimetričan, kako u smislu cezaropapističkog nadzora izvršne vlasti nad verskim zajednicama tako i na planu proizvoljne podele ovih poslednjih na faktički povlašćene i trpljene. S druge strane, partnerski odnos države i verskih zajednica je danas neizbežan, s obzirom na osobine samog društva u Srbiji: pitanje je kako ovaj odnos optimalizovati i smanjiti diskriminaciju. I ovde, kao i drugde, treba širiti front podrške i sužavati polje otpora promenama. Zajednički je zadatak verskih zajednica i organizacija civilnog društva da pokažu nosiocima moći da njihov interes nije nužno u diskriminaciji i da i verska ravnopravnost može da im bude od koristi. Pri obraćanju nevladinim organizacijama uputno je pozivati se na načela; kada se obraća partijama i organima vlasti, treba im pomoći da prepoznaju vlastite partikularne interese. Oni se mogu pronaći i sa onu stranu cezaropapizma i verske diskriminacije.

4. decembar 2007.

Ministarstvo vera odbija da prihvati verski pluralizam

Vlast u ulozi tumača vere

Ministarstvo vera u Vladi Srbije svojim zadatkom pre smatra očuvanje verske strukture društva nego regulisanje ostvarivanja verskih prava i sloboda. Ono daje prednost očuvanju “tradicije i digniteta” na račun “američkog koncepta sekularizma”. Ovakvim pristupom ono krši važeći ustav.

Ključni stav Ministarstva jeste da se “idejom verske slobode ne može ubijati vera” ili, kako kažu njegovi predstavnici: “Kada bi bilo pune slobode, ne bi bilo crkava”. Prema ovom shvatanju registracija verskih zajednica jeste dodeljivanje posebnog statusa “javnih zajednica”. Prema tumačenju predstavnika Ministarstva, “to ne može biti grupa od desetak ljudi koji na svoj način tumače neki deo Biblije; to su marginalne, disidentske, otpadničke grupe od verskih zajednica”. Crkve kao što su “Jehovini svedoci ne mogu biti registrovane, jer misionare od vrata do vrata, bez jasne oznake ko su; nameću svoja uverenja, agresivni su u tome”. Ili, drugim rečima, “kada bi se registrovao svako ko hoće, to bi bilo obesmišljavanje svih konfesija”.

Ministarstvo se pribojava potpunog sekularizma zbog onog što vidi kao “poništanje verske strukture”, odnosno kao “uvođenje haosa, kad svi mogu da se registruju, kao (što je bio slučaj - prim. V. I.) u komunizmu”. Da bi očувало aktuelnu versku strukturu, Ministarstvo samovoljno u svoju nadležnost preuzima teološku i filozofsku procenu

verskih učenja i kapaciteta verskih zajednica. Ovde se ne radi o razumljivoj brizi da se društvo zaštiti od opasnih pseudoverskih organizacija, nego o cezarističkom arbitriranju gde Ministarstvo odbija da prihvati realno postojeći verski pluralizam. Umesto 182 verske zajednice, koliko ih je bilo ranije evidentirano, ono želi manji broj poslušnih verskih zajednica s kojima će moći da se dogovara ili da im naređuje. Ono religijski pluralizam Srbije nasilno svodi na mali dvocifren broj subjekata.

Ministarstvo vera potpuno arbitrarno određuje ko može da se registruje, a ko ne. Slobodna crkva je, na primer, ispunila sve zakonske uslove za registraciju, ali je ipak odbijena; postoje indicije da je to učinjeno da bi se obezbedio prostor za verski subjekt koji je favorizovan od države, pod koji se nastoji nasilno podvesti dvocifren broj protestantskih crkava i koji je sada registrovan na privatnoj adresi. Dok javnost traži sekularnu državu, izvršna vlast cezarističkim merama sekularizuje crkve i vrši preraspodelu njihovih resursa.

12. decembar 2007.

Ministarstvo vera razlikuje “bizarna” od “konzistentnih” verskih učenja

Samovolja u službi kontrole

U svojim teološkim i filozofskim pretenzijama, neprimerenim organu državne uprave, Ministarstvo vera razlikuje “bizarna” od “konzistentnih” verskih učenja i na osnovu toga odlučuje koje se verske zajednice i pod kojim uslovima mogu registrovati. Dok se, s jedne strane, instaliraju i nasilno ukрупnjavaju verske zajednice za koje Ministarstvo proceni da mogu da pod svoju kapu stave dvocifren broj protestantskih crkava (uključujući i njihove materijalne resurse), u drugim slučajevima (primer su Hrišćanska zajednica i Crkva Hristove braće) traže se dopune, ne daju se odgovori podnosiocima prijave za registraciju, ili se probijaju propisani rokovi. Neke verske zajednice, poput Jehovinih svedoka, podnele su žalbu Vrhovnom sudu; druge se, poput Slobodne crkve, dvoume da li da to učine.

Ministarstvo se u svom neprikrivenom cezaropapizmu ponaša samovoljno, upotrebljavajući politiku imenovanja kako mu kad odgovara: ono zabranjuje registrovanje verskih zajednica čiji nazivi sadrže delove istog imena, njegovi predstavnici razlažu da promena imena verske zajednice svedoči o nepostojanju uverenja, a Ministarstvo istovremeno nagoni verske zajednice (najbolji primer su evanđeoske crkve) da promene ime da bi mogle biti priznate. Politika imenovanja je posve neposredno stavljena u službu državne kontrole verskih zajednica: Ministarstvo vera arbitrarno određuje koje će verske zajednice poslužiti

kao stožer oko kojeg će se ujediniti srodne zajednice vernika; razumljivo je da ono pri tom bira i registruje one najposlušnije i državnom uplivu najpodložnije. Istovremeno, kada mu odgovara drugačije konkretno rešenje, Ministarstvo ne poštuje član 19 Zakona o crkvama i verskim zajednicama jer, kada to želi, registruje crkve koje u svom nazivu sadrže nazive drugih crkava. Primer su registrovane tri crkve koje u nazivu imaju odrednicu “evangelička”. Dve od njih su “tradicionalne”, Hrišćanska i Slovačka, a jedna je “netradicionalna”, Metodistička. Ono što se njima dopušta ne važi, na primer, za Rumunsku pravoslavnu crkvu povodom koje se primenjuje kanonsko pravo jedne verske zajednice. Ministarstvo vera, prema svom nahodanju, primenjuje državno ili kanonsko pravo, a po potrebi krši ne samo važeći ustav nego i Zakon koji je samo predložilo.

18. decembar 2007.

Ugrožavanje prava pomera se s nacionalnih na verske manjine

Osetljivi dani praznovanja

Dve posebno rizične situacije u pogledu incidenata usmerenih ka verskim i nacionalnim manjinama jesu izbori i verski praznici. Ovi poslednji su vrlo jak test za (ne)ostvarivanje osnovnih prava pripadnika i pripadnika manjina. Teško je zaboraviti da je na drugi dan julijanskog Božića ove godine zapaljen adventistički hram u Staparuu, a oskvrnuta katolička kapela na Paliću. U vreme eskalacije incidenata na nacionalnoj osnovi, od decembra 2003. do kraja septembra 2004. godine, posebno upadljivi bili su napad na Hrvatski dom u Somboru, dvokratno rušenje spomenika Matiji Gupcu u Tavankutu, oba na kraju proslave gregorijanskog Božića, i (prema tadašnjoj policijskoj proceni krajnje ozbiljne) pretnje novinarima “Hrvatske riječi”, izrečene na “Srpsku novu 2004. godinu”. Iste noći su građane Novog Sada probudili povici pijanih ljudi: “Hajde Srbi da koljemo Hrvate! Hajde Srbi da koljemo Mađare!”

U međuvremenu je situacija u pogledu etničkih incidenata u velikoj meri sanirana kombinovanim učinkom pritisaka međunarodnih organizacija čiji je Srbija član i napora domaćih upravnih i pravosudnih organa. Težište ugrožavanja poslednjih godina se pomerilo sa etničkih na verske manjine, pri čemu valja imati u vidu da između njih neretko postoji podudarnost.

Koncentracija verskih praznika slavljenih prema oba kalendara,

i prema onom trećem, islamskom, blizina izbora, i, najviše, odmicanje procesa rešavanja statusa Autonomne pokrajine Kosovo i Metohija, zahtevaju povećanu pažnju svih koji su profesionalno ili na drugi način posvećeni zaštiti verskih i nacionalnih manjina. Bilo bi krajnje pogrešno stvarati atmosferu neproduktivne nervoze i podizati i inače visoku političku temperaturu. S druge strane, iskustvo koje su državni organi stekli na planu upravljanja i nadvladavanja nekadašnje krize vezane za etničke incidente u Vojvodini jeste kapital koji obavezuje i koji onemogućuje izbegavanje odgovornosti. Nezamislivo je i nedopustivo da se desi bilo kakav incident između Kurban -bajrama i praznika Svetog Save, a da eventualni počinioci ne budu smesta podvrgnuti zakonom predviđenim merama. Republika Srbija raspolaže svim potrebnim resursima da onemogući ili da odmah procesuiru bilo kakav incident. Svako neželjeno iskustvo koje bi donele nedelje koje dolaze predstavljalo bi isključivo posledicu kažnjive nemarnosti u državnoj službi.

27. decembar 2007.

Ministarstvo vera ne poštuje Zakon o crkvama i verskim zajednicama

Udar na verske slobode

Reis-ul-ulema Islamske zajednice Srbije efendija Zilkić zatražio je početkom januara od ministra policije zaštitu objekata i vernika od glavnog muftije Islamske zajednice u Srbiji efendije Zukorlića. Ministarstvo vera, koje je pre tri meseca, prilikom rascepa u Islamskoj zajednici, podržalo Zilkićevu struju, optužilo je krajem decembra Zukorlića da gazi verska prava muslimana. Prema oceni Ministarstva vera, Zukorlićev “mešihat u Novom Pazaru radi zadovoljenja nečijih političkih ambicija zloupotrebljava Zakonom zajamčenu autonomiju verske zajednice”.

S druge strane, Ministarstvo je u svom saopštenju navelo da Zakon o crkvama i verskim zajednicama poznaje i priznaje samo jednu jedinstvenu Islamsku versku zajednicu i njenu unutrašnju regulativu. Ministarstvo kao noseće dokumente ove regulative navodi Ustav Islamske zajednice Srbije, Ustav Islamske zajednice u Srbiji, kao i Ustav Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, u onom delu kojim je Mešihat Islamske zajednice Sandžaka uključen kao sastavni deo u Zajednicu u Bosni i Hercegovini.

Zakon o crkvama i verskim zajednicama u članu 7 izričito nalaže državi da pruži odgovarajuću pomoć za izvršenje pravosnažnih odluka i presuda koje izdaju nadležni organi verskih zajednica. Ministar vera g. Naumov ne poštuje ovu zakonsku odredbu, tvrdeći da je raskol

problem unutar same Islamske zajednice i da je najbolje što država može da učini to da se ne meša. Na taj način islamskoj zajednici se uskraćuje garantovana zakonska zaštita, a pomenuti zakon se ponovo očituje kao neprihvatljiv već i preko odbijanja Ministarstva vera, koje je bilo njegov predlagač, da ga primenjuje.

U ovom slučaju Ministarstvo vera odbija bilo da primeni Zakon, bilo da inicira njegovu promenu. U nekim drugim situacijama, kao u slučaju Rumunske pravoslavne crkve, ono ga neposredno krši, pošto na osnovu podzakonskog Pravilnika derogira primenu nosećih dokumenata RPC. Profesor Milan Vukomanović je u vreme raskola u IVZ upozorio da bi ono što se zbiva u Sandžaku trebalo sve da nas zabrine i angažuje, jer je reč o svojevrsnom udaru na verske slobode. Vukomanović je naglasio da međureligijski odnosi direktno ugrožavaju međudržavne odnose naše zemlje sa susednim zemljama. Ministarstvo vera ponaša se nepredvidivo, u zavisnosti od konkretne verske zajednice, zavađajući, povlađujući i diskriminišući.

15. januar 2008.

Poklapanje praznika i izbora ne mora da bude dramatično

Bez incidenata na verskoj osnovi

Ako se izuzme težak izged na pravoslavnom groblju kod Subotice na Badnje veče po gregorijanskom kalendaru, kritično vreme poklapanja verskih praznika i izbornih aktivnosti prošlo je u pogledu incidenata na verskoj osnovi bolje nego bilo koje od prethodnih godina.

Neke druge pojave vezane za ostvarivanje verskih prava takođe ohrabruju. Ministar vera g. Naumov primio je posle višemesečnog izbegavanja starešinu Hrišćanske adventističke crkve. Ne manje važno od samog susreta jeste saopštenje Ministarstva vera u kojem se ono obavezuje “da obezbedi povoljnu društvenu klimu za nesmetano delovanje svih crkava i verskih zajednica”. S obzirom na opštu atmosferu u društvu, koja ne pogoduje nesmetanoj aktivnosti protestantskih crkava i njihovih sveštenika, propovednika, vernica i vernika, ovakav nastup ministra vera ima dodatni značaj pošto njime “država” još jednom potvrđuje da protestantizam u ustavnoj Srbiji nije manje dobrodošao od drugih varijanti hrišćanstva i drugih religija.

Izvršnu vlast treba pohvaliti i zbog nečeg što nije učinila, mada je Zakon o crkvama i verskim zajednicama neprestano navodi da podlegne iskušenju da dela van nadležnosti koje joj dodeljuje Zakon o ministarstvima. Naime, nema nikakvih indicija da je Ministarstvo vera podstaklo ili podržalo Nj. s. patrijarha da se sredinom januara vrlo aktivno uključi u spor između Ruske i Rumunske pravoslavne crkve oko

statusa tri eparhije RPC u Moldaviji. S druge strane, ostaje senka sumnje da ova u svakom pogledu opravdana uzdržanost Ministarstva nije izazvana samo time što ono ograničava svoju delatnost na državu čija ga je Narodna skupština izabrala. Neravnopravan status RPC u Srbiji ili u Moldaviji može i ne mora da interesuje SPC; to je njena stvar u koju niko sa strane nema pravo da se meša. Obaveza Ministarstva vera jeste da poštuje ustavna načela, pa i Zakon o ministarstvima, koji mu nalaže “zaštitu verskih komponenata u kulturnom i etničkom identitetu nacionalnih manjina”.

Što važi za Ministarstvo vera, važi i za predsednika Republike. To što je g. Tadić nesumnjivo znatno nepristrasniji od moldavskog predsednika Voronjina nije dovoljno: prema važećem ustavu Republike, crkve i verske zajednice su ravnopravne i slobodne da samostalno uređuju svoju unutrašnju organizaciju. Zar je i u ovoj zemlji, kao u Moldaviji, neophodno (do)čekati presudu Evropskog suda za ljudska prava?

22. januar 2008.

Zakon primenjuje politiku prošlosti prema verskim zajednicama

Prerada istorije i arbitriranje

Ministarstvo vera svojom preradom istorije i arbitriranjem na planu društvenog pamćenja stvara legalni osnov za diskriminaciju najvećeg broja verskih zajednica u Srbiji.

Republika Srbija je prema važećem ustavu (čl. 11. i 44) svetovna država u kojoj su crkve i verske zajednice odvojene od države i međusobno ravnopravne. Zakon o crkvama i verskim zajednicama uvodi versku diskriminaciju koju pojačava podzakonski akt - Pravilnik o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica. Pravni propisi su udaljeni od diskriminacije onoliko koliko su udaljeni od društvene prakse. Dok je ustavno rešenje nediskriminatorско, Zakonu su neophodne izmene, a Pravilnik koji najneposrednije uređuje funkcionisanje verskih zajednica omogućuje gotovo potpunu proizvoljnost izvršne vlasti. Na primer, Pravilnik nalaže da se pod imenom SPC upišu Patrijaršija i sve njene eparhije, čime krši autonomiju SPC i temeljne sadržaje njenog ustava, koji određuje SPC kao jednu i nedeljivu, sa dostojanstvom Patrijaršije. Posledica ovakve odredbe Pravilnika jeste realna mogućnost arbitriranja izvršne vlasti različitim sredstvima između pojedinih eparhija i vladika SPC.

Zakon na arbitraran cezaristički način primenjuje politiku prošlosti prema verskim zajednicama. U svom priznavanju istorijskog kontinuiteta s pravnim subjektivitetom "tradicionalnim crkvama i

verskim zajednicama” Ministarstvo se opredeljuje za razdoblje od 1836. do 1930, što izražava jednu stranački obojenu viziju tradicije i na njoj zasnovanu zamisao poželjnog društva, ali što stvarno negira znatno duži kontinuitet SPC i drugih verskih zajednica. Na području Srbije vekovima unazad legalno deluju ne samo “tradicionalne”, pravoslavne, katoličke, islamske i judaističke, nego i protestantske verske zajednice, na primer nazarenska. Neosnovanost zahteva za ponovnu registraciju nepovlašćenih verskih zajednica vidljiva je iz čl. 7 Pravilnika kojim se nalaže da se ponovo registrovanim verskim zajednicama u Registar i u rešenje o registraciji upišu i datumi njihovih ranijih registracija po sistemu prijave. Daleko bolje bi bilo kad bi se svim do sada registrovanim verskim zajednicama, uključujući tu i one registrovane u skladu sa zakonima iz 1953. i 1977, priznao “istorijski kontinuitet sa pravnim subjektivitetom”. Ovakvim izbegavanjem samovoljne prerade prošlosti uklonila bi se legalna diskriminacija, što bi suzilo i prostor za diskriminaciju u praksi.

29. januar 2008.

Zašto Ministarstvo vera odbija da registruje male verske zajednice

Nadzor nad slobodom savesti

Prema januarskom izveštaju ugledne nevladine organizacije Forum 18, čije se sedište nalazi u Oslu, visoki zvaničnici Ministarstva vera navode pet razloga za odbijanje registracije malih verskih zajednica. Ovi razlozi ne navode se u Zakonu o crkvama i verskim zajednicama i u suprotnosti su sa visokim međunarodno prihvaćenim načelima kojima se definišu verska prava i slobode. Možda su se neki eventualni nesporazumi mogli izbeći da ministar vera g. Naumov ne izbegava sastanak s predstavnicima Foruma 18, što je za žaljenje. U ovom pogledu bi bilo dobro da se gospodin ministar ugleda na svog prethodnika, koji je uvek nalazio vremena za susret sa onima koji su kod njega tražili prijem. Sklonost da se vodeći položaji u aparatu uprave upražnjavaju kao sinekure nije nešto što se može bilo čime pravdati.

Koji se razlozi, nezvanično ali nedvosmisleno, navode kao argumenti zbog kojih Ministarstvo odbija da registruje neke verske zajednice? Postoji pet nezvaničnih osnova zbog kojih se odbija njihova registracija. Od crkava koje nisu pravoslavne traži se da se ujedine sa crkvama za koje u Ministarstvu smatraju da su im slične; nasuprot ovome, odbija se registracija pravoslavnih crkava koje nisu SPC; ne prihvata se registracija nejednobožackih verskih zajednica; isto važi i za verske zajednice koje nemaju sedišta u nekoj drugoj zemlji; napokon, odbija se registracija onih verskih zajednica koje Ministarstvo sagledava

kao filozofska civilna udruženja ili kao netradicionalne verske zajednice.

Prisiljavanje protestantskih crkava da se ujedine u funkciji je jačanja cezaropapističke kontrole i arbitriranja pri raspodeli njihovih ili njima namenjenih resursa. Odbijanje da se registruju pravoslavne crkve koje nisu SPC predstavlja ne samo diskriminaciju prvih, nego i osnov za trajno uslovljavanje ove poslednje. Odbijanje da se registruju verske zajednice koje nisu registrovane u drugim zemljama sprečava spontani razvoj verskog života, što predstavlja direktno komandovanje svetovne vlasti tamo gde treba da vlada sloboda savesti. Sprečavanje registracije filozofskih “civilnih udruženja” i “novih verskih zajednica” pretpostavlja kadrovske kapacitete za stručnu filozofsku procenu kojima Ministarstvo vera ne raspolaže. Napokon, faktička zabrana politeizma kao svoju vrlo štetnu posledicu pogoduje odsustvu zakonske zaštite malobrojnih, ali često zlostavljanih pripadnika ogranaka južnoazijskih religija.

5. februar 2008.

Da li je kultura srbijanskog društva zrela za čist sekularni model

Neravnopravnost može prerasti u nasilje

Zbog čega je nerealno nastojati da se odredbe važećeg ustava koje garantuju sekularni karakter države ekstenzivno i posve dosledno pretoče u zakonska rešenja? Restriktivna primena ovih odredbi kroz Zakon o crkvama i verskim zajednicama predstavlja nešto što ne služi na čast državi i što je izvor stalne systemske diskriminacije nepovlašćenih (“netradicionalnih”) verskih zajednica. Ona sačinjava psihološku osnovu kojom se podupiru počinioci incidenata usmerenih ka verskim manjinama.

Da li je društvena struktura srbijanskog društva zrela za čist sekularni model odnosa države i verskih zajednica, kakav postoji u SAD i kakav je postojao u socijalističkoj Jugoslaviji? Tranzicijski gubitnici su početkom februara dali preko dva miliona glasova opciji koja je nespojiva sa bilo kakvim modernim rešenjima. Identifikacija, najčešće samo konfesionalna ili ritualna, sa povlašćenim verskim zajednicama, deluje sedativno na one koji trpe bolove realnog života, u društvu koje konvulzivno pokušava da spreči svoju ponovnu izolaciju. Oni koji su lišeni realnih resursa pronalaze određenu psihološku nadoknadu u tome što pripadaju povlašćenim verskim zajednicama, a ne onima koje se nalaze u položaju društvenih parija. U pitanju je svojevrсни “konfesionalni kvaziaristokratizam”, koji je funkcionalni ekvivalent etnonacionalizmu kao “aristokratizmu gomile”.

Da li je kultura srbijanskog društva zrela za čist sekularni model? “Konfesionalni kvaziaristokratizam” donekle predstavlja modifikaciju etnofiletističke jeresi, one koja bi prihvatila isključivo nepostojeću pravoslavnu i svetosavsku Evropu i koja je objektivno nesposobna da omogući Srbiji da realnu Evropu primi u sebe. Nekadašnje etnoteritorijalne pretenzije zamenjene su simboličnom podelom verskog prostora na privilegovane i na diskriminisane. To je napredak u odnosu na devedesete godine, ali je to istovremeno i stalan rizik da se zakonska neravnopravnost pretoči u realno nasilje nad verskim manjinama.

Ono što nije nerealan jeste neprestani monitoring verskih prava, religioznih sloboda, kršenja ustavnih načela i verskih incidenata. Ova aktivnost mora da bude praćena uklanjanjem najgorih neustavnih rešenja, odnosno izmenom člana 18 i otklanjanjem člana 19 iz Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Za više od toga današnja Srbija nije sposobna. Na manje od toga ona ne sme da pristane ukoliko želi da bude moderna ustavna država.

12. februar 2008.

Različita merila Ministarstva vera u odnosima s javnošću

Tolerancija u reklamne svrhe

A kakva je praksa Ministarstva vera na planu održavanja odnosa sa javnošću? U saopštenju Ministarstva povodom susreta ministra sa predsednikom Glavnog odbora Hrišćanske adventističke crkve konstatovana je dobra saradnja i obostrano razumevanje i poštovanje. Ministar vera je istakao da njegovo ministarstvo nastoji da obezbedi povoljnu društvenu klimu za delovanje svih crkava i verskih zajednica.

Kada je ministar vera primio profesora iz Rusije koji je predsednik “Fonda jedinstva pravoslavnih naroda”, razgovor je bio “prijateljski i srdačan”, a ministar vera je “upoznao uvaženog gosta sa odnosima države i crkve u Republici Srbiji, dosadašnjim iskustvom u verskom obrazovanju i drugim pitanjima kojima se bavi Ministarstvo vera”.

U drugom saopštenju Ministarstva navodi se da je povodom Univerzijade koja će se u Beogradu održati iduće godine ministar vera istakao da će “prisustvo svih religija i veroispovesti (biti) dobra prilika da pokažemo spremnost za toleranciju, prihvatanje i promociju različitosti”. Ministar je takođe primetio da je “Univerzijada jedinstvena prilika da se u Beogradu promovišu sve religije” iz 170 zemalja sveta.

Da li bi zvaničnika neke od protestantskih crkava iz Srbije ministar vera mogao da primi ne samo uz obostrano razumevanje i uvažavanje nego i na prijateljski i srdačan način? Da li će prisustvo svih

religija i veroispovesti, što je opravdano uočeno kao dobra prilika da se pokaže spremnost za toleranciju i promociju različitosti, uticati na odnos prema nepovlašćenim verskim zajednicama u samoj Srbiji? Važi li dobrodošlica i za Jehovine svedoke, koje Ministarstvo odbija da registruje? Da li su tolerancija, prihvatanje i promocija različitosti svih religija nešto što služi za jednokratnu upotrebu i samo u reklamne svrhe?!

Ministarstvo vera je u svojim odnosima sa javnošću nekoliko puta uzorno reagovalo, recimo povodom potpaljivanja adventističkog hrama u Stapar, napada na katoličku crkvu u Smederevu, ili smirivanja javnosti posle gnusnog zločina u Banovcima. Njemu nisu potrebni stručni saveti na planu odnosa s javnošću. Potrebna je politička volja koja neće prihvatiti diskriminaciju na verskoj osnovi.

19. februar 2008.

Ministarstvo vera u ulozi harizmatičnog arbitra

Spajanje izvršne i duhovne vlasti

Nesklad između Zakona o ministarstvima i Zakona o crkvama i verskim zajednicama (i, naročito, Pravilnika o njihovoj registraciji) proizlazi iz pretenzija Ministarstva vera da arbitrira o doktrinarnim (“filozofskim”) pitanjima. Ono sebe shvata kao organ koji objedinjuje treću (izvršnu) i četvrtu (Ustavu nepoznatu: “duhovnu”) granu vlasti.

Zakon o ministarstvima nalaže Ministarstvu vera da vodi registar crkava i verskih zajednica, ali ne ovlašćuje Ministarstvo da odlučuje koje se verske zajednice mogu registrovati. Pored ostalog, Zakon o ministarstvima nalaže Ministarstvu vera da obavlja poslove državne uprave koji se odnose na afirmaciju i razvoj slobode veroispovedanja; na saradnju države sa SPC, ostalim crkvama i verskim zajednicama i unapređenje njihovog položaja u društvu; na pružanje pomoći u zaštiti pravnog i društvenog položaja crkava i verskih zajednica i ostvarivanju njihovih zakonom utvrđenih prava.

Zakon o crkvama i verskim zajednicama nalaže ponovnu registraciju svih verskih zajednica osim sedam povlašćenih; pri tom postavlja niz uslova za registraciju, a već registrovanim nepovlašćenim verskim organizacijama ostavlja godinu dana da podnesu zahtev za upis u Registar; ako to ne urade, one se ne smatraju verskim organizacijama u smislu ovog zakona. U Pravilniku o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica ministar vera sebi dodeljuje ovlašćenja za

koja ne postoji osnov u Zakonu o ministarstvima. Ovo se ispoljava i preko odredbe Pravilnika o registrovanju saveza i unija duhovnih i evanđelskih crkava; Ministarstvo vrši pritisak na protestante da se ujedine kako bi ih lakše kontrolisalo.

“Duhovna” dimenzija samorazumevanja Ministarstva vera nespojiva je sa modernom legalnom državom. Zakon o ministarstvima uređuje odnosnu problematiku na racionalan i predvidiv način; Zakon o crkvama i Pravilnik tretiraju ministra vera kao harizmarha koji se ponaša prema načelu “zapisano je, ali ja vam kažem”. Polje arbitrarnog ponašanja omeđeno je manje zakonom a više stranačkim, pa i ličnim, profilom ministra. Kao što biva, oni bliži harizmarhu dobijaju prebende i druge nadoknade. Harizma se tokom vremena nužno posvakodnevljuje. Zakonska obaveza na pružanje pomoći verskim zajednicama i na unapređenje njihovog položaja u društvu prerasta u tradicionalnu (pa samim tim i prividno legitimnu) neravnopravnost.

26. februar 2008.

Politička atmosfera utiče na ostvarivanje verskih prava i sloboda

Trpeljivost umesto isključivosti

Ukoliko želi da izvede stvarnu i održivu promenu, građansko društvo mora da omogući rukovodstvima političkih stranaka da pronađu svoj interes u promovisanju verske trpeljivosti, umesto u borbi protiv sekti. To je teže: građanski aktivizam traži dobar stomak i samozatajivanje. Drugog puta nema.

Februarsko usijavanje političke atmosfere nije ostalo bez posledica ni na planu ostvarivanja verskih prava i sloboda. Učestali su napadi na protestante, kao i na neke od povlašćenih verskih zajednica. Katolička crkva u Smederevu je ponovo napadnuta. Napadnuti protestanti iz Kraljeva su se oglasili, oni iz Novog Sada ćute, dok u nekim mestima izričito mole da se javnost ne upozna s nasrtajima na molitvene domove, kako se napadači ne bi dodatno provocirali. S druge strane, policija je 17. februara sprečila ološ da napadne beogradsku džamiju. Hjuman Rajts Voč je 27. februara ne samo upozorio vlasti Srbije da zaštite manjine, nego je i podsetio na seriju incidenata koji su se dogodili između kraja 2003. i 2005. godine.

Ceterum censeo: smanjivanje broja etničkih incidenata praćeno je povećanjem broja onih počinjenih na verskoj osnovi. Psihološku podršku počinocima i prepreku organima gonjenja predstavlja diskriminacija u nekim delovima Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Kakve su šanse da se ovaj zakon poboljša?

Karte su delom već podeljene. Prolećno zasedanje Narodne skupštine širi prostor za zakonodavne inicijative. Pri tom nisu unapred isključene i promene opredeljenja.

U tom smislu teško je verovati da bi poslanici Nove Srbije reaktualizovali svoju u ranu jesen dva puta iskazivanu nameru da pokrenu izmenu ovog zakona. Sadržaj ove inicijative NS bio je usmeren pre svega prema već ostvarenoj zabrani rada društveno opasnih verskih organizacija. Dodatno je sadržao i ksenofobnu averziju prema Jehovinim svedocima i drugim verskim zajednicama. No, ovde je od ksenofobije važnije što je NS tražila od Ministarstva vera da preispita registraciju verskih zajednica, odnosno, da se usredsredi baš na ono područje na kojem je verska diskriminacija na legalnoj ravni najizraženija.

U stranačkoj politici savezništva su bitno uslovljena interesima. Organizacije građanskog društva, kao i verske zajednice, u svom su delanju vođene pre svega nekim vrednostima. Bilo bi pogrešno u juče ili danas ksenofobnim političkim opcijama gledati večne protivnike.

5. mart 2008.

Uloga neprijatelja u verskoj politici

Nekad se politika, pa i verska politika, shvata kao određivanje prema prioritetnom javnom neprijatelju. Prilikom usvajanja Zakona o crkvama i verskim zajednicama, poslanici opozicione SRS napadali su Vladin predlog zakona kao suviše liberalan prema “netradicionalnim” verskim zajednicama, ali nisu imali jasno definisanog glavnog protivnika. U raspravi koja je vođena tadašnji ministar vera morao je da se brani od radikalskih optužbi da je zaštitnik “sekti”. Srpski radikali tražili su izbacivanje člana 18 iz Zakona, što bi formalno onemogućilo registraciju “netradicionalnih” verskih zajednica, a faktički otvorilo prostor za njihov javni progon.

Radikalski poslanici su prilikom rasprave o Zakonu nastupali kao branioci SPC, pri čemu sama SPC nikada nije pokazivala ni netrpeljivost ni versku ksenofobiju koja bi se mogla meriti sa njihovom. Srpski radikali su zagovarali jaču i netolerantniju verziju cezaropapizma od one koju su praktikovali nosioci izvršne vlasti u Srbiji. Protestanti su bili uplašeni radikalskom retorikom, što možda delom objašnjava njihovu podvojenost prilikom reakcija na izglasan Zakon. Mada udaljeni od stavova SPC, radikalski poslanici bili su bliski tradiciji cezaropapizma karakterističnoj za većinski pravoslavna društva.

Radikalsko zagovaranje državne diskriminacije na verskom planu podseća na stanje na koje se SPC žali u Makedoniji. U svojoj analizi verskih prava i sloboda u ovoj zemlji Draško Đenović navodi da

je u Makedoniji priznato pet verskih zajednica, a da novi zakon o religiji, koji uskoro stupa na snagu, pravi diskriminaciju između “crkava”, “verskih zajednica” i “verskih grupa”, propuštajući da ih definiše i time otvarajući prostor za državno arbitriranje. Prethodni nacrt makedonskog zakona bio je kritikovan od OEBS-a, delom i zato što je dozvoljavao da iz svake konfesije ili denominacije bude registrovana samo jedna verska zajednica, odnosno što je, slično srbijanskom zakonu, zabranjivao upotrebu imena i znakova drugih verskih zajednica. Đenović zaključuje da su ograničenja verskih sloboda u Makedoniji skoro izvesno motivisana željom države da zadrži dominantan položaj MPC i da spreči SPC da u Makedoniji povрати svoj legalni status. No, mere usmerene protiv SPC pogađaju i niz protestantskih crkava. Srpskim radikalima nedostaje jasno definisan prioritetni verski javni neprijatelj, kakva je SPC za makedonske vlasti. Delimično i zato je prostor za uklanjanje diskriminatornih elemenata iz Zakona o crkvama širi u Srbiji nego u Makedoniji

11. mart 2008.

Ministarstvo vera palo na ispitu u sporu unutar
Islamske zajednice u Srbiji

Zajednica sa dva starešinstva

Ministarstvo vera je saopštilo da “Vlada Srbije želi da muslimani svoju versku zajednicu urede tako da ona bude konstruktivna i kooperativna u saradnji sa državom, a iznad svega da bude delotvorna u afirmisanju islamske vere i kulture, da deluje po volji i na ponos svakog građanina koji pripada islamskoj veroispovesti”.

I pored ponovljenih sukoba, u Sandžaku u međuvremenu nije bilo žrtava. Izmenjane su očekivane optužbe prema kojima je za podelu kriva druga strana. Policija je reagovala i sprečila teže posledice. Intervenciju policije u Tutinu rijaset Islamske zajednice u Bosni ocenio je kao “brutalne napade srbijanske policije na imame i džematlije”, a Ministarstvo vera Srbije je ove ocene odbacilo kao “neobjektivne, neodgovorne i politički tendenciozne”.

Ministarstvo je samo nekoliko dana ranije reagovalo znatno mekše ili, ako bi se celoj stvari pristupilo sa više podozrenja, znatno uvijenije. Ono je tada saopštilo da ne može da arbitrira u unutarmuslimanskim sukobima i pozvalo je na uspostavljanje jedinstva Islamske zajednice. Ministarstvo je tom prilikom obavestilo javnost da za njega “u Srbiji postoji i slobodno deluje jedna jedinstvena Islamska verska zajednica”, koja je iskoristila svoje pravo da uređuje svoje unutrašnje odnose tako što su izabrana dva starešinstva jedne islamske

zajednice. Drugim rečima, Ministarstvo priznaje jednu Islamsku zajednicu i “dve upravljačke strukture u njoj”, pošto ono nije nadležno da tumači autonomnu pravnu regulativu ove zajednice i jer ne može da presuđuje u sporu.

Ceo sistem registracije verskih zajednica i cela Vladina doktrina odnosa države i crkve pali su na ovom ispitu. Ministarstvo je rivalskim strujama izdalo potvrde da je primilo njihove odluke, ali “u Registar crkava i verskih zajednica nije upisana ni jedna ni druga organizacija, nego samo jedinstvena Islamska verska zajednica, kojoj se priznaje kontinuitet s pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu Zakona o islamskoj verskoj zajednici Kraljevine Jugoslavije”. Upisa u Registar neće biti dok se unutrašnji raskol među muslimanima ne prevaziđe. Odluku o tome kad je i ko je prevazišao raskol, odnosno, na koga se može osloniti da će nastaviti cezaropapističke tradicije iz vremena Kraljevine doneće, naravno, Ministarstvo vera. Odluku neće doneti muslimani, nego rezultati izbora za svetovnu vlast u Srbiji; ishod raskola neće rešiti ni politička utakmica Ljajića i Ugljanina, nego relativni izborni uspeh Tadića i Koštunice.

18. mart 2008.

Tri otvorena pitanja

Izbori koji dolaze u značajnoj će meri svojim ishodom odrediti nivo ostvarivanja verskih prava i sloboda. Ako je cilj organizacija građanskog društva smanjivanje verske diskriminacije, one imaju tri pitanja za rivalske izborne opcije. Kako će se one odnositi: prema oporezivanju verskih zajednica, prema cezaropapizmu, i prema maltretiranju protestanata, odnosno nepriznavanju Rumunske pravoslavne crkve?

Izborni rezultati neće uticati na neke osnovne karakteristike verskog života u Srbiji. U našoj zemlji se devetnaest od dvadeset građana izjašnjava da pripada nekoj konfesiji; prema rezultatima različitih istraživanja, oko polovinu njih čine ritualni vernici, a od ovih približno polovinu predstavljaju vernici koji su i teološki uvereni. Najjednostavnije rečeno, koja god opcija da pobedi na izborima, neće moći da prenebregne ove strukturalne činioce. U Srbiji je makar deklarativna religioznost postala ne samo stvar konformizma nego i potrebe da se na nivou ideja, ili bar u ravni retorike, prevaziđu i prividno olakšaju stvarne podele.

No, kako se postaviti prema konkretnoj situaciji koja će nastati u slučaju pobede ili “evropskog” ili “nacionalnog” bloka, ili u trećoj varijanti koja podrazumeva formiranje novih heterogenih nestabilnih vlada? U svakoj od ovih mogućih situacija otvoriće se pitanje

oslobađanja verskih zajednica od poreza, što EU ne toleriše i zbog čega je Evropska komisija prošle godine zatražila od svojih članica Španije, Belgije i Italije i od kandidata za članstvo Hrvatske da ukinu privilegiju neplaćanja poreza na nekretnine i drugih taksi za verske zajednice. Rimokatolička crkva se na dosta konstruktivan način odredila prema ovim zahtevima. Da li bi se, s obzirom na prethodno rečeno, bilo koja vlada Srbije usudila da nešto slično učini sa SPC; finansijski tretman ove crkve jedno je od oruđa državne kontrole nad njom.

Što važi za finansije, važi i za administriranje: Zakon o crkvama u svojim članovima 17 i 21 na neusklađen način tretira ovlašćenja ministra vera u pogledu registracije verskih zajednica. Pravilnik o registraciji tumači ova ovlašćenja ekstenzivno. Koja bi se politička opcija na vlasti odrekla mogućnosti upravnog kontrolisanja verskih zajednica, kojima deklarativno pripada 95 odsto stanovništva?! I kako u ovom kontekstu obezbediti zaštitu onih verskih zajednica koje su najizloženije i najslabije? Ovde nije reč o doktrinarnom određenju prema slobodi savesti, nego o stvarnom testu demokratičnosti konkurentskih opcija.

25. mart 2008.

Ostvarivanje verskih prava i sloboda u svetlu predizborne kampanje

Loše izabrana „nulta tačka”

Ishod izbora određiće meru radikalnosti u zahtevima za izmenu legalnog okvira ostvarivanja verskih prava i sloboda. Ukoliko ne pobedi proevropska opcija, ostaje minimalan zahtev koji podrazumeva ublažavanje legalne diskriminacije većine protestantskih crkava i Rumunske pravoslavne crkve. To bi se postiglo izmenom čl. 18 i uklanjanjem čl. 19 iz Zakona o crkvama i verskim zajednicama. Pobeda evropske opcije otvorila bi mogućnost uklanjanja podele verskih zajednica na “tradicionalne” (tj. povlašćene) i one druge.

U sadašnjem Zakonu se “tradicionalnim” verskim zajednicama priznaje kontinuitet od vremena Kraljevine Jugoslavije. U nekim komentarima s visokih mesta protestantskim crkvama se poručuje da će biti priznate kao “tradicionalne” kroz četiri do pet stotina godina, pošto bi njihovo sadašnje priznavanje navodno promenilo versku strukturu Srbije. Neki pogledi sa strane, kao što je najnoviji izveštaj Stejt dipartmenta o ljudskim pravima, ističu da su među ovim crkvama i one koje su u Srbiji prisutne već sto pedeset godina, a registrovane pedeset godina unazad.

Šta znači zagovaranje pravnog kontinuiteta od vremena Kraljevine Jugoslavije kao od “nultog časa”? Zbog čega se ne ide dalje ili bliže u prošlost? Meru reakcionarnosti nekog zagovaranog rešenja određuje udaljenost u prošlosti stanja koje se idealizuje. Postojeća

implementacija pravnog kontinuiteta s Kraljevinom, uz “preskakanje” potonjih šezdeset godina, kada su verske zajednice bile pod prismotrom političke policije, ali kada su bile registrovane po danas jedino prihvatljivom sistemu prijave, znači spuštanje nivoa legalnog respektovanja verskih prava na nivo standarda i instrumenata iz vremena Društva naroda. Pravni kontinuitet sa Kraljevinom, na ovom planu, ne vodi u savremenu Evropu, nego tamo kuda je otišlo Društvo naroda.

Ako na izborima ne pobeđi evropska opcija, građansko društvo će ići na gore pomenute minimalne izmene. Ako, pak, evropska opcija pobeđi, jedino razumno legalno rešenje bilo bi da se svakoj verskoj zajednici prizna njena prva registracija, kad god da je ona bila izvršena. Time bi protestanti u Srbiji bili oslobođeni “ponižavajuće i opterećujuće invazivne procedure”, kakvom postojeće zakonsko rešenje nazivaju međunarodne organizacije čiji je Srbija član. Pitanje “nultog časa” i idealizovane tačke u prošlosti bilo bi i na polju verskih prava zamenjeno okretanjem ka budućnosti.

1. april 2008.

Država nameće partenstvo

Realno stanje društva u Srbiji takvo je da onemogućuje Ustavom propisanu strogu odvojenost države i verskih zajednica i da im umesto toga u stvarnosti nameće odnos partnerstva. Veoma je važno stalno pratiti da li u ovom partnerstvu postoji asimetrija.

Ministarstvo vera tvrdi da Zakon o crkvama i verskim zajednicama ostvaruje legalnu jednakost svih verskih zajednica. Ono dinamičnu i razučenu versku strukturu našeg društva vidi kao snažan potencijal u pravcu njegove demokratizacije. Prema strateškim dokumentima Ministarstva, “moderna demokratska država prepoznaje i priznaje izvornu misiju i eshatološku suštinu crkava i verskih zajednica, kao i njihovu široku i dalekosežnu ulogu u društvu”. Zbog toga Ministarstvo obavezuje državu da stvori “uslove da crkve i verske zajednice svojim duhovnim energijama i iskustvima obogate i oplemene organizam demokratskog društva”.

Ministarstvo posve samovoljno ulazi u pitanja “eshatološke suštine” crkava i na jedan anahron i netačan način određuje demokratsko društvo kao “organizam”. Ne čudi, stoga, što zvanično obrazloženje glavnih programa i projekata Ministarstva vera planiranih za tekuće trogodišnje razdoblje izražava neprihvatljive neusaglašenosti i protivrečnosti. S jedne strane, Ministarstvo osnovano naglašava da je multikonfesionalnost religijske strukture Srbije autohtona, odnosno da istorijski novija religijska učenja u Srbiju nisu donosili imigranti, nego

se za njih izjasnilo samo domicilno stanovništvo. S druge strane, kapacitet za suprotstavljanje donedavnoj međusobnoj netrpeljivosti naroda i religija Ministarstvo pronalazi u mnoštvu svojih crkvenih partnera, samo među takozvanim “tradicionalnim verama”. Ogroman pomiritejski potencijal “netradicionalnih”, ili “internacionalnih” crkava i verskih zajednica Ministarstvo potpuno ignoriše; vreme kada se jedino preko ADRE mogla uputiti pomoć u tada zaraćene delove Bosne nije tako duboko u prošlosti. Pominjanje eshatologije u državnim dokumentima, kao i organicističko shvatanje društva, pripadaju bilo jednom davnom vremenu ili mlađim a po posledicama opasnijim nastojanjima da se Drugo i Strano proglasi manje vrednim. Vezivanje ideala čovečnosti samo za “tradicionalne” verske zajednice opasno je ne samo perspektivno nego i u datom času: svaki mesec donosi nove napade na protestante.

8. april 2008.

Evropa nije samo hrišćanska

Zagovaranje ideje evrointegracija može ne samo da zbližava, nego i da razdvaja; jedino odvojenost države od crkve može da spreči diskriminaciju pod imenom ove ideje.

Strateški program Ministarstva vera jeste unapređivanje verske kulture, verskih sloboda i tolerancije. Ministarstvo želi da očuva “univerzalnu religijsku kulturu kao osnovu vrednosnog sistema ujedinjene Evrope”. Pri tom Ministarstvo vrednosni sistem ujedinjene Evrope vidi kao utemeljen na hrišćanstvu, a “hrišćanske crkve (kao njegove - prim. V. I.) nosioce i najstabilnije oslonce”. Prema Ministarstvu, “najjači i najzdraviji proces u kulturi dvadeset prvog stoleća biće približavanje religijske i sekularne kulture”. Ministarstvo sa zadovoljstvom konstatuje da “dramatičan raskol” crkvene i građanske kulture, započet u vreme humanizma i renesanse, pojačan u vreme racionalizma i prosvetiteljstva, nikad nije mogao biti potpuno ostvaren. Ministarstvo navodi “neostvarivost, promašenost i uzaludnost takvih kulturnih napora” koji razdvajaju crkvenu i sekularnu kulturu.

Ministarstvo vera prikazanim kulturno-istorijskim i futurološkim pretenzijama izlazi van okvira svojih nadležnosti određenih čl. 23 Zakona o ministarstvima. Ono “razvoj i afirmisanje vrednosti religijske kulture”, jednu od svojih ključnih nadležnosti, u svom programu određuje kao apologiju hrišćanske Evrope. Postavlja se pitanje na koji će način nehrišćansko, bošnjačko, albansko ili jevrejsko

stanovništvo, kao i veliki deo romskog, (p)ostati deo Srbije koja stremi ka “ujedinjenoj hrišćanskoj Evropi”. Ovde nije reč o skoro pristiglim imigrantima, nego o pripadnicima verskih zajednica koje samo Ministarstvo naziva “tradicionalnim”. Nelegalno zagovaranje ujedinjene hrišćanske Evrope jeste fasada iza koje se nalazi politička spremnost da se u Evropu uđe jedino na samosvojan i samodovoljan način, a ne zajedno s najbližim narodima i državama istog jezika, kakva je Bosna i Hercegovina. Iza osporavanja međusobne autonomije verske i sekularne kulture nalazi se zagovaranje samodovoljnosti i odbacivanje Drugog, pošto sekularna kultura predstavlja zajedničku svojinu ljudi različitih veroispovesti. Verska različitost u monoteističkom društvu može da postoji samo uz od vere visoko autonomnu sekularnu kulturu. Ministarstvo svojom strategijom otežava Evropi da ulazi u kulturu Srbije i u sve njene tradicije. Legalizam, odnosno pridržavanje odredaba Zakona o ministarstvima i Zakona o crkvama ovde bi koristili i ministarstvu vera i zemlji u čijoj se vladi ono nalazi.

15. april 2008.

Verski identitet u očuvanju nacionalnog

U okviru svog programa unapređivanja verske kulture, verskih sloboda i tolerancije, Ministarstvo vera kao jedan od važnih ciljeva izdvaja afirmaciju, zaštitu i razvoj verske kulture kao činioca etničkog i duhovnog identiteta nacionalnih manjina u Srbiji. Ova pohvale vredna namera ponekad biva ometena etnofiletističkom perspektivom.

U svojoj brizi za ulogu verskog identiteta u očuvanju nacionalnog identiteta Ministarstvo ponekad pokazuje jednostranost: ne može se, kao što Ministarstvo čini, tvrditi da je “hrvatska nacionalna manjina najjača i najbolje organizovana nacionalna zajednica unutar Rimokatoličke crkve u Srbiji”. Rimokatolička crkava je, poput protestantskih crkvi, internacionalna. Ministarstvo takođe delimično greši kada tvrdi da se “slovačka nacionalna manjina identifikuje sa svojom Slovačkom evangeličkom crkvom”; primer Slovaka rimokatolika u Selenči relativizuje ovakve odsečne zaključke.

Delikatnija je ocena Ministarstva da “bunjevačka nacionalna manjina traži da u krilu Rimokatoličke crkve bude prepoznata i uvažena njena etnička osobenost, odnosno da se preko crkvenog jedinstva Bunjevci ne asimiluju u hrvatsku naciju”. Ovde se pokreće osetljivo pitanje odnosa nacionalno izjašnjenih Hrvata i Bunjevaca, za koje neki tvrde da je u značajnoj meri određeno ponašanjem svetovne vlasti. Specijalni izvestilac Saveta Evrope nije našao dokaze za ove tvrdnje. No, indikativno je što se pitanje statusa Rumunske pravoslavne crkve

uopšte ne postavlja u strateškom dokumentu Ministarstva. Pitanje identiteta istočnosrbijanskih Vlaha već dugo je povezano s odbijanjem države da registruje episkopiju RPC u Srbiji. Komitet Saveta Evrope za ljudska prava februara ove godine zatražio je od naših vlasti da pomognu etničkim Vlasima da prevaziđu nesporazume oko svog identiteta. Za razliku od Banata, vernici RPC u istočnoj Sbjiji trpe pritiske. Njihov sveštenik g. Bojan Aleksandrović nedavno je dobio visoko odlikovanje od rumunskog predsednika Baseskua. Parlamentarna skupština SE izrazila je svoje čuđenje zbog dominantnog uticaja SPC na planu priznavanja drugih crkava; ona je pozvala naše vlasti da ponište uplitanje kanonskog prava jedne crkve u poslove drugih crkava u jednoj sekularnoj državi. Uopšte su Zakon o crkvama i njegova primena ocenjeni kao arbitrarni i u nekim slučajevima diskriminatorni.

23. april 2008.

Nije sve po evropskim normama

Veoma je dobro što je ministar vera dao intervju Danasu; komunikacija između uprave i javnosti uvek je na opštu korist. U sadržaju ovog razgovora ima tačnih i netačnih tvrdnji, a važne su i jedne i druge.

Ministar je u pravu kada kaže da se “naša pravna, svekolika društvena i istorijska tradicija, posebno u crkvenom domenu, razlikuje od tradicije u Americi i Evropi”; to što ova tvrdnja važi gotovo za svako društvo ne utiče na njenu istinitost. S druge strane, nije istinita tvrdnja da su “naš Zakon i naše slobode koje se tiču zaštite vernika i stanovništva potpuno u skladu sa svim evropskim normama i (da) na to nikada nije bilo primedbi”. Već polemički intoniran veb sajt Ministarstva vera govori o primedbama koje su različite organizacije, od kojih je u nekima član i naša zemlja, uputile Zakonu.

Ministar prikriva neka činjenja i neka nečinjenja organa uprave na čijem se čelu nalazi. Ministarstvo vera nastoji da broj i raznovrsnost protestantskih crkava svede na što manju meru, preko njihovog nasilnog ujedinjavanja oko onih najposlušnijih. Istovremeno se potencijalno vrlo opasan sukob unutar islamske zajednice prepušta stihiji (“na muslimanskim vernicima je da sami odluče kako će se organizovati i kakva će biti njihova upravljačka struktura”), mada prema prihvaćenim međunarodnim standardima država ima obavezu da neutralnim posredovanjem omogućí izgradnju tolerancije između sukobljenih

frakcija. No, to bi podrazumevalo da se na predvidiv način vrlo precizno reguliše način registracije verskih zajednica i personalnih promena u njihovim rukovodstvima. Ovakvo sužavanje diskrecionih prava izvršne vlasti smanjilo bi prostor za cezaropapizam i povećalo bi autonomiju verskih zajednica.

Ministar kaže da “u Registru imamo adventiste, metodiste, baptiste, pentakostalce, mormone, nazarene, Božju crkvu, Duhovnu crkvu... U njega nisu upisani samo oni koji nisu hteli da postupe po Zakonu, ali to ne znači da ne deluju i da nemaju svu slobodu i zaštitu”. Policija je u Bajinoj Bašti jedva sprečila linč dvadesetak Jehovinih svedoka (čiju je registraciju Ministarstvo odbilo), među kojima je bilo i dece, od strane pet stotina huligana iz Srbije i Bosne. Razbijanje prozora i spaljivanje verskog materijala predstavljalo je dodatak. Ministarstvo ovo nije uzelo ni na znanje. A Jehovini svedoci prema članu 9 Evropske konvencije o ljudskim pravima uživaju prava kao i pripadnici ostalih verskih zajednica. U Srbiji su maltretirani bez posledica po počinioce.

29. april 2008.

Puka tolerancija nije dovoljna

Zvaničnici Ministarstva vera često naglašavaju da je neophodno očuvati versku strukturu Srbije i da nije neophodna formalna registracija verskih zajednica da bi one mogle nesmetano da deluju i da uživaju zakonsku zaštitu. Zabrana prozelitizma nije nešto što se otvoreno pominje, ali je jasno vidljiva iz celokupne aktivnosti Ministarstva. S druge strane, predstavnici organizacija civilnog društva, pozivajući se na Ustav, protive se bilo kakvom favorizovanju verskih zajednica (pre svega SPC), a takođe i davanju novca iz budžeta za potrebe pojedinih crkava (u pitanju su stotine miliona dinara).

I jedni i drugi bar donekle greše. Favorizovanje nekih verskih zajednica nije uvek u koliziji s međunarodnim standardima, pod uslovom da za to postoje “razumni razlozi”. Nije poznato da je bilo koja verska zajednica u Srbiji osporila zakonom propisano počasno prvenstvo SPC. Kad su u pitanju državna davanja, kao na primer za Hram svetog Save, ona se zasnivaju na pravu slobodno izabranih narodnih predstavnica i predstavnika da odlučuju o trošenju budžeta.

S druge strane, zaštita verske strukture kao deklarisan cilj nije nešto što se može pravdati: međunarodnim standardima garantovano pravo na promenu verskog uverenja nužno uključuje dozvolu prozelitizma. Kad se pominje ova navodna opasnost od “sekti”, može se podsetiti da je pre desetak godina Parlamentarna skupština Saveta Evrope ne samo zatražila da države razmenjuju informacije o

nezakonitim ezoteričnim sektama nego i da uvedu istoriju i filozofiju religije u nastavne programe.

Ključno pitanje u vezi s našim Zakonom o crkvama i verskim zajednicama jeste pitanje registracije. Verske zajednice postoje kao organizovane strukture, za čije je nesmetano funkcionisanje često neophodna formalna registracija. Evropski organi zabranjuju državama da u vezi sa ovim donose proizvoljne odluke ili da kao uslov za priznavanje neke crkve traže pristanak neke druge crkve. Puka tolerancija ovde nije dovoljna: ostvarivanje prava i sprečavanje zastrašivanja nekad kao nužan uslov podrazumeva formalno priznavanje verske zajednice. S obzirom na iskustvo, potrebni su nezavisni organi koji bi štitili verske zajednice od diskrecionih prava izvršne vlasti. Nikakva lokalna tradicija i nikoji praktični razlozi ne mogu da budu važniji od slobode ispoljavanja uverenja i slobode da se ona promene. U protivnom ništa ne može da efikasno spreči izvršnu vlast da krši slobodu veroispovesti.

6. maj 2008.

Ministarstvo vera ne prihvata predloge Saveta Evrope

Olako preko preporuka

Ministar vera je u svom intervjuu za uskršnji broj Danasa rekao da su “naš zakon i naše slobode koje se tiču zaštite vernika i stanovništva potpuno u skladu sa svim evropskim normama”.

Prema netom objavljenom izveštaju Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, nezavisnog tela Saveta Evrope, Zakon o crkvama i verskim zajednicama i njegova primena ne omogućavaju svim verskim zajednicama koje žive u Srbiji da u potpunosti uživaju svoje pravo na slobodu misli, savesti i veroispovesti. Time se krši član 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima. Evropska komisija preporučuje našim vlastima da dopune Zakon o crkvama i verskim zajednicama kako bi ga više uskladili sa međunarodnim standardima u toj oblasti.

Ministarstvo vera se u svojim komentarima na izveštaj Komisije ne slaže sa ocenom da je Zakon o crkvama u neskladu sa Ustavom i prihvaćenim međunarodnim standardima. Ono tvrdi da verske zajednice nemaju obavezu da se preregistruju i da ranije registracije ostaju priznate, što verskim organizacijama daje legitimnost i svojstvo pravnih lica. Komisija, sa svoje strane, “sa zabrinutošću primećuje da postoji nekoliko konzistentnih izveštaja o proizvoljnim odbijanjima da se registruju određene zajednice. Mada su srpske vlasti tvrdile da nijedna verska zajednica nije obavezna da se registruje, one koje se ne registruju

nemaju rešen pravni status i stoga ne mogu da se bave određenim aktivnostima niti da uživaju prava koja proističu iz rešenog pravnog statusa. One ne mogu, na primer, da otvore račun u banci, poseduju, kupuju ili prodaju nepokretnu imovinu ili objavljuju vlastitu literaturu.”

Dok je, prema podacima Ministarstva vera, u toku 2006, izuzimajući napade na groblja, registrovano 25 slučajeva napada na verske objekte, Komisija navodi da su nevladine organizacije izbrojale između 100 i 150 napada godišnje, da se pojačao nasilnički karakter napada i da su “verske zajednice, po svemu sudeći, nesklone da izveštavaju o tim napadima ili da o njima javno govore. Razlog za to je možda što policija i pravosudni aparat ne reaguju uvek adekvatno na ovaj problem”.

Evropska komisija konstatuje da postoji klima neprijateljstva prema verskim manjinama i da tu klimu naročito proizvode određeni mediji i političari. Komisija, pozivajući srpske vlasti da dopune Zakon o crkvama, snažno preporučuje da naše vlasti uvažavaju primedbe međunarodnih organizacija i nevladinih organizacija koje nisu uzete u obzir u vreme kada je ovaj zakon donet.

21. maj 2008.

Kako oni koji sastavljaju vladu vide ulogu crkve

Teret Miloševićevog nasleđa

Centar za razvoj civilnog društva (CRCDD), zajedno sa većim brojem nevladinih organizacija, verskih zajednica i nezavisnih intelektualaca, uputio je uoči izbora javno sledeća pitanja rivalskim partijama: a) Da li biste podržali priznavanje dosadašnje registracije svim verskim zajednicama koje su po dosadašnjim zakonima bile registrovane? i b) Da li biste podržali ukidanje sadržaja kanonskog prava iz Zakona o crkvama i verskim zajednicama i podzakonskih akata?

Nijedna od partija koje su ušle u Skupštinu nije odgovorila na ova pitanja. Sada se vode dogovori oko koalicionihi vlada. Prema jednoj varijanti, vladu mogu da formiraju socijalisti u koaliciji sa SRS i hrišćanski orijentisanom DSS.

Kako je, prema knjizi "Vojna tajna" (I:127-128), harizmatiski vođa socijalista Milošević govorio generalima o odnosu države i crkve? "Evo ukratko da vam kažem. Kod mene dolaze ovi episkopi crkveni samo da me mole da ne uzimam za ozbiljno ovo što je... jer oni sami kažu to niko nije njih ni pitao tamo, nego njih petorica ubedili ovog našeg nejakog Pavla koji je već toliko senilan, da kako meni episkopi govore, znači vladike, on kaže ima mišljenje onog koji je poslednji s njim razgovarao. Što se crkve tiče, ona kod nas nema nikakav ugled. Ja sam i njima govorio vi zbog crkve treba da se brinete, ne zbog države,

greota je da crkva srozava svoj ugled na taj nivo.” I dalje: “Inače ovde crkva nema nikakav ugled. 1992. godine meni se obratio partijarh Pavle kada smo formirali Jugoslaviju da traži od mene, da ne držimo izbore za organe Jugoslavije. To je bilo u novinama. Naravno ja se nisam na to osvrtao, mi smo održali izbore. Ja sam ga pitao pošto samo Šiptari nisu učestvovali na izborima čiji si ti pop? Srbi ti odoše na izbore, a čiji si ti pop, ko te poslušao? Što brukaš Srbe? To oni i sada rade.” Ili, tek nešto dalje: “Anfilohije računa da bude crnogorski patrijarh pošto njemu to odgovara da se odvoji, to je taj srpski sindrom, ako ne mogu da budem glavni, onda daj da odvojim ovo svoje parče da izcepam, pa tu da budem glavni. Ovaj Arterij on je najgluplji episkop tamo, a inače stalno je bio na jednoj opozicionoj strani, međutim oni nemaju ugled među ostalima u crkvi...” (doslovan navod, bez ispravljanja grešaka - op. ur.).

Socijalisti svoju legitimnost i podršku u biračkom telu i dalje bez ostatka grade na Miloševićevom idejnom nasleđu. CRCD danas javno pita: kako na ovaj aspekt tog nasleđa gledaju ostali koji se dogovaraju o budućoj vladi?

26. maj 2008.

Registrovani su ravnopravniji

Ministarstvo vera nebrojeno je puta naglašavalo da registracija verskih zajednica ne predstavlja uslov za ostvarivanje njihovih prava. Kako to izgleda u praksi kada se radi o ostvarivanju njihovog prava na informisanje? RRA u svojem Opštem obavezujućem uputstvu o ponašanju emitera od 26. juna 2007. naglašava da emiteri ne smeju da sprovedu “diskriminaciju pojedinaca ili društvenih grupa na osnovu polne, rasne, etničke, verske, socijalne ili nacionalne pripadnosti”. RRA ističe da uputstva koja se odnose na religiju i verski program treba da obezbede Ustavom garantovano poštovanje verskih sloboda. Nepostupanje po ovom obavezujućem uputstvu predstavlja osnov za izricanje opomena ili upozorenja, odnosno privremenog ili trajnog oduzimanja dozvole za emitovanje, prema članovima 18 i 63 Zakona o radiodifuziji.

Kakav je sadržaj obavezujućeg uputstva? U njegovom šestom poglavlju koje se odnosi na tretman religije i verskih programa RRA zabranjuje diskriminatorско i uvredljivo tretiranje “priznatih crkava i verskih zajednica”; zahteva da “ustanove javnog radiodifuznog servisa utvrde kvote verskog sadržaja za tradicionalne i priznate verske zajednice” srazmerno udelu njihovih vernika u stanovništvu, uz poštovanje principa pozitivne diskriminacije; RRA zabranjuje prozelitizam, čime se krši član 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima (pravo na promenu veroispovesti). Član 43 Ustava Srbije jemči

“slobodu misli, savesti, uverenja i veroispovesti, pravo da se ostane pri svom uverenju ili veroispovesti ili da se oni promene prema sopstvenom izboru”.

RRA, u odeljku obavezujućeg uputstva o sektama, fundamentalizmu i terorizmu, ističe da “emiteri moraju da prave jasnu razliku između priznatih crkvi i verskih zajednica, s jedne, i sekti, s druge strane”. RRA je ovde izričita: “Svoje programe u okviru ustanova javnih radiodifuznih servisa i mimo njih mogu imati samo crkve i verske zajednice registrovane kod Ministarstva vera. O sektama se može govoriti samo u kontekstu analize društvenih procesa.”

Prema članu 44 Ustava “crkve i verske zajednice su ravnopravne i odvojene od države.” Član 21 Ustava zabranjuje diskriminaciju po bilo kom osnovu, uključujući tu i onu zasnovanu na veroispovesti.

10. jun 2008.

Kako stanje verskih sloboda u Srbiji vide u
Savetu Evrope i Stejt departmentu

Više kritika nego pohvala

Zvaničnici Ministarstva vera ponekad govore o preterano kritičkom pogledu naših nevladinih organizacija na stanje verskih sloboda u Srbiji. Možda treba navesti kako nas vide drugi.

U izveštaju Evropske komisije protiv rasizma i netolerancije, nezavisnog tela Saveta Evrope, iznosi se ceo niz ocena vezanih za neustavni karakter Zakona o crkvama i verskim zajednicama ili “za proizvoljnu primenu ovog zakona”. Komisija ocenjuje da pripadnike verskih manjina u Srbiji “često napadaju, a to ponekad čine članovi neonacističkih ili krajnjih desničarskih grupa, a njihova mesta molitve se vandalizuju i/ili im se podmeću požari”. Komisija “uočava izvesnu nesklonost policije da sprovodi istrage i organa tužilaštva da pokreće postupke uprkos mnogobrojnim rasističkim napadima na nacionalne ili etničke manjine i verske manjine poslednjih godina.” Evropska komisija u tom smislu “preporučuje srpskim vlastima da se bore protiv svake verske netrpeljivosti, u skladu sa članovima 48. i 81. Ustava. Ona u tom pogledu preporučuje da vlasti obezbede da se Krivični zakonik primenjuje prema licima koja počine krivična dela mržnje protiv pripadnika verskih zajednica i njihove imovine.” Ona, takođe, “preporučuje srpskim vlastima da snažnije podrže načelo odvojenosti države od crkve i da se zalažu za društvo u kojem će svako uživati punu

slobodu misli, savesti i veroispovesti, ugrađenu u član 9. Evropske konvencije o ljudskim pravima.” Proizvoljno cezaropapističko ponašanje Ministarstva vera ne prolazi neprimećeno: Komisija je “obaveštena da je Baptistička unija Srbije pokrenula postupak pred Ustavnim sudom sa obrazloženjem da je Zakon o crkvama i verskim zajednicama neustavan. (...) Ustavom su obuhvaćene odredbe kojima se uspostavljaju verska ravnopravnost i nediskriminacija (članovi 21, 44. i 48). Članom 194. Ustava takođe se propisuje da svi zakoni i drugi opšti akti doneseni u Srbiji moraju biti u skladu sa Ustavom.” Komisija takođe primećuje da su Jehovini svedoci pokrenuli postupak pred Vrhovnim sudom Srbije zato što ni posle zakonskog roka od šezdeset dana nakon što su Ministarstvu vera podneli zahtev za registraciju ništa nije preduzeto po tom pitanju, čime je prekršen čl. 20 Zakona o crkvama. Primena Zakona o vraćanju imovine crkvama i verskim zajednicama doneće nove probleme neregistrovanim (ne-tradicionalnim, nepovlašćenim) verskim zajednicama. Njima, prema oceni Komisije, “prema gorepomenutom Zakonu o crkvama i verskim zajednicama njihova imovina, po svemu sudeći, neće moći da bude vraćena.”

U svom najnovijem izveštaju i Stejt department ocenjuje da “Ustav dozvoljava slobodu veroispovesti, ali Zakon o verama iz 2006. godine diskriminiše verske grupe a nekima uskraćuje pravni status.” Uz ostale stavove u ovom izveštaju nalazi se i zapažanje da su “neki državni zvaničnici nastavili da kritikuju manjinske verske grupe kao “sekte”, “sataniste” i “devijantne”.

2. jun 2008.

Uz polemiku Ministarstva vera sa Helsinškim odborom

Činovníci kao tumači istorije

U svojoj polemici sa onim delom godišnjeg izveštaja Helsinškog odbora u Srbiji koji se odnosi na verska prava i slobode, Ministarstvo vera navodi da je “religijski sistem u Srbiji konačno uređen u duhu naše pravne, kulturne i državne tradicije, a istovremeno je usklađen sa novim demokratskim standardima i iskustvima.” Ministarstvo ističe da su Zakonom o crkvama i verskim zajednicama tradicionalne crkve i verske zajednice, koje su 1945. bile “nasilno stavljene u položaj marginalnih građanskih udruženja”, ponovo dobile “dostojanstvo javnih zajednica od opšteg društvenog, nacionalnog i državnog značaja”. Ministarstvo navodi da su “status marginalnih građanskih udruženja tada dobile i mnoge nove protestantske crkve, koje su se usled perfidne zakonske regulative u ovoj oblasti delile u mnoštvo frakcija iz kojih su nastajale i nove pseudodenominacije, bez sopstvenog učenja, tradicije, organizacije i obredne prakse”.

Rečnik koji Ministarstvo primenjuje primeren je žaru polemike pre nego hladnom nepristrasnom izjašnjavanju organa uprave. Izrazi kao što su “nasilno stavljanje”, “marginalna građanska udruženja”, “perfidna zakonska regulativa” ili “pseudodenominacija” mogu se korisno upotrebiti za mobilizaciju pristalica u stranačkim ili međureligijskim nadmetanjima, ali ne bi smeli da se javljaju u dokumentima organa upravne vlasti. Tumačeći pravnu, kulturnu i

državnu tradiciju, Ministarstvo izlazi van okvira koji mu određuje član 23 Zakona o ministarstvima. Ovaj zakon kompetencije Ministarstva vera na planu interpretacije tradicije ograničava na područje “pružanja podrške i pomoći u sakralnom graditeljstvu i u zaštiti crkvenog kulturnog nasleđa.”

Sadržaji pravne, kulturne i državne tradicije u velikoj su meri neusklađeni, pa i međusobno oprečni. Njihovo tumačenje predstavlja posao istoričara, a ne državnih činovnika. Isto važi i za određivanje tačke u vremenu koja se uzima kao (ne)poželjni uzor nekih nameranih ili preduzetih promena. Polemišući sa Helsinškim odborom, Ministarstvo vodi Kulturkampf umesto da se ponaša kao organ uprave. Polemika je svakako bolja od ignorisanja, ali bi korist od nje bila veća ukoliko bi ona imala karakter dijaloga jednog ministarstva u vladi sa jednom nevladinom organizacijom. Ovako se stiče utisak da međusobno polemišu dve nevladine organizacije koje razdvaja pogled na tradiciju i na istoriju. Helsinški odbor odgovara samo svojim članovima; državni organ mora da bude nepristrastan, pošto odgovara svima koji plaćaju troškove državne uprave.

24. jun 2008.

Povodom jednog hitnog reagovanja Ministarstva vera

Iskušenje dvostruke uloge

Ministarstvo vera hitno je reagovalo na deo godišnjeg izveštaja Helsinškog odbora za ljudska prava koji se odnosi na verska prava i slobode u Srbiji. Mada Ministarstvo u svom saopštenju navodi da su za njega “prihvatljivi jedino stavovi, predlozi, zahtevi, molbe i sugestije koje upućuju same crkve i verske zajednice”, njegova promptna reakcija na izveštaj jedne nevladine organizacije govori o povećavanju senzibiliteta za značaj organizacija civilnog društva.

Ministarstvo u svom saopštenju iznosi neke tvrdnje koje protivreče stvarnosti. Nije tačno da su sve konfesionalne zajednice koje postoje u Evropi registrovane prema Zakonu o crkvama i verskim zajednicama; dovoljno je navesti Jehovine svedoke kojima Ministarstvo nije u zakonskom roku odgovorilo na zahtev za registraciju; treba pomenuti i permanentno nastojanje Ministarstva da administrativnim putem broj od približno 180 postojećih verskih zajednica svede na dvadesetak najposlušnijih.

Tvrdnju Ministarstva da su “čak i one verske organizacije koje su u početku bile rezervisane prema Zakonu sada zadovoljne svojim pravnim i socijalnim položajem u društvu” najneposrednije opovrgavaju nedavne izjave episkopa eparhije Rumunske pravoslavne crkve i tužbe većine baptista i Jehovinih svedoka upućene Vrhovnom sudu.

Ministarstvo tvrdi da se “sve poznate konfesionalne zajednice

osećaju slobodnim i sigurnim u demokratskom društvu”. Nažalost, može se podsetiti da su neke adventističke crkve napadane i po pet puta za kratko vreme, ili da su Jehovini svedoci, uključujući tu i njihovu decu, jedva izmakli linču u Bajinoj Bašti u proleće ove godine. Pokušano je da se zapali adventistički hram u Staparuu. Rimokatolička crkva u Smederevu takođe je nedavno napadnuta više nego jedanput. Sledbenici južnoazijskih kultova žive u strepnji jačeg ili slabijeg intenziteta: primer ponavljanih fizičkih napada na vernike iz Jagodine dovoljan je da zastraši ne samo njih. U Starim Banovcima je misionar Jehovinih svedoka za vrlo kratko vreme napadnut dva puta.

Koren problema nalazi se u svojevrsnoj razapetosti Ministarstva vera između političke namere da očuva versku strukturu Srbije i da ponovo rekonstruiše istoriju odnosa države i verskih zajednica, s jedne strane, i međunarodnih standarda i obaveza koje je naša zemlja preuzela i koje Ministarstvo ne može javno da odbaci, s druge strane. Ono plaća cenu svoje izabrane dvostruke uloge političkog i upravnog činioca.

1. jul 2008.

Nova vlada ne može da trpi postojeći Zakon o crkvama

Širok prostor za promene

Hoće li, kada je reč o odnosu države i crkve, Tadić ostati veran sebi, a Dačić Miloševiću? Pošto su Ljajić i Ugljanin u istoj vladi, nema više razloga za podele unutar Islamske verske zajednice. Rumunija, Crna Gora i Makedonija nastavljaju da se ponašaju prijateljski uzdržano povodom aktivnosti verskih ili verskim nalik organizacija koje u svojim nazivima imaju imena njihovih većinskih naroda. Povlašćene (“tradicionalne”) kao i diskriminisane verske zajednice ponovo su mudro i na opštu korist ignorisale političku izbornu utakmicu. Spoljnopolitičko okruženje je, uz dva poznata izuzetka, relativno stabilno. Nova vlada levog centra imaće dosta manevarskog prostora ukoliko proceni da je potrebno intervenisati u odnose države i verskih zajednica.

Demokrate i socijalisti su na potezu. Nепrestano ih treba podsećati da vlast nije samo deljenje prebendi. Predsednik Tadić je pre dve godine, prilikom potpisivanja ukaza, zatražio da se Zakon o crkvama i verskim zajednicama uskladi sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima i da Narodna skupština “u najhitnijem roku usvoji izmene i dopune ovog zakona kojima bi se otklonile sve njegove manjkavosti i koje bi ga učinile savremenim evropskim pravnim aktom”. Tadić sada ima skupštinu koja je po sastavu stranačke većine dorasla ovome zahtevu. Socijalisti, s obzirom na svoju tradiciju koje se

ne odriču, ne bi smeli da mu u tome budu smetnja, mada su verovatno neskloni da se podsećaju da je njihov vođa sleteo helikopterom u Hilandar i da je nazivao SPC crkvom koja nema nikakav ugled, a neke njene episkope “glupima”. Vlada levog centra ne može da trpi postojeći Zakon o crkvama, uza sve primedbe koje su mu uputili OEBS, Savet Evrope i Venecijanska komisija, a da se ne predstavi kao vlada kojoj žuta i crvena boja ne znače ništa. Samo od vodstava DS-a i SPS-a zavisi da li će se povećati autonomija verskih zajednica, otkloniti invazivna i opterećujuća procedura njihovog registrovanja, smanjiti broj incidenata na verskom osnovu i ukloniti one nejednakosti koje sputavaju ustavom garantovanu slobodu veroispovesti.

Onaj ko kaže da posao izmene Zakona o crkvama i verskim zajednicama nije hitan, da od njega ima i važnijih zakonodavnih zadataka, u stvari govori da sloboda i jednakost moraju da sačekaju da u današnjoj Srbiji dođu na red na jednoj agendi koja prepoznaje druge prioritete.

8. jul 2008.

Vlast ne sme da bude arbitar

Smjena vlade donosi jedan interval u kojem se jasnije nego inače oertava ne samo prostor za širenje ljudskih prava i (u konkretnom slučaju verskih) sloboda, nego i prepreke koje se pred ovakvim nastojanjima postavljaju.

Smederevska policija je tri nedelje pre izbora nove Vlade Srbije odlučila da pojača nadzor rimokatoličke crkve u ovom gradu. Vitraž na ulaznim vratima ovog hrama bio je za dve i po godine kamenovan pet puta. U Smederevu je više puta bio kamenovan i hram Hrišćanske adventističke crkve, a pravoslavna crkva bila je dva puta opljačkana. Policijske patrole su otkrile jedan broj počinilaca. Treba podvući da je pojačani nadzor bio iniciran iz policije, a ne iz samih napadnutih crkava, niti iz Ministarstva vera.

Nekoliko dana po izboru nove vlade pančevačka policija privela je tri lica zbog sumnje da su na katoličkoj crkvi iznad znaka organizacije Obraz ispisale grafito koji šire versku i nacionalnu mržnju. S druge strane, mesec dana staro skrnavljenje reformatorskog groblja u Budisavi kod Novog Sada donelo je reakciju istražnog sudije i policije, ali se u štampi ne može naći vest o eventualnom otkrivanju počinilaca.

Ambasada Bugarske se u vreme “interregnuma” zainteresovala za raspuštanje crkvenog odbora i smenu dvojice sveštenika iz etnički većinski bugarske opštine Bosilegrad. Preosvećeni g. Pahomije imenovao je na mesto smenjenih sveštenika dvojicu srpskih sveštenika

koji znaju bugarski jezik i koji mogu da na njemu drže službu. Zanimljivo je da je među smenjenim članovima crkvenog odbora i predsednik opštine Bosilegrad, član DSS, koja drži vlast u ovoj sredini. Predstavnici Vranjske eparhije su izjavili da su spremni da uvek o ovoj temi razgovaraju s predstavnicima bugarske ambasade, ali i s predstavnicima Demokratskog saveza Bugara i Kulturno-informativnog centra u Bosilegradu, koji su sa žaljenjem konstatovali smenu pomenutih sveštenika.

Pozivajući vođe muslimana u Srbiji da se međusobno izmire, ministar Ugljanin je ocenio “da će ova vlada morati da povuče ‘presudan’ potez”, odnosno da ozakoni jedinstvenu islamsku zajednicu. Prema njegovim rečima “Vlada će morati da, uz pomoć eksperata, napravi harmonizaciju svih akata koji će strogo sankcionisati svaku podelu i sukob na verskoj osnovi.” Ugljaninovu inicijativu načelno treba podržati, pri čemu država mora da se ponaša neutralno; presuda povodom državnog arbitriranja u stvarima Islamske verske zajednice u Bugarskoj pokazala je da Sud u Strazburu ne dozvoljava državi da bude pristrasna.

15. jul 2008.

Ministru se dvostruko pamti

Novoj vladi treba dati vremena; no, kada je u pitanju izbor novog ministra vera, polemike su započele još pre nego što je profesor Bogoljub Šijaković stigao da bilo šta dobro ili loše uradi. Prema pisanju jednog beogradskog lista, njegovo imenovanje izazvalo je veliko nezadovoljstvo u Demokratskoj stranci. Istovremeno, Srpska narodna stranka iz Crne Gore ocenila je da je njegovo imenovanje za ministra vera Srbije “perfektno rešenje”. Novi ministar vera poseduje iskustvo iz političkog života u Crnoj Gori, kao i iskustvo stečeno na nivou SRJ u čijoj je saveznoj vladi bio zadužen za verska pitanja. U to vreme stručne kompetencije za ministra vera osporavali su mu visoki činovnici srbijanskog Ministarstva prosvete. Ostao je upamćen po svom zalaganju da se Haškom tribunalu ne isporuče lica koja se nalaze u bekstvu pred zakonom i svojom interpretacijom veronauke u državnim školama (a ne slobode veroispovesti) kao osnovnog ljudskog prava.

Kao ministar vera profesor Šijaković je stvaranje CPC povezivao sa politikom SK Crne Gore i sa politikom Đukanovićeve vlade. Kao ministar ekstenzivno je shvatao svoje kompetencije, rekavši da su “pravoslavni hrišćani u Crnoj Gori pred izborom da li je njihova crkva ona koju je utemeljio Isus Hristos, ili je njihova crkva ona koju su osnovali policajci u policijskoj stanici. Onaj ko ne zna da napravi razliku i nije hrišćanin, i neka mu je Bog u pomoći.” Drugom prilikom je izjavio da “u Crnoj Gori postoji grupa delinkvenata koja je u

cetinjskoj policiji formirala Udruženje zvano CPC”. Smatrao je da su borci za ljudska prava “politički kameleoni”, koji su “ranije proganjali ljude zbog vjere u ime komunizma i titoizma, a sada to čine u ime ljudskih prava i evropskih integracija”.

Profesor Šijaković je i član tzv. Krunskog saveta. Predaje na Bogoslovskom fakultetu u Beogradu i na Filozofskom fakultetu u Nikšiću. Posедуje dvojno državljanstvo, Srbije i jedne susedne zemlje. Navodno je pre nekoliko godina na skupu u manastiru Podmaine izjavio: “Onaj ko se na popisu izjasni kao Crnogorac, postaće Montenegrin, anti-Srbin i Dukljanin”. Delatnost ministarstva kojim će rukovoditi profesor Šijaković najbolje će pokazati u kojoj je meri Srbija napustila svoju nedavnu izolacionističku prošlost. Novi/stari ministar biće ne samo produkt i agens nego i lakmus: njegovi postupci pokazaće da li se i koliko se Srbija udaljila (ili bila prisiljena da se udalji) od žalosnog vremena SRJ.

22. jul 2008.

Evropska konvencija o ljudskim pravima postavlja pred
državu jasne obaveze

Vlast mora razumeti nove okolnosti

Jugoslovenska levica (JUL) svojevremeno je kumovala osnivanju fondacija za borbu protiv alkoholizma, narkomanije i verskih sekti. Sekte su bile dežurni krivac, odnosno zvanično registrovana javna opasnost, i za postpetoooktobarsku vladu. Savezni ministar vera Bogoljub Šijaković je ocenio da “problem sekti i njihov uticaj, pre svega zbog desetogodišnje blokade i opšteg siromaštva, nije toliki kao u zemljama tranzicije. Međutim, prisutan je i protiv njega će se savezna država boriti dvojako. Zakonima koji će sekte zabranjivati, kao u Nemačkoj na primer, i veronaukom u školama koja će biti brana između naroda i njih”.

Ministar je uz sekte optuživao i ateizam, smatrajući da je on “krivac za ratove i siromaštvo i moralni sunovrat”, povezan sa “stanjem uma i mentalnim nasleđem duhovno-moralno poremećenog društva, u kome smo mi živeli pedeset godina”. Ministrova poželjna vizija odnosa države i crkve uključivala je svojevrsnu “simfoniju”; ovakav stav nije služio samo ometanju društvenih promena, nego ih je na jednoj latentnoj ravni i pospešivao, pošto je nekadašnju jagmu za etnoteritorijalnim dobicima zamenio kulturnom borbom za ovladavanje duhovnim prostorom. Veronauka u školama, ograničena na sedam od države povlašćenih verskih zajednica, postala je zamena za izgubljeni Knin,

službeno štovanje Svetog Save zamenilo je pretenzije za Vukovarom, a okupacija AP Kosovo i Metohija bila je simbolički nadoknađena sadržinskim zaokruživanjem oficijelne ideologije u cezaropapističkom ključu.

Postpetooktobarsko vreme danas predstavlja prošlost. Crna Gora je nezavisna, Kosovo je proglasilo nezavisnost, Đinđić je ubijen, Koštunica marginalizovan, Milošević umro, a Šešelj je već pet godina u pritvoru. Srbija je članica Saveta Evrope koja je usvojila ne samo Zakon o crkvama i verskim zajednicama nego i Evropsku konvenciju o ljudskim pravima. Ministar vera profesor Šijaković, državljanin Crne Gore, a možda i Srbije, moraće da se saobražava novim okolnostima. Profesor Dragoljub B. Đorđević je još pre nekoliko godina primetio da “milom ili silom gonjen, demokratski režim prilagođava odnos prema religijsko-crkvenom kompleksu na način primeren zapadnim državama. Da će mu se na tom mukotrpnom putu isprečiti mnogobrojne prepreke po sebi je jasno, ali je i jasnije da bez valjanog uređenja toga prostora nema napretka ni za koga: državu i verske zajednice, politiku i religiju, civilno društvo i građanstvo, vernike i one koji to nisu...” Na Ministarstvu vera je da shvati da su promene nepovratne i da im se prilagodi.

29. jul 2008.

Različit odnos državne i pokrajinske vlasti prema nekim
verskim zajednicama

Svako po svom spisku

Postoji izrazit nesklad između politike Vlade Srbije i stava Izvršnog veća Vojvodine prema nekim verskim zajednicama. Ovo je značajno i stoga što je stav prema verskim zajednicama, i posebno prema verskim manjinama, tesno povezan sa stavom prema pravima nacionalnih manjina: nesporno je da su ova poslednja neuporedivo razvijenija u Vojvodini nego u ostatku Srbije.

Vojvođanska vlada (Izvršno veće) tražila je svojevremeno da se u spisak crkava koje Zakon o crkvama i verskim zajednicama prepoznaje kao tradicionalne uvrste i Rumunska pravoslavna crkva i Grkokatolička crkva. Prva od njih tesno je povezana sa ostvarivanjem nacionalnih prava pripadnika rumunske zajednice, a druga sa ostvarivanjem prava pripadnika rusinske i ukrajinske manjine. Beogradske vlasti nikada nisu uzele u razmatranje ovaj predlog Izvršnog veća. Sa svoje strane, vojvođanska vlada svake godine novčano potpomaže, pored ostalih, i rumunsku i rusinsku crkvu. No, sredstva kojima ona raspolaže neuporedivo su manja od onih koja “tradicionalnim verskim zajednicama” dodeljuje Ministarstvo vera.

Državno tretiranje pomenutih crkava kao “netradicionalnih” podudara se sa osipanjem broja pripadnika rusinske nacionalne manjine i sa drastičnim smanjivanjem broja Rumuna u Vojvodini. Specijalni

izvestioci Saveta Evrope su višekratno otvarali ova pitanja i u Strazburu i sa predstavnicima naše države u Beogradu. Povezanost ostvarivanja prava nacionalnih i verskih manjina više je nego očita. Pre godinu dana su političari iz zajednice nacionalno deklariranih Bunjevaca na severu Vojvodine zatražili ne samo da se tzv. bunjevački jezik uvede u škole nego i da se taj jezik uvede u rimokatoličke crkve. Predstavnici crkvenih vlasti su odbili ovaj zahtev, tvrdeći da je bunjevački jezik govorni jezik koji ne može da postane liturgijski, jer nema književni standard.

Problem je, kao i u slučaju RPC, složeniji nego što izgleda: pitanje RPC tesno je povezano sa etničkim identitetom istočnosrbijanskih Vlaha (čiji broj na popisima stanovništva varira od 1.500 do 102.000), a od sadržaja rešenja bunjevačkog pitanja zavisi da li će hrvatska nacionalna zajednica u Vojvodini preći ključnih tri odsto i javiti se kao treći po brojnosti, pa samim tim i autonoman nacionalni činilac. Odnos etničkih Rusina i Ukrajinaca priča je za sebe i takođe je povezan sa statusom konkretne crkve. Najvažnije je da se u regulisanje ovih pitanja uz Ministarstvo vera delotvorno uključi i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava.

5. avgust 2008.

Zakoni obavezuju i vlast

Reis Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini Mustafa Cerić nedavno je ocenio navodno mešanje vlasti naše države u unutarmuslimanski sukob u Srbiji kao “neprimereno” i “sramno”. Reisa kao svog duhovnog starešinu priznaje jedna od dve sukobljene struje među muslimanima u Srbiji. Efendija Cerić propustio je da ukaže na osnovni problem vezan za odnos države i verskih zajednica. Ne tako davno sud u Strazburu doneo je presudu protiv Bugarske zato što su se njene vlasti stavile na stranu jedne od sukobljenih frakcija muslimana u ovoj zemlji. Sud je zamerio Bugarskoj na pristrasnosti, a mešanje svetovne vlasti u sukobe unutar verskih zajednica odredio je kao obavljanje njenih nadležnosti, insistirajući pri tom na nepristrasnom odnosu države prema sukobljenim frakcijama.

Problem sa odnosom naših vlasti prema frakcijama u islamskoj zajednici nije u njihovom mešanju u korist jedne strane, za koje je pitanje da li bi se moglo dokazati, nego u odsustvu nepristrasnog intervenisanja i državnog regulisanja jednog veoma opasnog sukoba. Ministarstvo vera priznaje i rijaset jedne i mešihat druge frakcije, čekajući da se naši muslimani međusobno dogovore koga će kao njihovog predstavnika, odnosno lice ovlašćeno da zastupa ovu versku zajednicu, Ministarstvo upisati u Registar crkava i verskih zajednica. Propuštanjem da interveniše Ministarstvo vera izbegava vršenje svojih nadležnosti određenih Zakonom o ministarstvima: misli se na zaštitu

verskih komponenata u kulturnom i etničkom identitetu nacionalnih manjina i na pružanje pomoći u zaštiti pravnog i društvenog položaja crkava i verskih zajednica i ostvarivanju njihovih zakonom utvrđenih prava.

Kad su u pitanju neke druge nacionalne manjine, Ministarstvo vera deluje efikasno, a ne usteže se ni da krši Zakon podzakonskim aktima. Prema Pravilniku o vođenju Registra Rumunska pravoslavna crkva ne može da registruje svoju eparhiju, a registracija njene “organizacione jedinice u Banatu” vezuje se za saglasnost SPC. Kad se radi o javnim poslovima, najvažnije je da kriterijumi budu transparentni i da zakoni važe podjednako za sve. Zbog čega se ne postupi prema odredbama Zakona i Pravilnika u slučaju IVZ, kada za njenu registraciju Ministarstvo ne traži saglasnost druge verske zajednice?! Bilo bi dobro da se Ministarstvo za ljudska i manjinska prava angažuje, u okviru svojih nadležnosti, na usklađivanju rada organa državne uprave. U protivnom će podeliti odgovornost sa Ministarstvom vera za sve moguće posledice.

12. avgust 2008.

Problemi oko priznavanja Makedonske pravoslavne crkve

Država ne radi svoj posao

Ponovno otvaranje pitanja priznavanja MPC povezano je sa najnovijim nastojanjem Makedonije da se izbori za priznavanje ustavnog imena države. Predsednik makedonske vlade g. Nikola Grueski pisao je posredniku Ujedinjenih nacija pred početak nedavnih pregovora sa Grčkom da su koreni problema vezanih za priznavanje MPC u otporu Grčke pravoslavne crkve s kojom se solidarisala SPC. Par dana kasnije predsednik Makedonije g. Crvenkovski izjavio je da bi o rešenju svog statusa MPC trebalo da raspravlja samo sa SPC, a ne i sa Grčkom pravoslavnom crkvom. Makedonske vlasti su time obnovile pitanje statusa MPC. U svakom slučaju, SPC ima puno pravo da u uslovima ustavom i zakonom određenih odnosa države i verskih zajednica samostalno procenjuje kakav će stav zauzeti prema različitim verskim zajednicama u Srbiji i van nje. U ovom smislu je i naš uvaženi stručnjak za verska i crkvena pitanja g. Živica Tucić izjavio agenciji Beta da je odvojenost crkve i države dobra i za crkvu i za državu, a da međucrkvveni sporovi moraju da budu rešavani kanonskim putem.

Problem se javlja kada država diskriminiše pojedine ili čak mnoge verske zajednice. U samoj Makedoniji državno regulisanje verskog života često se određuje u neposrednom protivstavu prema SPC na legalnoj i na praktičnoj ravni. Ovim problemom bave se međunarodne nevladine organizacije, poput Foruma 18, a bilo bi više

nego poželjno da se njime bave i organizacije koje su registrovane u ovoj zemlji. U Srbiji je posao oko registrovanja MPC uzeo na sebe Nacionalni savet makedonske nacionalne manjine. Zbog nepostojanja zakona o nacionalnim savetima on je telo kojem je istekao mandat i kojem nisu određene nadležnosti niti izvori finansiranja. Državna zajednica je Drugim evropskim partnerstvom januara 2006. prihvatila donošenje zakona o nacionalnim savetima kao prioritet, ali je Vlada Srbije svojim Planom za implementaciju Drugog evropskog partnerstva aprila 2006. jasno pokazala da ne želi da se time bavi, pošto nije odredila ni vremenski, ni finansijski, ni institucionalni okvir za ispunjavanje ove obaveze. U tom smislu nacionalni saveti danas postoje zato što ih država trpi; pošto im je istekao mandat, oni su podložni različitim vrstama uslovljavanja. Zakon o crkvama u suštini zabranjuje registrovanje MPC; Zakon o zaštiti nacionalnih manjina nije primenjiv bez Zakona o nacionalnim savetima. Za to što neka manjinska prava nisu ostvarena nisu krivi ni nacionalni saveti ni zavađene crkve. Država ne radi svoj posao.

19. avgust 2008.

Kontrolni slučaj

Episkop budimljansko-nikšićki g. Joanikije pre nekoliko meseci se u predavanju održanom u Strazburu založio za izmenu zakonskih rešenja o odnosu države i crkve u Crnoj Gori. Vladika je podsetio da je u pomenutoj zemlji odnos države i crkava još uvek uređen “anahronim komunističkim zakonom iz 1977. godine čiji pravni sadržaj čini položaj verskih zajednica u Crnoj Gori u priličnoj meri neprikladnim u novim uslovima”. Preosvećeni g. Joanikije imao je posebne primedbe na odsustvo verske nastave u državnim školama i na, kako je rekao, nedovoljno civilizovano i verodostojno izveštavanje medija o događajima iz života verskih zajednica.

Crna Gora je zanimljiva za pitanje uređenja odnosa države i verskih zajednica u Srbiji kao svojevrstan “kontrolni slučaj” koji upućuje na situaciju do koje dolazi pri primeni američko - francuskog modela potpunog konstitucionalnog sekularizma. Ovaj model propisuje i Ustav Srbije, ali je on delimično derogiran važećim Zakonom o crkvama i iz njega izvedenim podzakonskim aktima. Drugim rečima, situacija u Crnoj Gori pokazuje kakvo bi stanje bilo u Srbiji da odgovarajući zakon nije usvojen. Pri tom poređenju ne može da bude striktno: u Srbiji je “anahroni komunistički zakon” prestao da važi još 1993. i sve do 2006. godine područje verskog i crkvenog života karakterisalo je anomično stanje.

Vladika je u pravu kada smatra da je dosledni ustavni sekularizam danas anahron (a moglo bi se naizgled paradoksalno dodati: i još uvek nedostižan ideal) u zemljama poput Srbije ili Crne Gore. Svaki ustav je nužno daleko od praktičnog života: odsustvo posebnim zakonom obezbeđenih garancija slobode veroispovesti i prava da se ona promeni smanjuje zaštićenost verskih manjina i značajno otežava procesuiranje napada na njihove verske službenike, vernike i sveštenike. U tom smislu Zakon o crkvama i verskim zajednicama bar potencijalno predstavlja nisko postavljeno ali solidno jemstvo verskih sloboda. S druge strane, ovaj Zakon bi mogao da pruži zaštitu onima kojima je najpotrebnija samo ukoliko bi podjednako važio za sve verske zajednice. Podela na tzv. tradicionalne (odnosno privilegovane) verske zajednice i na one koje moraju da prođu kroz opterećujuću i potencijalno rizičnu proceduru preregistracije u velikoj meri onemogućava ostvarivanje poželjnih efekata. Rešenje je u promeni Zakona u pravcu priznavanja vremenski prve registracije verskih zajednica kad god do nje došlo.

27. avgust 2008.

Ćutanje ministarstva o unutarverskim sukobima

Obnovljeni sporovi unutar SPC, sukob Islamske zajednice u Srbiji prvo sa izdavačem jedne knjige, a potom sa uglednim organizacijama civilnog društva, kao i vidljiv nesklad u reakcijama dve frakcije islamske zajednice predstavljali su iskušenje za državnu vlast da se umeša u neki ili u sve od ovih sporova. Umesto reakcije Ministarstva vera na njegovom sajtu pojavljuje se izveštaj o razgovoru g. ministra Šijakovića sa delegacijom Rimokatoličke crkve iz Švedske.

Imajući u vidu i pravni okvir i opšti kontekst odnosa države i crkve u Srbiji čini se da je Ministarstvo, u pogledu kratkoročno sagledivih posledica, držeći se rezervisano prema pomenutim napetostima, postupilo najbolje što je moglo. Ono je poštovalo autonomiju SPC koju zakon garantuje verskim zajednicama. No, kao što su svojevremeno upozoravali pravnici iz SPC, član 2 st. 1 Pravilnika o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica, koji propisuje da se u Registar upisuju sve eparhije SPC u zemlji i svetu, mogao bi da perspektivno izazove ozbiljne probleme ukoliko bi se jaz u SPC produbio. Isto važi i za neprimenjivanje zakonske odredbe o upisivanju odgovornih lica islamske zajednice – gde država odbija da preuzme svoju ulogu nepristrasnog arbitra. Međutim, kratkoročno posmatrano, odsustvo reakcije Ministarstva vera predstavlja realan pomak. Ono ne arbitrira u sporovima unutar SPC jer ga ova crkva, koja je bez obzira na unutrašnja trvenja jedna integrisana celina, nije ni

pozvala da to čini. Ono ne arbitrira između različitih reakcija dve frakcije islamske zajednice povodom sporne knjige, pošto ove reakcije ostaju na nivou javno izraženih neslaganja i pretnji hijerokratskom a ne fizičkom prinudom. Ministarstvo nije nadležno da se određuje prema javnim istupima koji se javljaju kao pretnje uskraćivanjem religioznog spasenja za involvirane aktere ili za neke od njih. Napokon, Ministarstvo vera ne reaguje na javni spor jedne verske zajednice sa nekim organizacijama civilnog društva; čineći tako ono poštuje niz Ustavom i zakonom garantovanih sloboda.

Umesto svega toga Ministarstvo vera posebnu pažnju posvećuje dolasku predstavnika Rimokatoličke crkve iz Švedske, a ministar Šijaković ističe da je Srbija „veoma zainteresovana za švedski model socijalne zaštite i verskih prava i sloboda”. Ohrabruje ovaj novi, pozitivni pristup u odnosima Ministarstva sa javnošću. Sistemski problemi istrajavaju, ali ne treba potcenjivati pomenute pomake.

2. septembar 2008.

Različito shvatanje slobode

Slučaj knjige “Dragulj Medine” pokazao je napetost između prava na slobodu izražavanja i prava na toleranciju i poštovanje različitosti manjinskih verskih zajednica. Izdavač se obratio zaštitniku građana g. Saši Jankoviću pošto je, kako navodi, knjigu privremeno povukao iz prodaje i izvinio se Islamskoj zajednici u Srbiji, “strahujući za svoju bezbednost, o čemu je obavestio i nadležne državne organe”. Zaštitnik građana je posle preuzimanja određenih radnji, u koje je spadao i razgovor sa muftijom ef. Zukorlićem, zauzeo stav i mišljenje i o njemu obavestio javnost. Muftija Zukorlić je istakao da iza zahteva izdavaču da povuče knjigu i pokaje se ne stoji otvorena ni prikrivena pretnja nasiljem, “koje bi, ako bi se desilo, bilo pogubno po društvo”.

U svom javnosti saopštenom stavu i mišljenju zaštitnik građana je posebno naglasio da odustajanje od uverenja i sloboda “mora biti isključivo stvar savesti, a nikako straha”. G. Janković je istakao da “država garantuje pravo svakoga da odluku u ovakvim stvarima donese slobodno”. Budući da je prema Zakonu o zaštitniku građana nadležnost Zaštitnika ograničena na kontrolisanje rada organa uprave, g. Janković je naveo “da je zabrinut zbog činjenice da se nijedan od nadležnih organa izvršne vlasti do sada nije oglasio povodom slučaja” ove knjige. Janković je nijansirano pristupio ovom delikatnom problemu, zaključujući “da nijedan ishod ovog pojedinačnog slučaja, ako se ne izbegne da bilo koja verska ili društvena grupa građana ima osećaj

uvredenosti, neće biti dokraja društveno zadovoljavajući”.

IZUS je netrpeljivo i oštro, ali u granicama zakona, bez pretnji fizičkim nasiljem, koje legitimno monopoliše država, pristupila ovom pitanju. Verska zajednica ima pravo da bude isključiva; s obzirom na to da nastoje da monopolišu obećanje spasenja kao resurs, verske zajednice na nekim ravnima svoga delovanja gotovo da i ne mogu da budu drugačije. Ministarstvo vera je dobro učinilo što se distanciralo od rasprave; ćutanje MUP upućuje da ovo ministarstvo nije pronašlo indicije za moguće fizičko nasilje.

9. septembar 2008.

Neprikladna podela verskih zajednica

Savet Evrope je međunarodna organizacija kojoj je više nego drugima povereno da vodi računa o stanju ljudskih i manjinskih prava i sloboda u zemljama članicama. To ne znači da se druge međunarodne organizacije staraju sistematski o ovim pitanjima. Činjenica je, međutim, da su monitoring misije Saveta Evrope redovnije od onih koje šalju druge organizacije čiji je član naša zemlja. Osim upotrebe redovne evidencije koju stvaraju predstavništva SE u konkretnim zemljama, monitoring misije aktivno prikupljaju podatke preko razgovara s predstavnicima zainteresovanih činilaca, u koje uvek spadaju i organi uprave.

Dok se Ministarstvo vera doskora u vidu aktivno defanzivne PR strategije branilo od primedaba monitoring misija SE, njegove Parlamentarne skupštine ili Visokog komesara SE za ljudska prava, najnovija poseta monitoring misije navela je Ministarstvo da se oglasi uravnoteženim saopštenjem u kojem je poseban naglasak stavljen na partnerski odnos državnih organa i verskih zajednica na socijalnom i karitativnom planu. Primedbe monitoring misije, pre svega one vezane za Zakon o crkvama i verskim zajednicama, prenete su indirektno i uopšteno, što ne mora nužno da bude loše. Prostor osvajanja prava i sloboda ne širi se samo zakonodavnim inicijativama nego i korišćenjem manevarskog prostora koji ostaje unutar samih organa uprave: promena Zakona i poboljšanje u primeni Zakona nisu aktivnosti koje se nužno

isključuju. Naprotiv. Dok naša država očekuje posetu Visokog komesara SE za ljudska prava, prilika je da se ukaže na neprikladnost medijski raširene podele verskih zajednica na „istorijske” i one druge, odnosno na crkve i na sekte, iznošenjem jedne naučno utemeljene tipologije. Prema ovoj poslednjoj, „sekta” se, za razliku od crkve, karakteriše preko sledeće dve osobine: ona nema univerzalističke pretenzije (prema onima koji su izvan „sekte”); u nju se ne ulazi rođenjem, nego kasnije, u odraslo doba, sticanjem religiozne kvalifikacije za spasenje ili bar isticanjem pretenzije na nju. U ovom smislu sekte su sve verske zajednice osim pravoslavno-katoličke struje hrišćanstva, islama, budizma, judaizma i zoroastrizma.

Bilo bi nerealno očekivati da se jedna naučna tipologija pretoči u zakonsko rešenje. No, nije nerealistično zahtevati da se nesrećna podela na „tradicionalne” i faktičke diskriminisane verske zajednice bitno smanji i na legalnoj ravni i u praksi. Uz nešto dobre volje, to može da bude zajednički interes svih.

16. septembar 2008.

Vlast stvara napetost

Vlada Srbije oglasila se saopštenjem u kojem izražava žaljenje „što su izdavanjem knjige “Dragulj Medine” u Srbiji, zarad komercijalnih interesa, zanemarena i povređena osećanja pripadnika islamske veroispovesti”. Dok se izvršna vlast meša u slobodu izražavanja, nadležna tužilaštva ne postupaju po službenoj dužnosti i ne zabranjuju rasturanje nacističkih knjiga kao što su „Majn Kampf” i „Slučaj Nacionalni stroj”.

Vladinu reakciju nije podstakla svest o potrebi državne podrške zajednicama verujućih muslimana, kao i nacionalnim zajednicama u kojima čine većinu oni koji su primili islam. Ljudi iz ovih zajednica pretrpeli su nesrazmerno mnogo u toku prethodne decenije, ali Vladu ne interesuje rad na racionalizaciji društvenog pamćenja. Umesto toga, ona obrazlaže da “izdavanje ove knjige, s obzirom na složenu i osetljivu političku situaciju u svetu, nije u interesu borbe za očuvanje teritorijalnog integriteta i suvereniteta Srbije”. Prebacujući teret spoljne politike na one koji za to nisu nadležni ni plaćeni, Vlada stvara nepotrebnu napetost između islamske zajednice u Srbiji i najuglednijih organizacija civilnog društva. Veoma je dobro što su ove poslednje prepoznale Vladu, a ne versku zajednicu, kao odgovornu za kršenje Ustava Srbije, Univerzalne deklaracije i Evropske konvencije o ljudskim pravima. Odgovoran je Cvetković, a ne Zukorlić. Bilo bi veoma dobro da ni IZS ne dopusti da se njome manipuliše, pošto onaj

ko u politici „pomaže” redovno naplati pomoć onda i na načine za koje jednostrano proceni da mu odgovaraju.

Ako već želi da se odredi prema osećanjima pripadnika islamske veroispovesti, Vlada bi morala da se izjasni o približnom broju konfesionalno opredeljenih muslimana u Srbiji. Drugim rečima, da li na Kosovu i u Metohiji živi četrdeset hiljada, sto hiljada, ili dva miliona naših građana?! Tekst i duh Ustava u skladu su samo sa trećom od ovih alternativa. Većina stanovnika AP KiM konfesionalno prihvata islam. Umesto da ističe važnost „ličnog osećaja odgovornosti onih koji donose odluke koje mogu da imaju dalekosežno negativne posledice”, Vlada je dužna da sama preuzme odgovornost za politiku zemlje. Nije u pitanju samo odnos prema kosovskim Albancima. Teret regulisanja odnosa često neusklađenih normi, kao što su pravo na izražavanje i pravo na različitost, Vlada ne sme da prebacuje na privatna lica, privredne subjekte, verske zajednice ili organizacije građana. Cezaropapizam izvršne vlasti nije nužno korumpirajući ni nasilan; nad ovim slučajem nadvija se senka pokušaja manipulacije.

23. septembar 2008.

Promena stila i sadržaja

Ovogodišnji izveštaj Stejt dipartmenta o stanju verskih sloboda u Srbiji po svom sadržaju je veoma sličan prethodnom. Važeći Zakon o crkvama i verskim zajednicama ponovo je ocenjen kao diskriminatorski, a njegovi efekti kao loši po verske manjine. No, značajne su razlike u reakcijama Ministarstva vera pre godinu dana i danas.

Prošle godine Ministarstvo je povodom tadašnjeg izveštaja saopštilo da on sadrži „niz netačnih ocena koje su posledica lažnih informacija i pogrešnog pristupa u prikupljanju i obradi podataka”, kao i da su „sastavljači izveštaja puno poverenje poklonili organizacijama i pojedincima koji (...) čuvaju stare ideološke predrasude prema SPC i drugim tradicionalnim crkvama i verskim zajednicama i vode lažnu brigu o manjim verskim grupacijama”.

Ove godine Ministarstvo vera primilo je izveštaj prilikom posete diplomate iz ambasade Sjedinjenih Država. Tom prilikom je pomoćnik ministra dr Novaković rekao da je „postojeći Zakon o crkvama i verskim zajednicama tranzicioni” i da će se njime „posle određenog vremena i sagledavanja dosadašnjih iskustava u primeni baviti tim uglednih stručnjaka kako bi se videlo koji su problemi, kako ih prevazići i zakon usaglasiti sa evropskim zakonodavstvom”.

Predstavnici Ministarstva vera su u toku prethodne dve godine, suočeni sa različitim kritkama, povremeno usmeno saopštavali da je Zakon podložan promeni posle provere njegovih efekata. No, sadašnja

zvanična reakcija na američki izveštaj pokazuje ne samo bolju političku pismenost, koja tvrdokorno iracionalno durenje zamenjuje diplomatskim pristupom u smislu ukazivanja na različite mogućnosti. Diplomatski rečnik ne služi prvenstveno prikrivanju namera, nego njihovom preciziranju i situiranju u različite moguće kontekste koji će određivati političko ponašanje. Ministarstvo je primetno modernijim stavom prema američkoj kritici samu kritiku u nezanemarljivoj meri iskoristilo, pokazujući spremnost da kao organ uprave prati zahteve vremena, okruženja, pa i osnovnog načela jednakosti pred zakonom. Ono se, istovremeno, svojim otvaranjem za dijalog obavezalo na racionalno procenjivanje efekata Zakona o crkvama; obećanje koje je dalo neporecivo je, jer ga je izazvala sama situacija koja neće dozvoliti da ono zastari. Zasluga Ministarstva vera je što je iskoristilo priliku da na vreme nagovesti promenu ne samo stila nego delimično i sadržaja svoga delovanja.

30. septembar 2008.

Osnovana bojazan od klerikalizacije

Doživljavamo nešto već viđeno. Pre tačno četiri godine, početkom oktobra 2004, šef naše delegacije u Parlamentarnoj skupštini Saveta Evrope, g. Zoran Šami, priznao je, posle dugotrajnog negiranja predstavnika naše države, postojanje etničkih tenzija u Srbiji i nedovoljnu aktivnost državnih organa da se one prevaziđu.

Pre neki dan je sadašnji šef naše delegacije u Savetu Evrope, g. Miloš Aligrudić, izjavio da „ono što nije dobro u celoj priči jeste da se neki tekstovi, eto, tako provuku, pa se čak i ozbiljno razmatraju i na kraju dođu pred samu Skupštinu, što je meni smešno, ali dobro, sve se može”. Govoreći o položaju rumunske nacionalne manjine u Srbiji Aligrudić je rekao da za izveštaj ne postoji povod, odnosno da nije bilo incidenata.

U usvojenoj rezoluciji Parlamentarne skupštine izražava se čuđenje zbog postojanja dominantnog uticaja SPC u odlučivanju o tome koje će verske zajednice i crkve biti zvanično priznate. U ovom kontekstu Savet Evrope kritikuje nepriznavanje Rumunske pravoslavne crkve. Prema važećem Pravilniku, „u saglasju sa SPC u Registar se upisuje i odgovarajuća organizaciona jedinica RPC u Banatu”. SPC se na ovaj način pretvara u deo aparata uprave i instrumentalizuje. G. Aligrudić ne opaža da je ovakvo rešenje jedan permanentni incident protiv verskih prava i važećeg Ustava Srbije.

Problem sa dominantnim uticajem SPC jeste odnos državnog i

kanonskog prava. Srbija, s obzirom na objektivno stanje strukture njenog društva, nažalost, zasad realno ne može da bude potpuno sekularna država na način koji propisuje njen ustav. Neki misle da možda ne treba unapred odvrćati pogled od krajnje umerenih kritika postojećeg koje bi prihvatile uticaj SPC ukoliko on ne bi bio nužno arbitraran, nego predvidiv i transparentan. Drugim rečima, sadržinski i proceduralno precizno regulisan zakonom. Legalno regulisanje uloge SPC bi, prema ovom mišljenju, smanjilo uticaj samovoljnih odluka vlasti na verski život. Sadašnji cezaropapizam bi, sa svojom prikrivenom zloupotrebom kanonskog prava, bio ograničen transparentnošću. Svojevremeno je državi trebalo dve godine da prizna postojanje etničkih incidenata. Verska diskriminacija je danas zamenila etničke incidente. Mogućnost klerikalizacije izaziva bojazan. No, osnova sadašnje diskriminacije nije crkva, nego državna zloupotreba crkve. Građanskom društvu su potrebni saveznici. Teško da će ih ono naći u državi ili u crkvi; treba operisati sa više mogućih rešenja i tražiti maksimalno u skladu sa okolnostima.

7. oktobar 2008.

Ministarstvo vera izbegava da interveniše tamo gde je obavezno

Napetosti zbog veroučitelja

Islamska zajednica u Srbiji ocenila je da je nedavni sastanak vladine Komisije za versku nastavu bio „provokacija” Ministarstva vera. Delegacija IZuS smatrala je da je neprihvatljivo da u radu Komisije učestvuje predstavnik rivalske struje - Islamske zajednice Srbije. Predstavnicima Mešihata i Rijasetu su se posvađali i napustili ovaj sastanak. Nekoliko dana kasnije portparol Mešihata IZuS saopštio je da je „u cilju saniranja posledica ugrožavanja procesa islamske vjeronauke u nekim sandžačkim školama, Radna grupa Mešihata Islamske zajednice sačinila plan reakcija kako bi se svakodnevna nepravda prema pripadnicima islama otklonila”.

Kako Mešihat saopštava, „u skladu sa ovim planom, prvi korak vjernika i uleme, na čelu sa organima Islamske zajednice, biće organizovanje protestnih skupova ispred škola u kojima se krši ovo vjersko i ljudsko pravo.” U međuvremenu je glavni muftija ef. Zukorliću pismu Predsedniku Republike upozorio na „pravno nasilje Ministarstva prosvete” koje nije reagovalo na smenjivanje veroučitelja iz IZuS u školama u Tutinu i Sjenici. Prema objašnjenju Ministarstva vera, predsednik Komisije dr Stojanović nije mogao da prihvati ultimativni zahtev IZuS da predstavnici rivalske struje budu isključeni sa sastanka. Ministarstvo je zaključilo da su „obe islamske zajednice” napuštanjem sastanka Komisije „pokazale nepoštovanje prema

Republici Srbiji” i pozvalo „članove Komisije iz obe islamske zajednice da (...) uzmu učešće u narednom sastanku Komisije”.

Ministarstvo je u svom saopštenju prihvatilo postojanje dve islamske zajednice u Srbiji, što je u potpunom neskladu sa zakonom. Ono je time izbeglo da se pojavi kao nepristrasni arbitar. Posledice pasivnog držanja Ministarstva dovode do potpunog dezavuisanja verske politike dve prethodne vlade: ukoliko postoje dve islamske zajednice, onda se ne može, prema Zakonu o crkvama, priznati kontinuitet sa pravnim subjektivitetom stečenim na osnovu zakona Kraljevine Jugoslavije. Ovaj kontinuitet je držanjem Ministarstva i samom situacijom stavljen van snage, a time i cela ključna ideja prethodnih ministara bliskih DSS - da treba čuvati versku strukturu pre nego verske slobode. No, niko ne može da garantuje da unutarmuslimanski sukob neće proizvesti opasne posledice. Uopšte uzev, Ministarstvo vera još uvek izbegava da interveniše tamo gde je obavezno da nepristrasno interveniše, dok niz drugih, pre svega protestantskih verskih zajednica, biva izložen arbitrarnom postupanju organa uprave.

14. oktobar 2008.

Konkurs za povlašćene

Ministarstvo vera još uvek luta između načela, zakona i diskriminatorne prakse; treba mu pomoći, kroz javnu kritiku i kroz ukazivanje na primere dobre prakse.

Prošlog meseca u našoj zemlji održan je međunarodni seminar o veronauci, uz prisustvo zvaničnika i teologa više pravoslavnih, katoličkih i protestantskih crkava. Ministarstvo vera predstavljao je profesor Ljubivoje Stojanović, formacijski zadužen za praćenje i unapređivanje verske nastave, a široj javnosti poznat kao visoki državni činovnik koji je uspešno smirio antiprotestantsku histeriju posle prošlogodišnjeg jezivog zločina u Banovcima. Dr Stojanović je u vraćanju verske nastave u državne škole video ostvarivanje načela verske slobode, ali je i upozorio da je „ovo vreme verskih sloboda veliki izazov za sve verujuće ljude, jer sad treba paziti da se ne ode u drugu krajnost, nametanje vere po svaku cenu”. Stojanović je tom prilikom izjavio da multikonfesionalnu i multietničku stvarnost Srbije na najbolji mogući način usaglašavaju i osmišljavaju konfesionalni koncepti verske nastave tradicionalnih crkava i verskih zajednica.

Stojanović je veronauku u državnim školama ograničio na tradicionalne (faktički privilegovane) verske zajednice. Važeći zakon mu ne bi dozvolio da postupi drugačije. No, Ministarstvo ponekad postupa restriktivnije i od inače diskriminatornog zakona, isključujući i neke od „tradicionalnih zajednica” iz raspodele državnih resursa. U tom

smislu je Ministarstvo vera raspisalo konkurs za dodelu stipendija studentima visokih verskih škola. Nejasno je zbog čega se na ovaj konkurs mogu prijaviti i državljani Republike Srpske, čiji poreski obveznici ne izdržavaju Ministarstvo vera. Nejasno je i zbog čega „pod istim uslovima kao i državljani Republike Srbije i Republike Srpske na konkursu mogu učestvovati i studenti srpske nacionalnosti iz susednih zemalja”. Znači li to da se studenti drugih nacionalnosti indirektno pozivaju da se izjasne kao Srbi, kako bi ostali u konkursnoj utakmici?! Kandidati koji studiraju u inostranstvu za prijavljivanje na konkurs moraju da dobiju saglasnost SPC, rimokatoličke crkve, ili neke od frakcija islamske zajednice. Ovde se ne radi o uvođenju doplatne markice za hram Svetog Save, što je bilo protivustavno, ali što ne bi bilo osuđeno od suda u Strazburu, koji državama dozvoljava da nesrazmerno pomažu pojedine verske zajednice. Konkursne propozicije ometaju integrisanje protestanata u verski sistem države Srbije. Njima se, često, odbija registracija, a uskraćuje državna pomoć kao ravnopravnim verskim zajednicama.

21. oktobar 2008.

Nagoveštaji drugačijeg stila

Stil neretko otkriva suštinu. Ministarstvo vera se pod novim ministrom Šijakovićem predstavlja na primetno drugačiji način nego pod ministrom Naumovim. Šijakovićevo ministarstvo govori o dve islamske zajednice u Srbiji; Naumovljevo je naglašavalo da u Srbiji ne mogu postojati dve islamske zajednice, nego samo jedna. Naumovljevo ministarstvo je odbacilo „neosnovane, nepravedne i neodgovorne optužbe koje je na račun Ministarstva i Vlade Republike Srbije uputio muftija Zukorlić”; Šijakovićevo ministarstvo saopštava da „ima nemilu obavezu da odgovori na dezinformacije i nepreciznosti koje je u saopštenju za javnost... izneo Mešihat IZuS”.

Ministar Naumov je, primajući delegaciju Monitoring misije Saveta Evrope, „izneo neslaganje sa izveštajem Monitoring misije... i posebno zamerio što Ministarstvo vera nije konsultovano pri izradi tog izveštaja.” Godinu dana kasnije, primajući delegaciju Komesara za ljudska prava SE, Šijakovićev pomoćnik dr Novaković je „razgovarao o stanju i unapređenju verskih prava u Srbiji”. Kako je Ministarstvo saopštilo, „dr Novaković je podsetio da je u osnovi svih projekata i zakonskih akata namera da crkve i verske zajednice rade zajednički sa državom na ostvarivanju ciljeva od opšteg interesa”.

Naumovljevo Ministarstvo je pre godinu dana povodom izveštaja Stejt dipartmenta o pogoršanju verskih sloboda u Srbiji saopštilo „da izveštaj sadrži niz netačnih ocena koje su posledica lažnih

informacija i pogrešnog pristupa u prikupljanju i obradi podataka, pri čemu Ministarstvo, kao državni organ nadležan za zaštitu verskih sloboda i verskog pluralizma, kao i za primenu Zakona o crkvama i verskim zajednicama, nije uopšte konsultovano". U saopštenju se navelo da su sastavljači izveštaja puno poverenje poklonili organizacijama i pojedincima koji ne poznaju pravnu regulativu Srbije kojom je uređena religijska struktura društva, a koji istovremeno čuvaju stare ideološke predrasude prema SPC i drugim tradicionalnim crkvama i vode lažnu brigu o manjim verskim grupacijama. Šijakovićev pomoćnik je povodom novog američkog izveštaja „zamerio što se u ovom izveštaju više pažnje posvećuje primedbama o verskim slobodama koje iznosi oko dva procenta građana Srbije, a ne pominje činjenicu da 95 procenata građana Srbije nema primedbu na stanje verskih sloboda u Srbiji”.

Vino je, čini se, novo; videće se da li su i mehovi novi, ili, možda, ipak stari.

28. oktobar 2008.

Između arbitriranja i mešanja

Poslednji mesečni izveštaj Delegacije Evropske komisije, sačinjen pred izradu njenog godišnjeg izveštaja, direktno apostrofira grafite protiv Hrišćanske adventističke crkve kao slučajevne kršenja ljudskih prava. Ministarstvo vera je ovim povodom pomenuto u pozitivnom kontekstu, jer se ministar Šijaković odredio prema napadima na adventiste na sadržajni i više obavezujući način nego što su činili njegovi prethodnici.

U međuvremenu, prema najavama Islamske zajednice u Srbiji, počinje internacionalizacija problema naših muslimana. S obzirom na njihov etnički sastav, pitanje verskih sloboda prepliće se s pitanjem ostvarivanja nacionalnih prava značajnog broja Bošnjaka, Albanaca i Roma. Muftija Zukorlić je u razgovoru s predstavnikom OEBS-a g. Frontasom ukazao na „nepoštovanje verskih prava pripadnika islama od strane vlasti u Beogradu” i istakao da „vlast krši Ustavom i zakonom zagarantovane principe ravnopravnosti IZ sa ostalim crkvama i verskim zajednicama”. Prema informacijama iz IZuS, g. Frontasu se interesovao „i za umešanost domaćih i stranih obaveštajnih službi u pokušaju destabilizacije IZ”. U toku susreta s ambasadorom SAD g. Manterom ef. Zukorlićje ponovio da su ugrožena prava muslimana i Bošnjaka. Manter je, u skladu s dobrim običajima u diplomatiji, razgovarao s čelnicima obe rivalske islamske zajednice, dakle, ne samo sa Zukorlićem, nego i sa ef. Zilkićem.

Dok internacionalizacija problema srbijanskih muslimana eskalira, ministar vera Šijaković izjavljuje da njegovo ministarstvo nema instrumente kojima bi moglo da utiče na jedinstvo u islamskoj zajednici. Ministar je rekao da nije ni dobro ni zakonito očekivati da državna vlast arbitrira u unutrašnjem zakonodavstvu neke verske zajednice. Ministar je ovde u pravu: državno arbitriranje predstavljalo bi kršenje relevantnog zakona. S druge strane, država pristrasno arbitrira u sporu SPC i Rumunske pravoslavne crkve i svoju opredeljenost izražava preko sadržaja podzakonskog Pravilnika o registraciji. Postoje presedani o kojima se izjašnjavao sud u Strazburu: on je presudio da Moldavija nema pravo da sprečava obnavljanje eparhija RPC u toj zemlji. Strazbur je, takođe, zamerio bugarskoj državi što se pristrasno umešala u spor u muslimanskoj zajednici u ovoj zemlji. Najjednostavnije govoreći, Ministarstvo vera mora da bude nepristrasno u sporu SPC sa RPC, ali i da nepristrasno arbitrira u sporu frakcija unutar islamske zajednice. Ako je smetnja tome Zakon, onda taj zakon mora da se promeni.

4. novembar 2008.

Pomoć crkvama u skladu sa zakonom

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) odredio se pre nepune tri godine povodom naplaćivanja doplatne poštanske markice kojom su prikupljana sredstva za dovršavanje Hrama svetog Save u Beogradu. Nešto kasnije, istim povodom i sa ne manje kritičnosti oglasile su se Žene u crnom. Moguće je da su obe organizacije, kritikujući Vladu Srbije, svoje kritike bar delimično uputile na pogrešnu adresu.

stvari stoje danas? Ministarstvo vera je od formiranja Vlade početkom jula dalo dvadeset miliona dinara za pomoć sveštenicima i monasima SPC i drugih crkava i verskih zajednica u ekonomski nerazvijenim područjima. Planirano je da se godišnje izdvoji pola miliona evra za pomoć sveštenstvu i monaštvu u eparhijama SPC van Srbije, odnosno mesečno po 200 do 300 eura po svešteniku ili monahu. Ovaj novac se, prema informacijama Ministarstva vera, dodeljuje u vidu finansijske pomoći verskim starešinama, kao i za uplatu doprinosa za socijalno, penzijsko, invalidsko i zdravstveno osiguranje. Pomoć dobijaju i ustanove drugih „tradicionalnih verskih zajednica”, poput medresa u Novom Pazaru i Beogradu, ili biskupske gimnazije „Paulinum” u Subotici.

Ovakve dotacije imaju svoje pokriće u čl. 24. Zakona o ministarstvima, kojim se regulišu nadležnosti Ministarstva vera. Pomenuti zakon ne prepoznaje, inače, razliku između „tradicionalnih

crkava i verskih zajednica” i „konfesionalnih zajednica”. Država stoga ima pravni osnov da potpomaže i one „netradicionalne”, odnosno nepriviligovane, ili, oštrije formulisano, diskriminisanе verske zajednice. U međuvremenu, vredi se ponovo zapitati da li je Vlada kršila važeće pravne norme kada je naplaćivala obaveznu doplatnu markicu za hram jedne konfesije.

Ako se pogledaju evropska iskustva, kao i presude Suda u Strazburu, vidi se da bi bilo nedozvoljeno da državna vlast asistira verskim zajednicama tako što bi neposredno prikupljala sredstva od njihovih vernika prema kriterijumu konfesionalne pripadnosti. S druge strane Vlada, koja odgovara Skupštini, uz to što je obavezna da ne primenjuje diskriminaciju, ima slobodu da novac poreskih obveznika usmerava pojedinim verskim zajednicama. Ukoliko je time nezadovoljna, Skupština može da obori Vladu, a ukoliko su građani nezadovoljni skupštinskom većinom, mogu da na sledećim izborima ukažu poverenje drugim opcijama. U međuvremenu, izdavanje doplatnih markica ostaje legalno i legitimno, ma koliko se CRCD ili Ženama u crnom možda to ne dopadalo.

11. novembar 2008.

Širok prostor za zloupotrebe

Zoran Petakov je pravosnažno osuđen na novčanu kaznu zbog uvrede nanesene Preosvećenom vladici g. Irineju bačkom putem medija. Okružni sud je potvrdio presudu beogradskog Četvrtog opštinskog suda. Prilikom izricanja prvostepene presude, sudija Opštinskog suda usmeno je obrazložio da uvreda g. Irineja, koji je, kako je sudija naveo, „besprekorna ličnost”, dovodi do toga da se i on, „kao sudija i kao kršteno lice”, oseća uvređenim. Sudija se ovde nedvosmisleno izjasnio o vlastitoj pristrasnosti, istovremeno dajući ocene celine episkopove ličnosti, a u presudi je ocenjivao i sadržaje „hrišćanske eshatologije”.

S druge strane, Petakov je izjavio da je SPC učestvovala u pomaganju i kreiranju desnih ekstremističkih organizacija kroz delatnost četvorice episkopa, među kojima je pomenuo i podnosioca privatne tužbe kao jednog od četiri jahača Apokalipse. Prema presudi Opštinskog suda, koju je potvrdio Okružni sud, „takvi vrednosni sudovi Zorana Petakova objektivno su mogli da povrede verska osećanja i drugih građana Srbije, koji su po poslednjem popisu 2002. godine 95 odsto vernici, a 85 odsto hrišćani pravoslavne veroispovesti (izvor Ministarstvo vera Srbije...)”. Opštinski sud je takođe obrazložio da SPC ne raspolaže nikakvim realnim instrumentima vlasti niti prihodima osim onih koji „zavise od dobrovoljnog prilaganja njenih vernika i drugih građana”. Sud je u obrazloženju svoje presude koristio netačne informacije. Naime, ne postoje zvanični podaci o udelu vernika u

stanovništvu, nego samo o njihovoj konfesionalnoj pripadnosti. Ministarstvo vera je svojevremeno iznošenjem netačne informacije obmanulo javnost, a sada se vidi da je obmanuto i pravosuđe. Nije tačno ni obrazloženje o finansiranju SPC, pošto se ona finansira i iz budžeta, dobijajući odatle svake godine milione eura.

Vladika nije ni kuga, ni rat, ni smrt, ni glad. Pošto Petakov ne prihvata „hrišćansku eshatologiju”, iz obrazloženja presude ne vidi se postojanje njegove namere da nanese uvredu, mada je on izrekao neistinu. Ne postoji precizno regulisan odnos državnog i kanonskog prava; prema Ustavu, ona nisu povezana; prema ZKP ona to, naravno, takođe nisu; prema Zakonu o crkvama i Pravilniku o njihovoj registraciji, ona to jesu, o čemu svedoči i traženje „saglasnosti SPC” za registrovanje drugih crkava.

Ako vlast protivustavno upliće sadržaje kanonskog prava SPC u državno pravo, ova veza bi se morala eksplicirati. U protivnom, ostaje širok prostor za zloupotrebe.

18. novembar 2008.

Pasivnost vlasti ugrožava verske manjine

Odsustvo verskih sloboda u Srbiji, koje pogađa pre svega „netradicionalne” (faktički: diskriminisane) verske zajednice, počinje da se internacionalizuje. Kada je u pitanju tradicionalna islamska zajednica, američki ambasador g. Manter odvojeno se sastao sa vođama sukobljenih frakcija, ef. Zukorlićem i ef. Zilkićem. Ambasador Irana g. Sejid Morteza Mir Hejdari je u razgovoru sa Zukorlićem „izrazio razumevanje za aktuelnu internacionalizaciju pitanja verskih sloboda muslimana u Srbiji”. Kad su u pitanju diskriminisane verske zajednice, njihov položaj je znatno ozbiljniji.

Izvršen je novi niz napada na objekte Hrišćanske adventističke crkve u Kragujevcu, Leskovcu, Jagodini, Sivcu, a u Beogradu je vandalsko uništavanje zahvatilo i svojinu njihovih komšija. Ovo je usledilo nakon posete visokog komesara za ljudska prava Saveta Evrope, monitoring misije Saveta Evrope i godišnjeg izveštaja Evropske komisije. U izveštaju Evropske komisije direktno su apostrofirani grafiti protiv Hrišćanske adventističke crkve kao slučajevi kršenja ljudskih prava. Kad je nedavno sastavljan izveštaj o napretku Srbije prema EU, Ministarstvo vera je pomenuto u pozitivnom kontekstu, jer se ministar Šijaković odredio prema napadu na adventistički hram u Sivcu na više obavezujući način nego što su to najčešće činili njegovi prethodnici.

Serija najnovijih napada podseća na talase nasilja prema adventistima, poput onih iz aprila 2003. u Kragujevcu, Zrenjaninu i

Beogradu, ili iz jula 2007, pri čemu oživljava i sećanje na paljevinu adventističkog hrama u Stapararu na pravoslavni Božić 2007. Na paljevinu su tada prikladno reagovali predsednik Tadići ministar vera Radulović.

Na poslednje napade javno nije reagovao nijedan od državnih organa kojima su se adventisti obraćali. Stiče se utisak da državu verske manjine zanimaju samo prigodno i jedino onda kada se međunarodne organizacije raspituju o njihovom položaju. Pošto su se vlasti Srbije potpuno oglušile na zahteve za zaštitu, odbijajući da vrše svoju zakonsku dužnost, naši ugroženi adventisti obratili su se misijama OEBS i Saveta Evrope, tražeći zaštitu svojih građanskih sloboda, bezbednosti svoje dece i prava na život.

Nije problem u tome što jedna ovdašnja crkva traži pomoć međunarodnih organizacija čiji je Srbija dobrovoljni član. Problem je što ona to mora da čini jer vlasti Srbije ne štite ljudska prava njenih članova, kao ni ustavnost ni zakonitost poretka u našoj državi. Pasivnost vlasti neposredno ugrožava adventiste i druge verske manjine.

25. novembar 2008.

Ministarstvo vera ima profesionalni kapacitet za svoj delokrug rada

Nije kadrovski već politički problem

Borka Pavićević je pre nedelju dana, ocenjujući stanje na području verskih prava, izjavila za Danas da je „osnovni problem što se u Ministarstvu vera nalaze sekularni ljudi koji ne razumeju veoma složen fenomen religije. U državnom aparatu nemate ljude koji se na kompetentan, naučan teorijski način bave religijom.” Respektujući ogromni moralni integritet gđe Pavićević i njen doprinos unapređenju ljudskih prava u Srbiji, ne mogu da se složim sa ovom ocenom.

Sam ministar vera Šijaković, mada zauzima politički a ne stručni, činovnički položaj, profesor je na Bogoslovskom fakultetu. Njegov savetnik dr Ljubivoje Stojanović, poznat u Zrenjaninu kao nekadašnji paroh koji je za sobom ostavio lepu uspomenu među pravoslavnima i inima, takođe je profesor Teološkog fakulteta. Pomoćnik ministra Dragan Novaković i savetnik Tomislav Branković više od trideset godina rade u organima uprave koji se neposredno bave regulisanjem verskih sloboda. Obojica su sociolozi; prvi je doktorirao s temom o IVZ u Jugoslaviji, drugi s temom o protestantskim verskim zajednicama u našoj zemlji. Ministrova medijska savetnica Mirjana Kuburović, svojevremeno stručno nedvosmisleno dokazana u Politici, za kratko je vreme značajno doprinela promeni (nabolje) predstave o Ministarstvu vera. S obzirom na svoj profesionalni kapacitet, Ministarstvo vera je u avgustu s ponosom istaklo da ministar nije

iskoristio pravo da imenuje posebnog savetnika, kao ni šefa kabineta niti šefa protokola.

Problem je politički, a ne kadrovski, pošto bi postojeći mehanizam Ministarstva mogao da radi mnogo bolje ukoliko bi imao drugačije političke inpute. Stvarna vlast je u sedištima stranaka. To ne znači da bi trebalo zanemariti dalju institucionalnu izgradnju sistema zaštite verskih manjinskih prava. Kad bi se prvo otklonili „uslovi rada koji ugrožavaju dostojanstvo građana, bezbednost stranaka i stanara, kao i zaposlenih u službi Zaštitnika građana”, moglo bi se zahtevati da g. Saša Janković dobije petog zamenika; prava verskih manjina nisu u boljem stanju od prava nekih drugih koje Zaštitnik građana štiti. Što se tiče političkih partija, treba ih u većoj meri staviti pod lupu javnosti koja je već okrenuta ka organima uprave. A civilno društvo, čiji je Borka Pavićević jedan od najistaknutijih predstavnika, doživljavaće kao i do sada slobode pripadnika verskih manjina ne samo kao područje svog delovanja, nego i kao pitanje građanske časti.

2. decembar 2008.

Dela kasne za rečima

Kakva je koordinisanost organa uprave na planu zaštite prava verskih manjina i od čega ona zavisi? Možda treba upitati i da li organi uprave, a pre svega policija, uopšte mogu da uspešno deluju kao efikasan mehanizam na ovom polju?

Kada je reč o njenim kapacitetima, policija je uspešno sprečila napade na antifašiste 11. oktobra u Beogradu, kao i letošnje nasilne demonstracije, pri čemu je, nažalost, izgubljen jedan ljudski život. Predsednik Skupštine APV Šandor Egereši sa zadovoljstvom je ocenio rezultate svog nedavnog susreta s ministrom Ivicom Dačićem i saopštio da policija i Skupština APV pripremaju zajedničku strategiju protiv pojava koje narušavaju međunacionalne odnose.

Zbog čega su koordinisanost i efikasnost organa uprave, i to pre svega policije, vredni posebne pažnje u datom kontekstu? Kada se, zbog najnovijeg teškog incidenta protiv adventista, koji se dogodio 16. novembra, Glavni odbor Hrišćanske adventističke crkve obratio Savetu Evrope, misiji OEBS i ambasadama SAD, Nemačke i Australije u Beogradu, tražeći zaštitu za „svoje građanske slobode i pravo na život”, dr Dragan Novaković, pomoćnik ministra vera, posetio je Glavni odbor. Time je hteo da na nedvosmislen način izrazi stav Ministarstva vera prema ovoj hrišćanskoj crkvi. Podsećamo da je Novaković pre tri meseca dobio posebno priznanje naših adventista za dobru saradnju s Ministarstvom vera. On je ispred Ministarstva najoštrije osudio „svaki

incident kojim se atakuje na verska prava i slobode pripadnika svih crkava i verskih zajednica koje na legalan način obavljaju svoju delatnost. „On je „ponudio da, ako je potrebno, i lično dođe i (...) prekreći grafite ispisane na fasadi hrama Hrišćanske adventističke crkve. „S druge strane, Novaković je „podsetio da nije u nadležnosti Ministarstva vera pružanje fizičke zaštite pripadnicima crkava i verskih zajednica.”

Sad dolazi ključno pitanje: ko može da pruži fizičku bezbednost ljudima u ovoj državi? Zbog čega ministar vera ne može da zahteva od ministra policije da obezbedi pojačanu zaštitu pripadnika i objekata neprestano ugrožavanih protestantskih crkava? Zbog čega MUP ne reaguje shodno bezbednosnim zahtevima situacije? Zbog čega policija ne pruža uspešnu zaštitu protestantima? Zar je dozvoljeno nekažnjeno demolirati automobile adventista i njihovih komšija? O tužilaštvima i sudovima može biti reči drugom prilikom.

9. decembar 2008.

Napadi na nepravoslavce

Forum 18 je izašao sa svojim novim izveštajem u koji je uključen i spisak verskih incidenata počinjenih od januara do oktobra ove godine. Evo kakva se slika ukazuje:

Pokraden je novac iz hrama SPC u Starčevu; sveštenik ove crkve je opljačkan u Pančevu; pokradene su dragocenosti iz crkve u Sremskoj Kamenici, kao i liturgijske knjige iz bolnice Svetih Kuzme i Damjana u Beogradu.

Grafitirani su, sa zastrašujućim pretnjama, rimokatolički hram u Smederevu, adventistički hramovi u Sivcu, Kragujevcu, Kuli, Negotinu i Beogradu. Zgrada Jehovinih svedoka u Sremskoj Mitrovici grafitirana je tri puta, grafitirana je i njihova zgrada u Kruševcu, razbijen je prozor na adventističkom Teološkom seminaru, razbijeni su prozori na adventističkim crkvama u Nišu, u Kragujevcu, kao i višekratno u Užicu. U Užicu je posle ponovljenih fizičkih napada adventistički pastor morao da napusti grad.

U Jagodini su dva puta razvaljivana vrata adventističke crkve, u Novom Sadu je oštećen automobil adventističkog sveštenika, tri tinejdžerke koje pripadaju Jehovinim svedocima bile su izložene pokušaju silovanja u Vranjskoj Banji, u Despotovcu je sveštenik SPC napao nekoliko Jehovinih svedoka, razbijena su dva prozora na Mormonskoj crkvi u Beogradu, u Novom Sadu su prozori ove crkve razbijani u tri navrata, obrazovci su kamenovali Pentekostalnu crkvu u

Kraljevu; ova crkva dobila je i pismenim putem zastrašujuće pretnje.

Bajinoj Bašti je pet stotina huligana napalo Jehovine svedoke za vreme njihove službe i kamenovalo zgradu u kojoj je služba držana. Napadnuta su dva Jehovina svedoka u Klenku. U Boru su huligani pokušali da fizičkom silom spreče izgradnju objekta Jehovinih svedoka. Kamenovan je i hram Jehovinih svedoka u Beogradu i jedan njihov član je bio pogođen. Kamenovani su i njihovi molitveni domovi u Vranju i u Leskovcu; u Leskovcu je dolazak policije sprečio napadače da upotrebe Molotovljev koktel. Naoružan čovek je pokušao da napadne katoličkog sveštenika u Budisavi. Uništeno je nekoliko spomenika na katoličkom groblju u Beloj Crkvi.

Gete je pisao da bi „tolerancija, zapravo, trebalo da bude samo prolazno nastrojenje; ona mora dovesti do priznanja. Trpeti znači vredati. Prava liberalnost je u priznavanju”. U Srbiji prvo treba postići minimum tolerancije. Videant consules.

16. decembar 2008.

Nedovoljna koordinacija organa vlasti u zaštiti verskih sloboda

Različit pristup kršenju prava

Dva trajna problema na planu ostvarivanja verskih prava i sloboda u našoj zemlji pokazuju da je Ministarstvo vera realno nabolje promenilo stav prema verskim manjinama. U pitanju su broj incidenata i problemi u koordinaciji pojedinih delova upravne vlasti i sudske vlasti. Kad je u pitanju broj incidenata protiv verskih manjina, Centar za razvoj civilnog društva (CRCDD) obaveštavan je o incidentima koje ne pominje izveštaj Foruma 18; korespondenti su molili da se o tome ne govori u javnosti kako huligani ne bi bili dodatno provocirani, što govori o još uvek lošoj opštoj atmosferi.

Novo je što je pomoćnik Ministra vera dr Dragan Novaković sa žaljenjem izjavio Forumu 18 da ni policijske ni sudske vlasti ne pružaju Ministarstvu vera odgovarajući uvid u kršenje verskih prava. Novaković je izrazio žaljenje što se počinioči obično prijavljuju po osnovu kršenja javnog reda, umesto zbog podsticanja i raspirivanja verske mržnje. Drugim rečima, što odgovaraju prekršajno, umesto krivično. Pomoćnik ministra saopštio je Forumu 18 da je Ministarstvo vera rešeno da smanji broj verskih incidenata, mada je svesno da će „biti potrebne godine da se (njihov broj) spusti na jedan prihvatljiv nivo”. Pomoćnik ministra vera je kao cilj odredio smanjivanje broja incidenata za tri do pet procenata godišnje. No, prilikom nedavne posete Jehovinim svedocima, on je mogao da se pozove na najnoviji izveštaj Foruma 18 i da zaključi

da je broj incidenata, od verbalnih do fizičkih napada na male verske zajednice, u prethodnoj godini smanjen za trideset procenata.

Ipak, problemi ostaju. To najbolje znaju oni koji su neposredno ugroženi. Policija ne obaveštava Ministarstvo vera o incidentima ni u meri koja bi Ministarstvu poslužila za analitičke svrhe, a sudske vlasti, nemajući obavezu da obaveštavaju upravnu vlast, čine to još manje. Ministarstvo pravde, sa svoje strane, nije odgovorilo na pitanje predstavnika Foruma 18 Draška Đenovića zašto ne dostavlja Ministarstvu vera podatke o incidentima, niti zašto se protiv počinilaca podnose skoro isključivo prekršajne, a vrlo retko, i to skoro samo u Vojvodini, krivične prijave.

Uočljiva je nekoordinisanost pojedinih grana vlasti i odsustvo neophodne komunikacije između resora u izvršnoj vlasti. No, vidljivo je i da Ministarstvo vera odnedavno u svoj pristup uključuje i retoriku karakterističnu za međunarodne organizacije ili za NVO koje se bave verskim slobodama; ovo deluje ohrabrujuće.

23. decembar 2008.

Dobrovoljno odustajanje od zajamčenih prava

Pomoćnik ministra vera dr Dragan Novaković posetio je pre dve nedelje sedište Jehovinih svedoka. U razgovoru su se iskristalisale tri glavne teme. Njihovi predstavnici podsetili su na proletošnji masovni incident u Bajinoj Bašti i na to „da ga predstavnici ove verske zajednice nisu izneli pred OEBS u Strazburu, ne smatrajući da je potrebno prozivati državu ili Ministarstvo vera zbog neprimerenog reagovanja pojedinaca iz lokalne sredine prema pripadnicima Jehovinih svedoka”. S obzirom na težinu incidenta (napad više stotina osoba) ovakav stav ne deluje sasvim uverljivo: ostaje senka sumnje da su se Jehovini svedoci bojali da će privlačenjem pažnje javnosti još više povećati animozitet prema sebi.

Kada je reč o odbijanju Ministarstva vera da registruje Jehovine svedoke, na šta oni po zakonu imaju pravo, i što je učinjeno u svim okolnim državama, ispostavilo se da je pitanje registracije ili njenog odbijanja najtešnje povezano s pitanjem slobode misionarenja, odnosno s upražnjavanjem prava da se promeni veroispovest. Naime, „Novaković je podsetio da su glavni razlozi dosadašnje neke vrste nespremnosti da Jehovini svedoci budu uneti u registar - zabrana članovima ove verske zajednice da primaju transfuziju krvi, kao i način na koji propovedaju svoju veru idući od vrata do vrata”. Dok je prvi od pomenutih razloga predmet složenih polemika, drugi je u direktnom sukobu sa čl. 9. Evropske povelje o ljudskim pravima, koji uključuje i

pravo na promenu veroispovesti. Sud u Strazburu je čak i u slučajevima najrestriktivnijeg tumačenja tužbi koje su Jehovini svedoci podnosili protiv država ponekad, kao u slučaju Grčke, opravdavao zabranu televizijskog propovedanja, ali je uvek nedvosmisleno priznavao pravo na propovedanje „idući od vrata do vrata”. Jehovini svedoci su i u vezi s ovim pitanjem u razgovoru s dr Novakovićem nastupili defanzivno: naveli su da „na isti način misionare u celom svetu, što ne znači da na taj način vrbuju nove vernike”. Poznato je da se odustaje od ostvarivanja nekog prava samo kada je ugroženo neko vitalnije pravo; čini se da Jehovini svedoci zbog fizičke bezbednosti svojih članova ne koriste sve pravne mogućnosti za ostvarivanje svoje misije.

Najvažnije je, ipak, sledeće: Novaković je rekao da je nesporna potreba da se neke stvari iz dosadašnje prakse promene, kao i da se s posebnom pažnjom prouče svi efekti primene Zakona o verskim zajednicama.

30. decembar 2008.

Porozna granica između ličnog i opšteg

Od državnih službenika treba očekivati racionalnost u vršenju državnih poslova. Preduslovi racionalnog postupanja su distanciranost i emotivna nezainteresovanost. Intervju ministra vera s kraja prethodne godine u svom najvećem delu iskazuje njegovu zabrinutost kao člana Srpske pravoslavne crkve za stanje u toj crkvi, za njen položaj u društvu, državi i okruženju.

Ministar Šijaković kao zabrinuti član „naše crkve”, kako na više mesta kaže, govori o optužbama na račun SPC kao o opasnosti „da se naša Crkva stigmatizuje i dovede u situaciju da se pravda”. Odnosi međusobnog uvažavanja i poverenja, pa i ličnog prijateljstva s episkopima „naše crkve”, obavezuju ministra vera na posebnu vrstu brige i odgovornosti prema crkvi kojoj pripada. Pomalo egzaltirano, u svakom slučaju neposredno i iskreno, ministar dalje kaže: „Uostalom, svi smo mi crkva... I briga episkopa i briga svih nas je briga za Crkvu”.

S druge strane, iskazi ministra vera su mnogo odmereniji kada govori o malim verskim zajednicama i mnogo oštiri kada komentariše sukobe unutar Islamske verske zajednice. Pitanje registracije verskih nadnacionalnih zajednica, po njegovim rečima, zahteva od države „oprez” da verske slobode ne bi bile ugrožene od strane „organizacija koje bi za svoj suštinski cilj imale nešto drugo a ne versku slobodu, na primer komercijalne aktivnosti i tome slično”. U skladu s tim, moglo bi se očekivati da unutar Ministarstva vera postoje jasna i uravnotežena

merila za razlikovanje i odlučivanje koga registrovati, a koga ne. Ne treba naglašavati koliko je benevolentnosti, znanja i odgovornosti potrebno da se pri tome ne padne u zamku diskriminirajuće arbitrarnosti.

U unutarislamskom sukobu u Sandžaku ministar vera jasno označava stranu muftije Zukorlića kao nedvosmisleni i jasnu pretnju po Srbiju, koja „ponekad zagovara otimanje teritorije države Srbije”. Ovaj stav je daleko od ministrovog u više navrata izrečenog načelnog stava da država zbog odsustva pravnih ingerencija i delikatnosti teme mora biti distancirana, tj. da ne treba da se meša u unutrašnje probleme verskih zajednica. Ovaj stav je takođe i jasna poruka ministra vera većem delu islamskih vernika da preispitaju svoju lojalnost državi u kojoj žive.

Čini se da i inače složenu problematiku ostvarivanja verskih prava i sloboda i odnosa crkve i države u Srbiji dodatno opterećuje i emotivna zainteresovanost državnih službenika nadležnih za ovu oblast. Previše porozna granica između ličnog i opšteg ne doprinosi stvaranju doslednih i predvidivih politika upravljanja koje bi građanima olakšavale život a državi posao.

13. januar 2009.

Zakon važi za izvršnu vlast

Na sajtu Peščanika g. Srđan Barišić piše o „dramatičnim događajima u Sandžaku koji su pratili sukobe između paralelnih organizacionih struktura Islamske zajednice”, pominjući, uz ostalo, „izuzetnu politizaciju nastalog problema i diskutabilne nastupe državnih institucija” i „ulogu izvršne vlasti države Srbije, odnosno Ministarstva vera i Ministarstva unutrašnjih poslova”. Nesporno je da je IVZ u našoj zemlji podeljena u najvećoj meri i da ova podela donosi posledice visokog bezbednosnog rizika.

U novogodišnjem intervjuu Tanjugu na pitanje o stavu Ministarstva vera prema ovom sukobu, ministar Šijaković je izjavio da „kad su u pitanju unutrašnji problemi u verskim zajednicama država, s jedne strane, nema pravne ingerencije da se u to meša i ulazi, a s druge strane i ne treba da ulazi u jedno tako delikatno polje, već da se od njega distancira. Za nas je bitno to da li svi vernici imaju mogućnost da praktikuju i zadovoljavaju svoja verska prava i verske potrebe, a ne da li unutar rukovodstava i upravnih organa određene verske zajednice dolazi do podela i sukoba.” Ministar ovim opravdava kršenje Zakona o crkvama, čiji član 7. kaže da „država ne može ometati primenu autonomnih propisa crkava i verskih zajednica. Za izvršenje pravosnažnih odluka i presuda koje izdaju nadležni organi crkava i verskih zajednica država pruža odgovarajuću pomoć, na njihov zahtev, u skladu sa zakonom.” Ministar krši i član 24. Zakona o ministarstvima,

koji Ministarstvu vera nalaže da, pored ostalog, obavlja poslove državne uprave koji se odnose na „zaštitu verskih komponenata u kulturnom i etničkom identitetu nacionalnih manjina”, kao i na „pružanje pomoći u zaštiti pravnog i društvenog položaja crkava i verskih zajednica, ostvarivanju njihovih zakonom utvrđenih prava”. Odbijanjem da se nepristrasno angažuje ministar opravdava i kršenje člana 5. Pravilnika o Registru verskih zajednica, koji nalaže da se „pod imenom Islamska zajednica u Srbiji u Registar upisuju legitimni, na osnovu unutrašnjih propisa obrazovani mešihati i muftijstva, kao i organizacione jedinice u njihovom sastavu koje prijave.”

Evropski sud za ljudska prava je pre desetak godina, povodom intervencije državnih organa Bugarske u sukobe između frakcija islamske zajednice u ovoj zemlji, svojom presudom obavezao državne vlasti da se angažuju u „neutralnom posredovanju” u internim sukobima konkurentskih verskih frakcija. Izbegavanje transparentnog legalnog angažovanja stvara senku sumnje da uprava može da radi na drugačiji način.

20. januar 2009.

Uloga religije i verskih zajednica u tranzicionim lutanjima i lomovima

Siromaštvo prati etička apatija

Politika evrointegracija je bitno racionalna. Kao takva, ona je manje negacija a više metaformoza nasilne komunističke modernizacije koja je u Srbiji takođe predstavljala izraz spiralnog napredovanja racionalnosti kroz istoriju. S druge strane, posebna opterećenja Srbije u odnosu na druge istočnoevropske zemlje pogodovala su i još održavaju iracionalno u društvenom ponašanju velikog broja pojedinaca i društvenih grupa.

To ne znači nužno da se, kako bi rekao Maks Veber, „stvarno delanje u velikoj većini odvija u tupoj polusvesnosti ili nesvesnosti o svom „smeranom značenju”, niti da se „dela u većini slučajeva nagonski ili shodno navici”. S druge strane, nesporno je stvaranje elita izraslih bilo na pljački etničkih konkurenata i manje kompetitivnih sunarodnika, ili na političkom i medijskom servisiranju ovih procesa.

Koje je mesto religija u ovom kontekstu? One znatno sporije menjaju svoje idejne sadržaje nego što to čine druge oblasti kulture; njihova stabilnost stvara idejni okvir koji može biti koristan dezorijentisanom društvu. Religije mogu da deluju i kao emotivistički racionalizatori etnonacionalizma. Ukoliko je njihovo prihvatanje i stvar uverenja, a ne samo obreda, one čuvaju društvo od posledica političkog misionarstva i ekstaze. Brutalni poslovni racionalizam današnje Srbije bar donekle zahteva iracionalno učenje o izbavljenju; dijabolički

karakter ratova, zločina, sankcija i nesigurnosti traži spasenje kroz osobeno, na primer versko, uzbuđenje, od rastućeg pritiska biznis-racionalizma.

Kako bi Gete rekao, „odvoj od života sve što je u stvari posao! Posao zahteva ozbiljnost i strogost, život - zadovoljstvo; posao - najčistiju doslednost, a životu je često potrebna nedoslednost, ona je prijatna i razgaljuje”. U Srbiji zbog opterećenja prošlosti za većinu još dugo neće biti zadovoljstva u realnom životu. Problem mnogih ovdašnjih verskih zajednica je odsustvo egzemplarnih vođa u čiju izabranost se može imati vera. S druge strane, „egzemplarni proroci pokazuju put spasenja malobrojnima, najčešće kaluđerima i intelektualcima. Oni etičkog tipa nude spasenje svima koji poštuju božju volju”. Na verskim zajednicama je da ponude uverljiva etička obećanja koja će bar privremeno privući deo u svakom pogledu osiromašenog stanovništva. Samo u takvom slučaju duhovni aristokratizam religije mogao bi da nadvlada bedu realne pauperizacije i s njom povezanog etnonacionalizma. Posao države je da obezbedi ravnopravne uslove na tržištu ideja. U protivnom će se produžiti sadašnja etička apatija našeg društva.

27. januar 2009.

Uloga religije u devastiranoj zemlji gde pravila nameće
„kazino kapitalizam”

Etika bratstva menja čovečnost

Nalazimo se u procesu dubokog i nipošto jednoznačnog preobražaja. Privremeni ili trajni gubitnici u restauraciji kapitalizma objektivno imaju malo prostora za čovečnost i gotovo nimalo za oplemenjivanje vlastitih i tuđih života. Zamor naše kulture bitno je, mada ne isključivo, određen zamorom stanovništva, realno nesposobnog bilo da se odupre nastanku »kazino kapitalizma« ili da uspe da zadovolji pravila igre koja ovaj nameće. U današnjoj Srbiji teško je delati, pošto ciljno-racionalno ponašanje najčešće ne donosi uspeh, a ono vrednosno-racionalno usmereno gotovo da izaziva samo podsmeh. U devastiranoj zemlji nema objektivnih pretpostavki za čovečnost.

Ova lokalna, krajnje nepovoljna okolnost, podudara se sa opštijom nužnom »ograničenošću na stručni rad, sa odricanjem faustovske svestranosti humaniteta. Maks Veber piše da je ovo Geteovo saznanje »značilo rastanak, pun odricanja, s jednim vremenom punog i lijepog humaniteta, koji se u toku našeg kulturnog razvitka neće ponoviti, kao ni vrijeme velikog procvata Atene u starom vijeku”. Odsustvo osnova za čovečnost, sabijanje osmišljenog humaniteta u uske okvire stručnosti i nepostojanje realnih pretpostavki za estetiziranje života najvećeg dela stanovništva, okolnosti su u kojima religija može i da izrasta i da pomaže.

Nije realno očekivati da građanke i građani pometene Srbije danas lepotu pronađu u umetnosti, staroj konkurentkinji religije, suočenoj, kao i religija, sa etičkom iracionalnošću sveta. Iracionalna je puka činjenica da postoji patnja kao takva, a u današnjoj Srbiji ima mnogo patnje. Nejednakost raspodele sreće i patnje potpuno je etički nemotivisana za stakeholders u današnjoj Srbiji. Umetnost je estetska osuda nepravednog sveta, kao što su religije spasenja pokušaji njegovog pravdanja na etičkom i eshatološkom planu. Prema Veberovom mišljenju, umetnost je sumnjiva za religijsku etiku bratstva, jer je nosilac magijskih sredstava i u napetosti je sa traganjem za danas i ovde preko potrebnim spasenjem. Granice i razlike u obrazovanju i u kulturi ukusa najsuštastvenije su i najnepremostivije od svih grupnih razlika. Religija ima zadatak da preko svoje etike bratstva pruži što uverljiviju zamenu za elementarnu čovečnost, izgrađeni humanitet i nedostatak lepote ovozemaljskog života, posebno u ovoj zemlji. Ona to ne može bez državne podrške, niti bez zakonske zaštite. Ponavljana premlaćivanja misionara, pokušaji masovnog linčovanja, pokušaji silovanja, fizički napadi - sve to sputava versku slobodu, ubija poverenje u pravnu državu i sramoti civilno društvo.

3. februar 2009.

Kome smeta Rumunska crkva

Udruženje „Nova desnica” protestovalo je ispred ambasade naše zemlje u Bukureštu zbog zabrane građevinske inspekcije opštine Negotin da se sagradi objekt u Malajnici koji bi faktički bio hram Rumunske pravoslavne crkve. U pitanju je udruženje koje je prošle godine demonstriralo protiv proglašenja nezavisnosti Kosova; objekat o kojem je reč predstavljen je kao mesto odvijanja kulturnih i umetničkih delatnosti, a pre svega slikanja ikona. U samoj stvari, radi se o pokušaju RPC da podigne hram i o nespornosti opštine Negotin da joj to dozvoli.

Prema Pravilniku o Registru crkava (član 2, stav 2) „u saglasju sa SPC u Registar se upisuje i odgovarajuća organizaciona jedinica RPC u Banatu.” Eparhija RPC u Srbiji nije priznata, i njen vladika nije uspeo da se održi u našoj zemlji, pa se preselio u Detu u rumunskom delu Banata.

U svojoj rezoluciji od 1. oktobra 2008. o položaju nacionalnih manjina u Vojvodini i rumunske nacionalne manjine u Srbiji Parlamentarna skupština Saveta Evrope je u vezi sa rumunskom i vlaškom manjinom istakla načelni značaj Okvirne konvencije za zaštitu nacionalnih manjina. Ona se usprotivila bilo kakvom pokušaju nametanja identiteta; ohrabrila je „članove vlaške/rumunske nacionalne manjine u istočnoj Srbiji” da prevaziđu svoja unutrašnja neslaganja u sopstvenom interesu; zatražila je da vlasti Srbije podrže inicijative

usmerene u ovom pravcu; Parlamentarna skupština je izrazila iznenađenje zbog dominantnog uticaja SPC na pitanje (ne)priznavanja RPC i pozvala je vlasti naše države da rasterete Zakon o crkvama od primene kanonskog prava jedne crkve na druge crkve; takođe je zatražila da naše vlasti preduzmu neophodne mere da „Vlasi/Rumuni” koji žive u istočnoj Srbiji dobiju manjinska prava koja imaju Rumuni u Vojvodini.

Naši predsednici Koštunica i Tadić nisu i još uvek ne ispunjavaju obećanja koja su davali svojim rumunskim kolegama; ministri Jeremić i Šijaković izbegavaju da o ovome govore sa predstavnicima Rumunije; bilateralna komisija ne radi; javnost nije upoznata sa problemom; broj Vlaha na popisima varira od 1.500 do 102.000, što govori samo za sebe; za razliku od situacije u Vojvodini, gde pokrajinski organi finansiraju RPC, nad istočnom Srbijom nadvija se oblak paradržavnog mešetarenja i oportunitizma svake vrste. Ovaj nepotreban i po državu štetan problem može i treba da se razreši.

10. februar 2009.

U današnjoj Srbiji nemoguće je primeniti striktni ustavni sekularizam

Država mora da arbitrira

Neki trendovi se u naše vreme međusobno preklapaju, mada su idejno različiti, pa čak i oprečni. Posao državnih organa stoga postaje posebno delikatan, jer treba nepristrasno usaglasiti ostvarivanje međusobno sučeljenih prava. Suočeni smo istovremeno sa ustavnim sekularizmom, društvenom praksom u kojoj su verske zajednice realno, kao i sindikati i nevladine organizacije, postale partneri organa uprave, i dekriminalizacijom, tolerancijom, pa i priznavanjem oblika polnog ponašanja (LGBT(IQ) osoba koje monoteističke religije sankcionišu. Striktni ustavni sekularizam je u današnjoj Srbiji nemoguće primeniti: struktura društva, opterećenog brojnim problemima, ne dozvoljava rigoroznu primenu ustavnih, »idejno čistih«, rešenja.

U ovom kontekstu religija je u zategnutim odnosima ne samo sa nekim posebnim područjima ciljno-racionalnog delanja, nego i sa estetikom i erotikom. Ne samo ljubavna poezija Pesme nad pesmama, nego i teološki tekstovi visoke literarne vrednosti (na primer Knjiga o Jovu) javljaju se kao sadržaji religija koji su u sukobu sa emancipatorskim potencijalom lepote ili polne ljubavi, za koju Veber piše da je najveća iracionalna sila života i da se kao takva nalazi u dubokoj napetosti sa religijskom etikom bratstva. Veber zapaža da monoteistički rigorizam ima i kulturno-istorijske razloge: vrlo često je polno opštenje bilo sastavni deo magijske, pa i religijske, politeističke

orgijastike. Dovoljno je prisetiti se sakralne hramovne prostitucije. Politeistička orgijastika predislamskih Arabljana bila je više usmerena ka ekstazi izazvanoj alkoholom nego ka onoj ispoljavanoj preko seksualne orgijastike.

LGBT(IQ) osobe traže liberalnu religiju i trpeljivo društvo, ne uviđajući da je svaki monoteizam zasnovan na nedvosmislenoj zabrani ekstatičke religioznosti u Petoknjižju. Problem savremene države jeste usklađivanje ostvarivanja prava na različitost identiteta s pravom na slobodu veroispovesti i sa realnim uticajem vere u društvu. Napredak u slobodi i toleranciji (na primer krivično sankcionisanje zlostavljanja životinja kojim Srbija odnedavno može da se ponosi) u sukobu je sa zapovestima koje traže, na primer kod sodomije, “i živinče da se pogubi”. Kod nas (još uvek) ne deluje Animal Liberation Front, ali zadatak države da nepristrasno arbitrira zbog toga nije manje složen.

17. februar 2009.

Povodom odluke da se novčana pomoć dodeljuje samo krštenoj deci

Država zbunila Žitorađane

Šesnaest nevladinih organizacija okupljenih u Koaliciji protiv diskriminacije oštro su i opravdano reagovala protiv „novogodišnje odluke” Skupštine opštine Žitorađa koja je izglasala pravo na novčanu pomoć od dvadeset hiljada dinara za novorođenčad, ukoliko je dete kršteno u crkvi. Ovim je, tvrdi Koalicija protiv diskriminacije, izvršena direktna i nesumnjiva diskriminacija po osnovu veroispovesti. Traganje za pobudama je rizično, jer se odnosi na sadržaje koji nisu intersubjektivno proverljivi. No, usudimo se da spekuliramo o motivima odbornika iz Žitorađe.

U opštinskoj odluci kao uslov za novčanu pomoć traži se da je novorođenče „kršteno u crkvi (bez obzira na to u kojoj i koje je vere)”. Ovim se diskriminšu pripadnici islamske i jevrejske zajednice, kao i agnostici i ateisti. S druge strane, bez obzira što ogromna većina stanovnika Žitorađe pripada pravoslavnoj veroispovesti, njena skupština se obavezala da pruži novčanu pomoć i onima koji pripadaju nepriviligovanim hrišćanskim crkvama, koje Zakon ne prepoznaje kao „tradicionalne”. U ovome je Žitorađa isprednjačila u odnosu na državu Srbiju. Osim toga, bez ikakve namere da omalovažavam odbornike, ne bi me začudilo da oni, kao i mnogi drugi građani s kojima sam profesionalno dolazio u dodir, u pojam crkve uključuju i (nepostojeće) „muhamedansku crkvu” i „jevrejsku crkvu”. Naravno, ovim

„objašnjenjem” bi ostali „nepokriveni” (zamišljeni) nonsensi kao što su „agnostička” ili „ateistička” crkva; no, u današnjoj Srbiji otvoreno odsustvo konfesionalne pripadnosti postaje sve teže zamislivo i (pretpostavimo, na Dirkemovom tragu, nešto što ne stoji), ako je kriterijum normalnosti prosek, onda ateizam spada u društvenu patologiju, nezavisno od sadržaja Ustava.

Šta, u samoj stvari, ovde najviše bode oči? Kroz šest radnih verzija Zakona o crkvama i verskim zajednicama nastojalo se da se protestanti stave u diskriminisan položaj; na kraju se od toga delom odustalo, pa su neke protestantske crkve dobile status privilegovanih. Sada su diskriminisani većina protestantskih crkava i neke druge grupacije. To je posledica višegodišnjeg nastojanja ministara Radulovića i Naumova da očuvaju „versku strukturu” i „verski sistem” Srbije, pre nego verska prava i slobode. Bez namere da opravdam odluku odbornika iz Žitorađe, sklon sam da pomislim da se u njihovom slučaju pre radi o svojevrsnoj pometenosti izazvanoj državnim politikom i društvenom atmosferom, nego o namernoj diskriminaciji.

24. februar 2009.

Koliko je pouzdana evidencija o kršenju verskih prava?

Kako nastaviti sa monitoringom ostvarivanja, odnosno kršenja, verskih prava i sloboda u Srbiji, pred nastupajuće proleće 2009? Pitanje nije retorično; obuhvatna, sadržajna i sistematska evidencija koju stvara monitoring predstavlja osnovu različitih edukativnih i propagandnih akacija, i, što je još važnije, ona je neophodna osnova za uspešno javno zastupanje.

Rezolucija Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 1. oktobra 2008. kolokvirala je ondašnje stanje i pružila novu nultu tačku za merenje trendova. Novi izveštaj Stejt dipartmenta treba da bude posebno analiziran. Isto važi i za novi izveštaj Foruma 18, posebno s obzirom na to da je u njemu uočen trend opadanja broja incidenata na verskoj osnovi. Podaci državnih organa, kako onih upravnih, ili organa gonjenja, ili pravosuđa, ili nezavisnih organa (ombudsmana) imaju posebnu vrednost zbog svoje sadržajnosti. Oni, po prirodi stvari, nažalost ne mogu da u celini budu ni dostupni ni predstavljeni javnosti.

Javne polemike nekada služe da bi zamaglile suštinu problema. No, one najčešće ukazuju na sistemski uslovljene ili incidentne situacije u njihovim ekstremnim formama. Krajnosti nekada bolje otkrivaju suštinu i pozadinu pojave i procesa od prosečnih ili tipičnih slučajeva. Ovo važi i za sadržaje javnih polemika i za samo stanje verskih sloboda. Metodski je vrlo uputno ukrstiti kvantitativne podatke o silaznom trendu broja verskih incidenata sa izrazitim primerom masovnog nasilja na

verskoj osnovi, poput onog u Bajinoj Bašti iz aprila 2008. Ne sme se zanemariti mogućnost smanjivanja broja incidenata uz povećanje njihove težine i realne opasnosti po napadnute.

Nijedan monitoring ne može da bude maksimalno detaljan niti iscrpan. On mora da bude kritičan, pošto predstavlja osnovu za praktične akcije, a bez kritičnosti nema stvaranja motivacije; ali monitoring ne sme da posmatranoj oblasti pristupi na dualistički, crno-beli način. U protivnom rezultati budućih akcija ne bi bili više od (para)stranačkog ćara ili kratkotrajne medijske buke. Oni koji se zalažu za ljudska prava nemaju večite ni zauvek predodređene neprijatelje, nego samo aktuelne i potencijalne saveznike. Optimalno angažovan monitoring u tom smislu ne predstavlja голу umerenost watchdog organizacije, nego odmerenu kritičnost njenih istraživača i analitičara. Samo ovakav pristup pridonosi ispunjenju misije organizacije posvećene (i) povećavanju verskih prava.

3. mart 2009.

Vrednosti drugih religija

Jedan od načina koji bi efikasno pridoneli povećanju verske tolerancije bilo bi emitovanje edukativnih emisija o različitim religijama i denominacijama na RTS. Pri tom bi bilo važno pokazati ne samo specifičnosti pojedinih verskih zajednica, nego i njihov doprinos celokupnoj savremenoj civilizaciji. Da pomenem samo nekoliko primera, pri čemu namerno ispuštam doprinos metodičnog asketskog protestantizma modernizaciji ekonomije i društva.

Dakle, o protestantima, ili, preciznije, jedino o nazarenima, samo par reči: oni su prvi ustali protiv crnačkog ropstva i trgovine robljem, njihov pacifizam je njihove članove koštao ponovljene robije, a njihova socijalna distanca prema pripadnicima drugih veroispovesti praktično je ravna nuli. Islam, sa svoje strane, predstavlja modernu i trpeljivu religiju. Moderan je ne na poslednjem mestu zato što je inkluzivan, tj. što je u svoje učenje uključio velike delove judeo-hrišćanskih predanja, sadržaja i vrednosti. Trpeljiv je prema drugim oblicima monoteizma jer je u toku svog istorijskog razvoja pri nasilnom širenju uz prelazak na islam, proterivanje i fizičko uništavanje, nudio hrišćanima i judaistima mogućnost da budu trpljeni ukoliko bi plaćali poseban porez. Pomisao ne samo na krstaške ratove nego i na unutarhrišćanske verske ratove u šesnaestom i sedamnaestom veku upućuje na razliku kojom muslimani mogu da se ponose.

Rimokatoličanstvo je očuvalo logiku racionalnog zaključivanja

kroz mnogo vekova, svojim temeljnim apologetskim uverenjem da se postojanje Boga može racionalno dokazati. Ono je, u svom višestoljetnom sukobu sa rimsko-nemačkim carevima, postalo rodno mesto ideje o pravu na otpor, kao i ideja o podeli vlasti i o oživljavanju stoičke zamisli prirodnog prava. Teolozi papocezariзма i cezaropapizma su znatno pre vremena Marsilija Padovanskog u svojim raspravama već ukazivali na racionalne razloge zbog kojih (duhovna) papska ili (svetovna) carska vlast mora da bude ograničena. Nauka još od Jelineka zna da su pod uticajem ovih rasprava proizašle kasnije teorije društvenog ugovora, koje su, spojene sa takođe u okviru zapadne crkve sačuvanom tradicijom rimskog prava, stvorile modernu državu. Zbog odsustva skupo plaćene ali istorijski plodne napetosti između pape i cara Vizantija, Turska i Rusija nisu mogle da racionalizuju svoje političke sisteme.

Trebalo bi raditi na stvaranju kritične mase podrške za pomenutu edukativnu akciju.

11. mart 2009.

Medijska buka ometa racionalno rasuđivanje o ostvarivanju verskih
prava i sloboda

Crkve se ne mogu odreći svog učenja

Promene u pristupu organizacija civilnog društva onima koji sprečavaju ostvarivanje verskih prava i sloboda posve su vidljive u poslednje vreme, mada se odvijaju spiralnim tokom i neujednačenim tempom. Meta zamerki je u znatnoj meri promenjena, sve se manje osporavaju verske zajednice koje brane svoje specifične vrednosti i interese, a sve više se oštrica kritike upućuje ka državi, koja bi morala da bude nepristrastan arbitar u situacijama sukoba interesa ili vrednosti verskih (i drugih) većina i manjina.

Još nedavno je uvođenje doplatne markice za Hram svetog Save (što je bila zakonita, makar i mnogima antipatična, odluka države) izazvalo više antiklerikalnih kritika nego što je bilo ukazivanja na pasivnost državnih organa na planu zaštite propovednika, vernika i objekata verskih zajednica koje su bile fizički napadane. Jedna klasična kvantitativna analiza sadržaja potpuno bi dokumentovala ovu promenu, mada njoj u prilog govori veći svakodnevno praćenje javnih reakcija na pitanja ostvarivanja verskih sloboda i verske ravnopravnosti.

Ovo je nesumnjivi pomak napred. Nerealno je očekivati od verskih zajednica da se odreknu važnih sadržaja sopstvenih učenja. Osim toga, takav zahtev bio bi u neposrednoj suprotnosti s pravom na slobodu veroispovesti. Sukob nevladinih organizacija s nekim verskim

zajednicama ne sme da bude sukob u kojem se osporavaju njihove temeljne vrednosti i njihov identitet. U pitanju su idejni i psihološki resursi kojih se verske zajednice ne mogu odreći; odricanje ne bi značilo promenu nego ukidanje njihovog identiteta. Na taj način kritika verskih zajednica širi front otpora, a zbog posledica često zaglušujuće medijske buke koja ometa racionalno rasuđivanje, ona takođe sužava front podrške vrednostima i akcijama organizacija civilnog društva. Ne može se od crkava tražiti da ne budu crkve, sa svim njima svojstvenim idejnim sadržajima i predanjima. Ali, od države se može i mora tražiti da bude nepristrasna.

Još jednu rečo ovome. Organizacije civilnog društva bave se zaštitom manjina. Treba imati u vidu da su manjine redovno tolerantnije od većine upravo stoga što su, kao manjine, slabije. U situaciji kada se manjina negde javlja kao većina (dovoljno je pomenuti odnos frankofonih prema pravima anglofonih Kanađana u Kvebeku) problem tolerancije se ponovo javlja, ali sa izmenjenim ulogama. Država mora da bude nepristrasna, a nevladine organizacije načelne u svakom ovakvom slučaju.

17. mart 2009.

Tradicionalne verske zajednice povlašćene u odnosu na ostale

Zakon usporava promene

Kakvo je trenutno stanje verskih sloboda u Srbiji? Zakon o crkvama i dalje je, prema netom objavljenom mišljenju visokog komesara Saveta Evrope za ljudska prava, problematičan u više pogleda; komesar je predložio izmenu posebno restriktivnog člana 18. ovog zakona, koji otežava registraciju „netradicionalnih” crkava.

Forum 18 je u februarskom izveštaju ukazao da je u Srbiji krajnje teško ostvariti legalni crkveni status, odnosno registrovati versku zajednicu koja ne spada u sedam povlašćenih („tradicionalnih”). Odsustvo registracije i dalje neretko znači odsustvo mogućnosti da se zaposle sveštenici, otvori račun u banci, obavlja kupoprodaja nekretnina, ili objavljuje literatura. Adventistički reformski pokret iz Novog Sada izgubio je telefonsku liniju jer je svojim statusom realno bio sprečen da plaća račune. Trenutno četiri verske zajednice kojima je odbijena registracija pokušavaju da svoje pravo ostvare pred Vrhovnim sudom. Narodna skupština je u januaru oslobodila plaćanja administrativnih taksi isključivo „tradicionalne” zajednice.

Broj verskih incidenata se neosporno smanjuje. Ipak, g. Draško Đenović, beogradski korespondent Foruma 18, zapaža da su za pripadnike najviše napadanih verskih zajednica incidenti postali do te mere uobičajeni da su prestali da ih broje. No, ne samo što je broj verski motivisanih napada opao u poslednjih godinu dana, nego je i medijska

klima postala приметно bolja. Diskriminacija, ipak, istrajava, pa se dešava da na Svetog Savu protestantska deca bivaju prisiljavana da u školama slušaju pravoslavnu liturgiju, i pored izričitog protivljenja roditelja. U svom najnovijem, februarskom izveštaju o ljudskim pravima, Stejt dipartment primećuje da, mada istrajava diskriminatorski Zakon o crkvama, vladini službenici više ne izlažu manjinske crkve pogrđama u javnosti. S druge strane, treba приметiti da se položaj Rumunske pravoslavne crkve ne menja, i pored svojevremene tim povodom upriličene posete predsednika Baseskua predsedniku Tadiću i obećanja koja su bila data tom prilikom.

Uopšte uzev, uočljiv je trend poboljšanja. Osnovni problem i dalje predstavlja diskriminatorski Zakon kojim su dve prethodne vlade nastojale da broj verskih zajednica sa približno 180 svedu na dvadesetak najposlušnijih. Izmena člana 18. i uklanjanje člana 19. Zakona o crkvama ostaju imperativ bez koga nema stvarne slobode veroispovesti.

24. mart 2009.

Erotika i vera se međusobno isključuju

Ne može se dovoljno naglasiti razlika između obaveze države da jemči potpunu nediskriminaciju LGBT osoba i prava verskih zajednica da zadrže svoj diskriminišući stav prema njima. LGBT osobe koje spadaju u vernike monoteističkih religija suočene su sa protivrečnošću koja realno nije razrešiva.

LGBT osobe često traže toleranciju, pa čak i priznanje svoje orijentacije, unutar verskih zajednica. Pošto su zasnovane na istorijskim formiranim etičkim porukama a ne na egzemplarnom proroštvu, monoteističke religije su inherentno nesposobne da ovakav zahtev uključe u sistem svojih shvatanja. To nipošto ne znači da je nereglementirana seksualnost nemoralna, nego da monoteistički načini i sadržaji poticanja etičkog ne mogu da opstanu bez kroćenja polnosti. Prema Maksu Veberu, erotski zanos je u harmoniji samo sa „orgijastičkom, nesvakodnevnom formom religioznosti.” U tom smislu hrišćanstvo ne može da prihvati prirodnu, nesputanu erotiku: „Dosledna etika verskog bratstva odnosi se prema svemu tome radikalno neprijateljski.” Srećna erotska ljubav i hrišćanska etika bratstva međusobno se isključuju. Veber se u vezi sa tim poziva na Tolstojeva dela, a sami novozavetni sadržaji ovo potvrđuju pokazujući „hladnu porugu” prema srećnoj ljubavi. Koncesije čine i sveti Pavle i katolički brak; no, za protestantsku askezu svako rafiniranje u erotici jednako je najgorem obogotvorenju kreature.

Prema Veberovom sociološkom shvatanju, u toku istorijskog razvoja, seksualnost se sublimiše u erotiku, a nasuprot trezvenom realizmu seljaka, erotika postaje svesno negovana i nesvakodnevna sfera: „Do poslednjeg pojačavanja akcenta erotske sfere došlo je na tlu intelektualističkih kultura tamo gde se ta sfera sudarila sa neizbežno asketskim slojem profesionalaca. U tom zategnutom odnosu sa racionalnom svakodnevicom polni život, koji je bio postao nesvakodnevni, a posebno nebračni, mogao je izgledati kao jedina spona koja je čoveka, tad već potpuno izašlog iz kružnog toka starog, jednostavnog, organskog bivstvovanja seljaka, još povezivala sa prirodnim izvorom svekolikog života.”

Etičnost judaizma, fatalizam islama, ritualizam pravoslavlja, racionalnost katoličanstva i metodičnost protestantizma zasnovani su na različitim vidovima asketizma. LGBT osobama preostaju ateizam ili unutrašnji lomovi. Na državi je da im obezbedi javno, a ne unutarcrkveno priznanje.

31. mart 2009.

Tajkuni i zagrobni život

Kakve će biti društvena uloga religije i državna verska politika u savremenoj Srbiji, u vremenu koje neposredno nailazi?

Poslednjih dvadeset godina osećamo se, kako bi Šekspir rekao u „Kralju Liru”, kako muve u rukama nestašnih dečaka: oni nas ubijaju radi zabave. Mi smo pre predmeti nego upravljači osamostaljenih društvenih sila. Posle ratova, sankcija i dva puta doživljenog (1990. i 2000. godine) sumraka bogova, u čiji smo panteon verovali i za čije smo poštovanje decenijama socijalizacijom pripremani, ulazimo u treće razdoblje haosa koji se naziva ekonomskom krizom za koju se predviđa da će biti duga i teška.

Suočićemo se, jače nego u sređenim razdobljima, sa etičkom iracionalnošću sveta: u skladu sa Matejevim efektom, oni koji imaju imaće još više, a oni koji nemaju ostaće i bez onoga što danas još imaju. Religije će, kao i uvek, pružati legitimaciju novoj redistribuciji, pošto, kako veberijanci smatraju, sreća (bogatih) želi da bude legitimna. Pri tom smetnju neće predstavljati što relativno mali udeo stanovništva (oko jedne četvrtine) veruje u zagrobni život i u onostrane nagrade. Istorijski posmatrano, religija ne mora da ima, a često i nema, bilo kakvu izgrađenu predstavu o zagrobnom životu. Društveno-integrativna uloga religija na ovom najdelikatnijem području ne mora nužno da se ostvaruje kroz učenja o onostranom. Kao nekada trgovci sadukeji ili kasnije feudalni vlastelini, tako danas ni političari ni tajkuni nisu

onostrano usmereni. Spiralno probijanje racionalnosti u savremenoj Srbiji biće ozbiljno ugroženo ekonomskom krizom: tehnizacija i osiromašenje obrazovanja sužavaju i slabe intelektualne slojeve koji osmišljavaju proces racionalizacije. Osiromašeni virtuozni prosvećenosti iščezavaju.

Sociolozi nekad pojam „sreća” konkretizuju kroz dobra kao što su čast, moć, posed i uživanja. Vlast će i pomoću religije, kroz svojevrsnu „teodiceju sreće”, legitimisati nejednaku raspodelu ovih dobara. Ona će pojačati kontrolu „tradicionalnih verskih zajednica” i/ili njihovih delova i povećaće pritisak na „netradicionalne” protestantske crkve da se ujedine oko onih koje su najposlušnije. Na raspolaganju su finansijska podrška, uslovljavanje, laska i medijska promocija poslušnih, pa i veća ili manja efikasnost države na suzbijanju verskih incidenata. Pripadnici partokratije i s njima povezani tajkuni imaju realna oruđa da religije pretvore u sredstva legitimacije svojih interesa. Ustavni sekularizam može da se po potrebi zanemari.

7. april 2009.

Mogu li crkve pomoći ljudima u ovozemaljskim problemima?

Državni organi pozivaju na solidarnost u nailazećem vučjem vremenu. Ponekad, kao u slučaju nasilnog raseljavanja Roma sa Novog Beograda, izričito traže pomoć crkvi. S obzirom na ustavnu razdvojenost od države, crkve izvesno nisu dužne da se ovakvim pozivima odazovu. Mada većina njih priznaje značaj karitativnih delatnosti, osnovna poruka objavljenih religija je, od vremena jevrejskog egzila, poziv na spasenje, a ne obećanje dugog i srećnog života na ovome svetu.

Objavljene religije imaju svoje probleme, uvek iste - njihov bog je jedinstvo stvaralačkog principa i moralnog načela, a ovaj svet je prepun nepravde i patnje. Bog je svemoćan i dobar, a svet ne valja. Potrebno je opravdavanje boga. On se za zlo u svetu ne može opravdati u skladu sa vrednostima humanističke tradicije - teodiceje su bitno iracionalne, čak i kad poprimaju vrhunski filozofsko-mistički i literarni oblik kao u Knjizi o Jovu. Nijedno opravdavanje boga nije u skladu sa proklamovanom neutilitarnom etikom bratske ljubavi; sve teodiceje čuvaju spasenje samo za izabrane. Puritanski protestantizam izražava konsekvantno učenje o predestinaciji; hinduizam čuva spasenje za one koji ispunjavaju svoju darmu, makar bili i parije. Indijske religije ne poznaju pojam krivice, ali ni čovečnosti, egoistične su, „pripitomljavaju podanike”, njihove vernike zanima samo vlastita izvesnost spasenja.

Veber je primetio da se u indijskoj civilizaciji, koja je prezirala zemljoradnju zbog njoj svojstvenog uništavanja živih bića, u nekim selima na deset hiljada stanovnika nije mogla naći nijedna devojčica mlađa od godinu dana, a da je u nekim starosnim skupinama bilo deset puta više dečaka nego devojčica. Skoro je izvesno da devojčice nisu bile ubijane: one samo nisu dobijale hranu.

Većina vernika objavljenih religija su nesvesni konfučijanci, odani tradiciji pre nego specifičnim verskim idejnim sadržajima. Kada država poziva na solidarnost, ona tretira verujuće ljude i njihove zajednice kao religiozne virtuoze spasenja. Ovo je naivno: u sadašnjoj nečovečnoj Srbiji realno ne može biti mesta za solidarnost. Čovečnost je u Indiji bila nemoguća zbog kastinske struture društva i njenog verskog opravdanja; u Srbiji je solidarnost nerealna zbog krize „kazino kapitalizma” i zamora stanovništva. Predstavnici vlasti ne smeju da od verskih zajednica traže da rade posao države. A solidarno društvo mogu da stvore samo realne društvene snage.

14. april 2009.

Registrovano dvadesetak verskih zajednica

Kakav će biti sledeći izveštaj Evropske komisije o napredovanju Srbije na putu evrointegracija, u onom svom delu koji se odnosi na ostvarivanje verskih prava i sloboda? Šta se promenilo od prošle godine i da li je neki od problema smanjen?

U prethodnom izveštaju kao glavni problemi na polju ostvarivanja verskih sloboda pomenute su žalbe verskih zajednica zbog načina na koji je uređen postupak upisivanja u Registar crkava i verskih zajednica, zatim verski motivisani incidenti koji uključuju napade, govor mržnje, vandalizam i grafiti protiv određenih crkava, a takođe i nedovoljno efikasna reakcija vlasti na ove pojave. Još su neka područja društvenog života, koja su bila pomenuta u izveštaju Evropske komisije, značajna za ovo pitanje. Radi se o neprestanom odlaganju usvajanja Zakona o nacionalnim savetima (treba imati u vidu izrazito preklapanje pripadnika nekih verskih i nacionalnih manjina, na primer u slučaju Rumunske pravoslavne, Makedonske pravoslavne i rusinske Grkokatoličke crkve), odsustvo implementacije bilateralnih sporazuma o zaštiti nacionalnih manjina sa Mađarskom, Hrvatskom, Rumunijom i Makedonijom, kao i velike regionalne razlike u pogledu kapaciteta vlasti da obezbedi primenu manjinskih i verskih prava. Ovo poslednje podrazumeva bezbroj puta uočenu činjenicu da su prava manjina znatno više ostvarivana u Vojvodini nego u ostalom delu države, a da nasiljem praćene podele unutar muslimanske zajednice u Sandžaku predstavljaju

poseban i potencijalno vrlo rizičan problem.

Vlada Srbije može da kao na svoj uspeh ukaže na znatno smanjen broj verskih incidenata; njoj se mora prigovoriti što je registrovano (uključujući ovde i sedam „tradicionalnih”) više od dvadeset verskih zajednica, odnosno približno jedna devetina njihovog ukupnog broja. Najugroženiji, Jehovini svedoci i adventisti, nisu manje zlostavljani nego u prethodnom razdoblju. Komisije za sprovođenje bilateralnih sporazuma se ne sastaju, pa problem RPC istrajava. Podela unutar IVZ praćena je zloupotrebom vatrenog oružja. Od sedam crkava čija je registracija odbijena njih četiri vode sudske sporove protiv države. Vlada prerađuje versku strukturu zemlje u sistem verskih zajednica kakav je za nju poželjan, pre nego da se stara o jednakim pravima svih. Od državnih organa možda još ponajbolje reaguje policija. I to je neki napredak, mada, očigledno, nipošto dovoljan.

21. april 2009.

Treba ohrabriti ministra vera

Praznične poruke i čestitke državnih zvaničnika redovno predstavljaju ne samo čin kurtoazije nego i saopštavanje važnih političkih poruka. Ove poruke se po pravilu vrlo pažljivo formulišu. Čestitajući Vaskrs vladikama Srpske pravoslavne crkve, ministar vera profesor Bogoljub Šijaković je podsetio da je „naša otadžbina decenijama hodila putem Golgote i mučeništva, ne gubeći nadu u spas i izbavljenje od stradanja. Naš hrabri narod na Kosovu i Metohiji dostojanstveno je proživljavao Veliki petak godinama, ne gubeći veru u vaskrslog Hrista.”

U meri u kojoj se ministrova čestitka vladikama odnosi na „verujući svetosavski narod” na području naše južne pokrajine, ona predstavlja lep gest i ispunjavanje ministrove dužnosti. Nejasno je zbog čega je ministar vezao ne „verujući svetosavski narod” nego „naš hrabri narod na Kosovu i Metohiji” za proživljavanje Velikog petka i veru u vaskrslog Hrista. Većina naših građana na području ove pokrajine u Isusu vidi božjeg proroka, a ne vaskrslog izbavitelja, i za većinu njih Veliki petak nije dan tuge. U pogledu verske strukture, „naš hrabri narod na Kosovu i Metohiji” najvećim je delom sastavljen od muslimana, a potom od pravoslavaca, rimokatolika i protestanata.

Za razliku od profesora Šijakovića, predsednik Republike g. Tadiće, kako je izvestio Tanjug, iz manastira „Visoki Dečani uputio svim pravoslavnim vernicima i svim žiteljima Kosova i Metohije, bez

obzira na njihovu veroispovest, uskršnju poruku mira”. Tadić je tom prilikom rekao da „moja poruka jeste poruka mira, mira za Srbe, mira za Albance, za sve ljude koji žive na Kosovu, u našoj Srbiji. Bez mira ne možemo obezbediti pristojan život, bez verovanja u mir ne možemo ni normalno živeti. Ovo je dan kada ne treba da bude gneva i kada ne treba da bude mržnje”.

U Srbiji je pravni poredak jedinstven; zajemčena je posebna zaštita manjina radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta, a diskriminacija je zabranjena, naročito po osnovama u koje spada i veroispovest; pred Ustavom i zakonom svi su jednaki. Merama u obrazovanju, kulturi i javnom obaveštavanju, Republika Srbija podstiče razumevanje, uvažavanje i poštovanje razlika koje postoje zbog posebnosti etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta njenih građana. (Članovi 4, 14, 21 i 48 važećeg Ustava.)

Treba ohrabriti ministra vera da ubuduće bude pažljiviji i promišljeniji.

28. april 2009.

Slab ministar

Ministarstvo vera sve sporije radi svoj posao, odnosno, sa sve više oklevanja obavlja administrativne radnje iz svoje nadležnosti. Najnoviji slučaj u ovom smislu je da je Protestantska evanđeoska crkva „Duhovni centar” iz Leskovca morala nedavno da upozori Ministarstvo da poštuje presudu Vrhovnog suda iz oktobra prošle godine, kojom je poništeno rešenje Ministarstva o odbijanju njene registracije; Ministarstvo se u ovom smislu sve nedoslednije odnosi prema normama Zakona o opštem upravnom postupku, pa i Zakona o crkvama i verskim zajednicama.

Ukoliko Ministarstvo ne donese rešenje o registrovanju verske zajednice u roku od šezdeset dana, prema članu 20, stav 7 Zakona o crkvama „smatraće se da je odobren upis verske organizacije u Registar”. Ne može se bez dokaza tvrditi da je slučajevne prekoračenja roka pri odbijanju donošenja rešenja o zahtevu za registraciju Jehovinih svedoka ili Baptista sedmog dana Ministarstvo vera „rešavalo” tako što je, sudeći po razmaku između datuma donošenja rešenja i datuma njegove ekspedicije, antidatiralo službene akte. No, ostaje prostor za izvesnu senku sumnje.

Zbog čega jedno ministarstvo, malo po broju ljudi koje zapošljava, ali vrlo bogato u pogledu njihovih stručnih kapaciteta, sve lošije obavlja svoj posao? Veliki deo odgovora nesumnjivo leži u strategiji delovanja Ministarstva vera koje svoj osnovni zadatak, prema

izjavama poslednjih ministara, vidi u očuvanju verske strukture i izgradnji verskog sistema, a ne u afirmaciji i razvoju slobode veroispovedanja, što mu je, po Zakonu o ministarstvima, prvi zadatak. Za misiju shvaćenu u smislu očuvanja verske strukture Srbije Ministarstvo vera nema nijedan zakonski osnov i nju određuje hir ministara. Kao rezultat, od oko 180 verskih zajednica u Srbiji za tri godine primene Zakona o crkvama registrovano je samo sedam „tradicionalnih” i dvanaest „netradicionalnih” crkava. Neregistrovane verske zajednice često ne mogu da ostvare svoja prava. Dok je Ministarstvo vera vodio snažan ministar, poput profesora Milana Radulovića, ono je delovalo u lošem pravcu, ali efikasno i konzistentno. Sadašnji ministar, profesor Bogoljub Šijaković, skoro isključivo se posvetio razvijanju odnosa sa SPC, što izvesno ulazi u njegovu dužnost, ali je odnose sa drugim verskim zajednicama potpuno prepustio kompetentnim ali nadležnosti lišenim stručnjacima iz Ministarstva. Jedan potencijalno vrlo efikasan i koristan organ uprave radi sve slabije i sporije pošto mu se na čelu nalazi slab ministar.

5. maj 2009.

Različiti stavovi prema pravoslavnom i islamskom verskom pluralizmu

Šta za koga važi

Ono što važi za muslimane, ne važi za pravoslavce; ili obrnuto. Ova vrsta diskriminacije posve je neprihvatljiva. Organi uprave zahtevaju saglasnost SPC za registrovanje druge verske zajednice. U članu 2 stav 2 podzakonskog Pravilnika o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica stoji da se „u saglasju sa Srpskom pravoslavnom crkvom u Registar upisuje i odgovarajuća organizaciona jedinica Rumunske pravoslavne crkve u Banatu”. Vidljivo je da upravna vlast ne želi da se meša u kanonski spor SPC i RPC s obzirom na zahtev ove poslednje da se prizna njena eparhija u Srbiji; uočljivo je da se priznavanje statusa RPC ne vezuje samo za dobijanje saglasnosti od SPC, nego da se ono bez bilo kakvog legalnog osnova ograničava na jedan deo državne teritorije (Banat).

Predstavnici Ministarstva vera su u više navrata isticali da tretiraju pravoslavnu crkvu kao jedinstvenu versku zajednicu i da stoga ne žele da se mešaju u njene unutrašnje sporove. Oni RPC i SPC tretiraju kao delove jedne crkve i daju prednost odlukama SPC koje se donose na račun RPC. Imajući u vidu činjenicu da je status RPC tesno povezan sa položajem pripadnika rumunske nacionalne manjine (prema terminologiji Parlamentarne skupštine Saveta Evrope „rumunske/vlaške” nacionalne manjine), ovakvim pristupom Ministarstvo vera propušta da ispuni neke svoje obaveze utvrđene

članom 24 Zakona o ministarstvima. Mislim pre svega na afirmaciju i razvoj slobode veroispovedanja, saradnju države sa crkvama i verskim zajednicama i unapređenje njihovog položaja u društvu, zaštitu verskih komponenata u kulturnom i etničkom identitetu nacionalnih manjina, kao i na pružanje pomoći u zaštiti pravnog i društvenog položaja crkava i verskih zajednica i na ostvarivanje njihovih zakonom utvrđenih prava.

Dok Ministarstvo vera tretira RPC i SPC kao delove jedne pravoslavne crkve i zbog toga odbija da registruje prvo eparhiju, a potom protoprezviterijat RPC, ono u navedenom Pravilniku u članu 5 navodi da se „pod imenom Islamska zajednica u Srbiji u Registar upisuju legitimni, na osnovu unutrašnjih propisa obrazovani mešihati i muftijstva, kao i organizacione jedinice u njihovom sastavu koje prijave”. U skladu sa ovom odredbom Ministarstvo vera registrovalo je i Islamsku zajednicu u Srbiji i Islamsku zajednicu Srbije, dve ljuto zavađene frakcije naših muslimana, čiji se članovi, pa i imami, međusobno svađaju, vređaju i fizički obračunavaju.

12. maj 2009.

Tadić se upliće u poslove vlade

Prilikom prisustvovanja inauguraciji predsednika Đorđa Ivanova u Skoplju, predsednik Tadić je, u kontekstu „povremenih nesporazuma” dve zemlje, uz pitanje priznavanja „nezavisnosti Kosova” pokrenuo i pitanje „nerešenih crkvenih odnosa”.

Po onome što se može saznati, u Makedoniji postoji diskriminacija SPC; za žaljenje je što watchdog organizacije iz ove zemlje ne posvećuju tome više pažnje. U Srbiji ne postoji ozbiljna inicijativa za formiranje organizacione jedinice MPC; makedonski Nacionalni savet svojevremeno je preduzeo samo prve korake na ovom planu.

Tadić je pokrenuo pitanje „nerešenih crkvenih odnosa”. U nadležnosti predsednika Srbije ulazi predstavljanje zemlje u inostranstvu. Prema Zakonu o predsedniku Republike, Ustavom određene nadležnosti predsednika mogu se razraditi zakonom ili drugim propisom samo ako to Ustav izričito dopušta ili ako nalaže njihova priroda. Naime, (prema Ustavu i zakonu) Vlada (treba da) utvrđuje spoljnu politiku zemlje koju sprovodi Ministarstvo spoljnih poslova. Prema Zakonu o spoljnim poslovima ovo ministarstvo koordiniše spoljnopolitičke aktivnosti državnih organa, komunikacija sa predstavnicima drugih država odvija se preko Ministarstva, ono organizuje zvanične posete na državnom i diplomatskom nivou, priprema pravna mišljenja za predsednika Srbije itd. Prema Zakonu o

ministarstvima, Ministarstvo vera obavlja poslove koji se odnose na saradnju države sa eparhijama SPC u inostranstvu i pomoć u očuvanju i razvoju duhovne, nacionalne i kulturne samobitnosti srpskog naroda izvan Srbije.

Tadić se upliće u poslove Vlade umesto da obavlja dužnosti predsednika Republike. Kada daje neispunjena obećanja predsedniku Baseskuu u vezi sa RPC ili kada pokreće pitanje odnosa SPC i MPC, predsednik Srbije izlazi van okvira svojih nadležnosti. S druge strane, on ne ispunjava ono što jeste u njegovoj nadležnosti: kada je 27. aprila 2006. proglasio Zakon o crkvama i verskim zajednicama, g. Tadić je poslao pisma predsedniku Vlade Koštunici i predsedniku Narodne skupštine Predragu Markoviću, naglašavajući da je neophodno da Skupština u najkraćem mogućem roku usvoji amandmane na ovaj zakon kako bi eliminisala njegove manjkavosti i učinila ga modernim evropskim pravnim aktom.

Od tada, predsednik Tadić o ovome ćuti. A izvestilac Ujedinjenih nacija Asma Džahangir ovih dana procenjuje da su verske slobode ključne za demokratizaciju Srbije.

19. maj 2009.

Bela knjiga o dijalogu

Kada je u pitanju zaštita manjinskih prava u zemljama Evrope, pažnja se najčešće usmerava na Savet Evrope (SE), kao na organizaciju kojoj je neformalno poveren najveći deo ovih aktivnosti. Ovo važi pre svega za ostvarivanje prava verskih manjina: kada su u pitanju nacionalne manjine, OEBS je preko svoje davno ustanovljene institucije Visokog komesara i preko preporuka iz Haga, Osla i Lunda postavio sasvim specifične standarde.

SE je juna prošle godine izašao sa „Belom knjigom o interkulturnom dijalogu”, kao sa dokumentom koji su usvojili ministri spoljnih poslova. Prema ovom dokumentu, „usvajanje i predavanje interkulturnih vrednosti neophodno je za demokratsku kulturu i socijalnu koheziju. Uvažavanje različitog kulturnog porekla treba da obuhvati poznavanje i razumevanje velikih svetskih religija i nereligijskih uverenja i njihovu ulogu u društvu”. Ovaj zahtev jasno upućuje na sadržaje obrazovanja koji ne bi smeli da budu izostavljeni iz javnih škola. Aktivna i nepristrasna uloga države je tu, kao i na drugim područjima ostvarivanja manjinskih prava, nezaobilazna: prema oceni ministara, „praktikovanje vere je deo savremenog života i zato ne može i ne sme da bude van sfere interesovanja državnih vlasti, iako država mora da radi na očuvanju svoje uloge kao neutralnog i objektivnog organizatora praktikovanja svih religija, veroispovesti i uverenja.”

Zaštita verskih prava povezana je sa zaštitom prava

pripadnika/ca drugih grupa: deklaracija iz San Marina, koja je jedna od osnova „Bele knjige”, „definiše kontekst kao zajedničku ambiciju da se zaštiti ljudsko dostojanstvo zagovaranjem ljudskih prava, između ostalih jednakosti žena i muškaraca”. „Bela knjiga” ističe i neophodno „uvažavanje prava neverujućih lica”, a posebno je naglašeno da „oni koji zagovaraju ne-religijski pogled na svet imaju jednako pravo da doprinesu, zajedno sa predstavnicima vere, razgovoru o moralnim osnovama društva i da budu uključeni u forume o interkulturnom dijalogu.” SE ohrabruje ne samo međuverski dijalog nego i dijalog između državnih vlasti i verskih zajednica, kao i dijalog između verskih zajednica i filozofskih struja (tj. agnostika i ateista).

„Bela knjiga” je, preko svih očekivanja vezanih za potrebu da se zadovolje sve države članice, formulisana na jasan i sadržajan način: ona određuje neutralnu ulogu države i preporučuje dijalog verskih zajednica sa organizacijama civilnog društva.

26. maj 2009.

Ministar i mormoni

Hapšenje osumnjičenog za demoliranje 713 spomenika na pravoslavnom groblju u Staparuu uklonilo je bojazan da bi ovaj nečuveni čin mogao da posluži kao okidač za nikom potrebne tenzije. Javnost je opravdano obratila pažnju i na jedanaest demoliranih spomenika na jevrejskom groblju u Subotici. Svi građani su pred zakonom jednaki, ali povređivanje prava ili osećanja pripadnika zajednica koje su bile sistematski istrebljivane, poput jevrejske i romske, zahteva posebnu senzitivnost i najveću moguću brzinu reagovanja.

Ministar vera profesor Šijaković u međuvremenu je primio međunarodnu mormonsku delegaciju. Ovaj kontakt svakako treba pozdraviti - diskriminacija se ne ukida pukom tolerancijom, nego tek priznavanjem; ministar vera je, primajući delegaciju „netradicionalne” crkve, priznao njen legitimitet efikasnije nego što bi se to moglo postići bilo kojim pravnim aktom. Treba se nadati da će se ministar otvoriti i prema neposrednom kontaktu sa ovdašnjim predstavnicima protestantskih crkava. On je u ovom pogledu u prilici da bira između dva modela ponašanja svojih prethodnika: ministar vera Milan Radulović bio je dočekljiiv, a ministar Radomir Naumov nedostupan. Ministar ne mora uvek biti lovac na položaje: Zakon o crkvama je bar delimično bio uslovljen jednim neutilitarnim osećanjem misije i iz njega proizašlim ideološkim programom uređenja onoga što se naziva(lo) verskim sistemom Srbije. Gete je pisao da delatnici ne mogu da imaju

savest, a Breht je rođenima posle nas objasnio zbog čega nosioci misije moraju da govore promuklim glasom i uz grimase. No, ovde je važan (ostvaren) program, a ne njegovi nosioci; program koji je, zbog sadržaja ideja koje ga čine, umnogome odgovoran što je omogućio istrajavanje verske diskriminacije. On protestante toleriše, umesto da ih prizna. Ipak, treba reći i da je ovaj „sistem” (bio) usmeren protiv bilo kakvog nasilja na verskoj osnovi. Kada je upravo u Stapararu na julijanski Božić 2007. godine zapaljen adventistički hram, tadašnji ministar vera iz DSS reagovao je oštrije i od predsednika Tadića. Za razliku od kriminalaca, država protestante trpi, makar i da ih ne priznaje.

Zaštitnik građana i ministar za ljudska i manjinska prava dobijaju pohvale javnosti zbog aktivnosti organa na čijem se čelu nalaze. Ministarstvo vera ima stručni kapacitet koji istovremeno obećava i obavezuje; nema državnih razloga da se on ne iskoristi. Ako i dalje pretežu partijski ili lični razlozi, to je već nešto sasvim drugo.

9. jun 2009.

Pravo i transfuzija

Kako stoji stvar sa problemima dodeljivanja dece posle razvoda, ili sa pitanjima usvajanja i hraniteljstva, posmatranim kroz perspektivu verskih prava? Sud iz Velike Plane poverio je starateljstvo nad sedmomesečnom bebom njenom ocu, pošto je detetova majka pripadnica Jehovinih svedoka. Sud je bio vođen mogućnošću da detetu jednom možda zatreba transfuzija krvi koju Jehovini svedoci odbijaju. Ovaj razlog je jedan od onih na koje se poziva Ministarstvo vera kada odbija da registruje ovu versku zajednicu.

Niko nema pravo da drugome, a pogotovo maloletnom detetu, uskrati pomoć medicine. Maloletne osobe čiji su roditelji, staratelji, ili hranitelji pripadnici bilo koje verske zajednice u svakom slučaju u ovom smislu moraju da budu zaštićeni. No, da li iz toga sledi da su Jehovini svedoci nepodobni da budu staratelji ili hranitelji dece?

U martu je hraniteljska porodica iz Obrenovca koja pripada Jehovinim svedocima bila izložena medijskom pritisku zbog toga što se posvetila hraniteljstvu troje dece čiji roditelji ne pripadaju ovoj verskoj zajednici. Majka jednog deteta protivi se ovakvom rešenju. Centar za socijalni rad pokrenuo je tužbu protiv nje da bi joj se oduzelo roditeljstvo, a Centar za porodični smeštaj dece i omladine ocenio je da je pomenuta porodica uspešna u hraniteljstvu, da se zdravstveno stanje deteta popravilo od kad je u toj porodici, kao i da samo dete želi da u toj porodici ostane.

Glavni inspektor kriminalističke policije MUP-a Srbije Zoran Luković ovim povodom je ocenio da „dok na jednoj strani država zakonom nastoji da zaštiti manjine, njene institucije na drugoj strani diskriminišu maloletnu devojčicu koja pripada većinskom pravoslavnom narodu, jer je protivno volji njene biološke majke daju na vaspitanje Jehovininim svedocima”. Prema njegovim rečima, „Jehovini svedoci su društvo odabranih koje veruje u spasenje”.

Sve religije sebe doživljavaju kao društvo odabranih i pretenduju na monopol spasenja. U kontekstu slučaja iz Obrenovca g. Luković je u „Pečatu” od 27. marta pomenuo monstruozni zločin u Banovcima iz 2007, tvrdeći da je „njihova satanistička pozadina svesno ili nesvesno prikriivena.” Ni Ministarstvo vera, ni policija, ni sud, nisu pronašli elemente satanizma u zločinu.

A g. Draško Đenović je nedavno podsetio javnost da u oko 200 pravoslavnih i katoličkih porodica rastu deca islamske veroispovesti koje njihovi hranitelji ne znaju da pouče o islamu.

16. jun 2009.

Otkud antisemitizam u Srbiji

„Očekujemo brzu i efikasnu akciju nadležnih organa umesto uobičajeno nemuštih saopštenja o izolovanim grupicama alkoholiziranih maloletnika i tome slično” - piše u saopštenju za javnost Saveza jevrejskih opština Srbije od 11. juna. Mada ne zna niti može da zna ko su bili rušioци spomenika na Jevrejskom groblju u Subotici u dva navrata u razmaku od nekoliko dana, SJOS tvrdi da zna uzroke i da oni deluju uoči komemoracije jevrejskim žrtvama u Srbiji i sednice Radne grupe u oblasti obrazovanja, sećanja i istraživanja holokausta u Oslu, na kojoj učestvuje i državna delegacija Srbije.

Subotički Jevreji nisu želeli da drammatizuju ovo zlođelo: posle prvog rušenja jedanaest nadgrobniх spomenika, predsednik Jevrejske opštine Subotice g. Tomislav Harlbror, ponadao se da je reč o maloletničkom vandalizmu, a ne o antisemitskom zlođelu. Počinioci su za samo sedam dana ponovo pokazali o čemu se radi i naveli SJOS da reaguje primereno oštro.

Četiri hiljade subotičkih Jevreja završili su u logorima smrti. Danas u knjižarama, pa čak i na pijacama, pronalazim knjige čiji se sadržaj koristi za „opravdavanje” Aušvica. Hitlerova „Moja borba” i Davidovićeve „Nacionalni stroj” široko su dostupni, a javni tužioци ne postupaju po službenoj dužnosti. Na novom izdanju pravosnažno zabranjenih „Protokola sionskih mudraca”, obaveštenje o zabrani knjige na koricama je navedeno kao reklama. Pomagači neonacista teraju šegu

sa zakonom i državom.

Gradonačelnik Subotice g. Vučinić i predsednik Skupštine ovog grada g. Maglai primereno su osudili demoliranje Jevrejskog groblja. Predsednik SJOS g. Nećak podsetio je na kamenovanje učesnika antifašističkog mitinga u Novom Sadu i na činjenicu da su antifašistički miting u Beogradu morale da obezbeđuju jake policijske snage.

Član 14 Zakona o crkvama i verskim zajednicama prepoznaje Jevrejsku zajednicu kao jednu od tradicionalnih verskih zajednica u Srbiji. Država ne diskriminiše Jevreje; danas su u Srbiji, osim pritvorenika i lica na izdržavanju kazne, žicom ograđeni „samo” Romi na Novom Beogradu. S druge strane, društvo ne može da se oslobodi antisemitizma, jer bi, da bi se to postiglo, moralo da pribegne radikalnoj kritici nacizma. Preovlađujući etnički nacionalizam - i kad je izrazito nefašistički - ovakvu kritiku ometa. Veoma je dobro što je g. Dačić uklonio portret Milana Nedića iz službenih prostorija. Naši preci su hapsili Jevreje i upućivali ih na vozove bez povratka. Napadi na jevrejske grobove su napadi na našu savest.

23. jun 2009.

Prikrivena agenda

Kakvo je, u najkraćem, sadašnje stanje na planu verskih sloboda?

Posle usvajanja kontroverznog zakona registrovane su samo dve verske zajednice od njih preko dve hiljade.

Ministarstvo odbija da registruje druge pravoslavne crkve, pa će Ukrajinska pravoslavna crkva potražiti pravdu pred Evropskim sudom za ljudska prava, a Rumunska pravoslavna crkva uspeła je da registruje svoje eparhije tek posle presude ovog suda u njenu korist. Ni pentekostalci ni baptisti nisu uspeli da se registruju. Jedan od starešina Pentekostalne crkve kaže da sumnja da postoji „prikrivena agenda” Ministarstva kada ono insistira da se ova i druge protestantske crkve registruju kao udruženja građana. A pošto nisu registrovani, protestanti ne mogu da kupuju nekretnine, niti da plaćaju račune; drugim rečima, ne mogu da funkcionišu kao verske zajednice.

Da ne bude nesporazuma, opisano stanje iz izveštaja Foruma 18 odnosi se na Moldaviju. U našoj zemlji je posle usvajanja kontroverznog zakona registrovano dvanaest od oko 170 „netradicionalnih” verskih zajednica. Ministarstvo vera odbija da registruje druge pravoslavne crkve, pa je Vrhovni sud poništio takvo rešenje Ministarstva. Pošto ogromna većina protestantskih crkava ni u Srbiji nije registrovana, one često takođe imaju probleme kad pokušavaju da kupe nekretnine ili da plaćaju račune. Nije poznato da je

bilo ko javno izrazio sumnju da postoji „pokrivena agenda” Ministarstva kada ono insistira da se mnoge „netradicionalne” crkve registruju kao udruženja građana. Ali Ministarstvo vera na tome, uistinu, često insistira.

Moldavija je zemlja čiji je deo teritorije nastanjen pripadnicima nacionalne manjine koji su proglasili nezavisnost, praktično je ostvarujući uz pomoć stranih trupa na tom delu teritorije. Moldavija je član Partnerstva za mir; vodi politiku evrointegracija. Dve petine njenog BNP dolazi od gastarbajterskih doznaka. Korupcija je široko prisutna. Posle proletošnjih postizbornih nereda, ovu zemlju za mesec dana očekuju novi izbori.

Obe zemlje traže zaklone od imperativa epohe. Ali, nova i stara vremena postoje naporedo. Verska diskriminacija ne ide uz evrointegracije. Naši ministri vera su u izvesnom smislu vršnjaci svojih dedova. Religije nastoje da na realno siromaštvo i stvarnu nevolju odgovore opštim vrednostima. Srbija prihvata netrpeljivost, jer se budućnost u velikoj meri čini neprozirnom. Društvo koje nastaje jeste rizično društvo, umesto verskih prava za manjine, pauperizovani građani traže makar privid sigurnosti.

30. jun 2009.

Stanje u verskoj nastavi

Na nedavnom zasedanju Komisije za versku nastavu u školama koja se sastala u manastiru Kovilj učestvovali su predstavnici tradicionalnih crkava i verskih zajednica i funkcioneri ministarstava prosvete i vera. Komisija se bavila položajem veroučitelja i mogućnostima njegovog poboljšanja u sklopu budućeg Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja.

Na zasedanju je ukazano na značaj rezultata ispitivanja koje će Institut za pedagoška istraživanja sprovesti uz podršku pomenutih ministarstava. Prema oceni Komisije, „ova studija će dokumentovano prikazati činjenično stanje u verskoj nastavi u državnom obrazovnom sistemu, jer će biti prvo naučno vrednovanje rezultata i nedostataka posle gotovo jedne decenije od povratka veronauke u naše škole.”

U istraživanju uticaja verske nastave na razvoj demokratskih procesa i etničkih odnosa u Vojvodini, koje je Centar za razvoj civilnog društva sproveo pre šest godina, uočeni su neusklađeni, pa i oprečni efekti uvođenja školske veronauke. U najkraćem, za neke verske i etničke zajednice veronauka je bila jedan od puteva ka integraciji u društvo (za neke muslimane i „izlazak iz satanizacije”), a za druge ubrzanje njihove asimilacije (kao kod malih protestantskih zajednica i Rumuna). Veronauku su neke verske zajednice prihvatale kao dobrodošlo, čak „šokantno povoljno rešenje”, druge kao silom nametnuto, a treći su bili svojevolsjno ili protiv svoje volje iz nje izuzeti.

Ovo istraživanje je dovelo do zaključka da je školska verska nastava pomogla afirmaciji nekih nacionalnosti i ispunjavanju njihovih tzv. kolektivnih prava (odnosno prava koja se ostvaruju zajedno sa drugim pripadnicima konkretne grupe). Hrvatski jezik (kao nacionalna oznaka za zajednički narodni jezik etničkih Jugoslovena, Srba, Hrvata, Bošnjaka i Crnogoraca) ušao je u školski sistem baš preko verske nastave. U slučaju Islamske verske zajednice, a posebno kada se radi o njenim vernicima romske narodnosti, priznavanje prava na versku nastavu u državnim školama ne samo što je pogodovalo razvoju etničkog identiteta, nego je često pridonosilo i opismenjavanju učenika.

O nekim negativnim posledicama uvođenja verske nastave u državne škole biće reči drugom prilikom. Pomenuta ministarstva, i ne samo ona, u pravu su što sa nestrpljenjem očekuju rezultate studije Instituta za pedagoška istraživanja. Posmatrani u dijahronom uporednom okviru, ovi rezultati će moći da jasno ukažu na društveno značajne trendove i na mere koje je potrebno preduzeti.

7. jul 2009.

Senzitivna veronauka

U istraživanju uticaja verske nastave na razvoj demokratskih procesa i etničkih odnosa u Vojvodini, koje je Centar za razvoj civilnog društva sproveo pre šest godina, uočeno je, nažalost, da su pripadnici nekih nacionalnih i verskih manjina, na primer Bošnjaci (koji su većinom muslimani) i Slovaci (koji su u Vojvodini većinom protestanti) u više naselja pokazali nespремnost da se izjasne za pohađanje verske nastave zbog „straha da se ne ističu” kao pripadnici nacionalnih manjina.

Osnovano je pretpostaviti da je u međuvremenu ovo osećanje izgubilo na raširenosti i intenzitetu. Veoma je važno podvući da su se predstavnici malih protestantskih crkava mahom pozivali na principijelne razloge odvojenosti crkve i škole u sekularnom društvu i da su bili protiv uvođenja veronauke u državne škole, jer su smatrali da se na taj način vrši prinudan uticaj na učenike.

U pomenutom istraživanju bili su uočeni problemi u vezi sa nastavnim programima školske veronauke, kao i sa udžbenicima i sa nekvalifikovanim veroučiteljima. Uočeni su, na primer, problemi vezani za programe i udžbenike namenjene učenicima koji su slušali rimokatoličku veronauku na hrvatskom i slovačkom jeziku, jer su, kao i u slučaju IVZ, s obzirom na oskudicu domaćih, bila preuzimana zagrebačka (odnosno sarajevska) rešenja, bez neophodnih modifikacija. Verske zajednice su u vreme ovog monitoringa imale ozbiljnih problema

sa (ne)školovanim kadrom. Situacija se, kad su u pitanju povlašćene „tradicionalne” verske zajednice, menja nabolje. No, veronauka na rumunskom jeziku još uvek funkcioniše na polulegalnom nivou zbog nerešenog statusa RPC. Sukob u IVZ onemogućuje muslimane da se usredsrede na ostvarivanje svojih verskih prava. Ponovno oživljen medijski govor mržnje protiv protestanata, koji se bio utišao u prvih šest meseci Cvetkovićeve vlade, podseća na klimu u kojoj je već i sama pripadnost nekoj od protestantskih crkava bivala rizičnom. Zakon o nacionalnim savetima institucionalno će podupreti ostvarivanje verskih prava nacionalnih manjina. Ono što je neophodno jeste takav Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja koji će uvažiti preporuke OEBS iz Toleda: da programi nastave o religijama budu inkluzivni, senzitivni za mnogostrukost perspektiva i odgovorni prema lokalnim ispoljavanjima kulturnog i verskog pluralizma. Prilikom pripreme programa treba uzeti u obzir religiozna i ne religiozna shvatanja, na jedan inkluzivan i fer način.

14. jul 2009.

Vratiti oduzeto verskim zajednicama

Pre tri meseca je u Novom Sadu, u organizaciji Pokrajinskog sekretarijata za propise, upravu i nacionalne manjine, održana međunarodna konferencija o povratku imovine crkvama i verskim zajednicama u Srbiji. Legalni osnov za proces kojem je bila posvećena konferencija jeste Zakon o restituciji imovine crkvama i verskim zajednicama, koji je donet 2006. godine.

Građani Srbije su podneli oko 80.000 zahteva za vraćanje imovine, a verske zajednice ukupno 3.059 zahteva za restituciju, od čega je najveći broj zahteva podnela SPC. Između 95 i 98 odsto ranijih crkvenih objekata je u međuvremenu privatizovano.

U svojoj februarskoj analizi verskih sloboda u Srbiji Forum 18 je, pored ostalog, zapazio da je restitucija svojine verskih zajednica kompleksan problem za većinu verskih zajednica, od SPC do Jevrejske zajednice koja ima posebne legalne probleme, jer je njena imovina konfiskovana u Drugom svetskom ratu. Pomoćnik ministra vera dr Dragan Novaković je korespondentu Foruma 18 istakao da je restitucija imovine Jevrejske zajednice najveći problem, pošto se Zakon primenjuje na imovinu konfiskovanu posle 1945. godine. Novaković je izrazio nadu da će opšti zakon o restituciji rešiti ovaj problem.

Postoji i niz drugih posebnih problema. G. Draško Đenović je upozorio na problem imovine kalmičkih budista, koji nemaju nespornog legalnog naslednika. Đenović je pomenuo i imovinu adventista i

baptista, koji su svoju faktički crkvenu svojinu tokom 1920-ih i 1930-ih formalno podveli pod vlasništvo privatnih lica ili privatnih firmi, kao i molbu SPC Ministarstvu finansija da rok za podnošenje zahteva za restituciju pomeri sa 30. septembra 2008. na 31. decembar 2009, što je Ministarstvo odbilo. Prema Đenovićevom mišljenju, zahtev SPC je imao vrlo snažno opravdanje, pošto je primanje zahteva počelo sa ogromnim zakašnjenjem, tako da nije bilo vremena da se pripreme potrebni pravni dokumenti. Osim toga, protivno Zakonu, neka crkvena dobra su prodana, na primer manastir SPC Gornja Trepča, konfiskovan 1946. godine.

U jesenašnjem (oktobarskom) izveštaju Stejt dipartmenta o verskim slobodama u Srbiji naglašeno je da Zakon diskriminiše, uz Jevreje, i muslimane, kojima je svojina takođe bila oduzeta pre 1945, a posle 1941. godine. Zakonska odredba faktički legitimizuje odluke kvislinške Nedićeve „vlade”.

21. jul 2009.

Zaštitnik građana dobro radi

Da li je Zaštitnik građana g. Janković odgovoran što se “nizom izjava i javnih nastupa koji najavljuju izmenu zakona (o crkvama – prim.V.I.) priklonio kampanji koja se protiv ovog zakona vodi još od njegovog usvajanja”? Da li on napada “poslednje ostatke suvereniteta ovog naroda i ove države”? Da li g. Janković krši zakon i prava i “ugrožava nacionalnu i političku bezbednost ove zemlje i srpskog naroda”?

U dva svoja “ozbiljna upozorenja javnosti i državnom vrhu” u listu “Politika”, dr Miša Đurković smatra da Srbiju očekuje veliko zlo, “ako ovaj zakon bude oboren i omogući se da se u Srbiji registruju antisrpske sekte...” Đurković smatra da je Zakon o crkvama “jedan od retkih zakona koji je posle 2000. donet planski, smišljeno, s jasno profilisanom politikom iza sebe”.

U svom odgovoru Ombudsman poučava dr Đurkovića nekim osnovama ustavnog prava. Polemiku u autorskom tekstu dotiče i direktor “Građanskih inicijativa”, g. Miljenko Dereta, smeštajući je u kontekst nove nacionalističke kampanje, poentirajući svoju poruku i danas aktuelnim novotalasnim sadržajima. Đurković će na ovo odgovoriti da je g. Dereta pisac “nekompetentnog članka” (sic!) koji “nastupa kao komesar Velikog brata”.

Pitanju treba prići načelno. Zar bi za bilo koga bilo korisno da pokažem da dr Đurković ne zna šta su sekte, ili da podsetim čitaoce da

ovaj deklarisan desničar radi u ustanovi koja se zvala Institut za međunarodni radnički pokret, ili da uporedim njegovu za romantizam karakterističnu iskrenost sa autentičnošću g. Derete, koji je u kulturološkom pogledu vršnjak dr Đurkovićevih praunika?!

Dr Đurković je u pravu kada naglašava važnost Zakona o crkvama: u proletošnjoj raspravi na Demokratskom političkom forumu Snežana Ilić je pokazala da je ovo “zakon koji potpuno uređuje ne verske slobode nego versku strukturu Srbije. Politika države je koherentna, dosledna, zaokružena celina. Šta čini versku strukturu u Srbiji? Čini je sedam tradicionalnih crkava koje su nabrojane u ovom zakonu, čini je 180 i nešto do sada postojećih protestantskih zajednica. Intencija države je da ih svede na dvadesetak. U ovom momentu ih je 11, ići će se maksimalno i država je voljna da ide do 20. Okosnicu čini sedam tradicionalnih crkava i vrlo kontrolisan broj drugih manjih verskih zajednica. Pri tom, do sada nijedna nehrišćanska verska zajednica nije registrovana.”

A odgovornost g. Jankovića? Do sada nismo čuli nijedan dokaz niti osnovanu sumnju, nego samo medijsku buku. Utisak je da Ombudsman dobro radi svoj posao.

28. jul 2009.

Propozicije konkursa

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) obratio se ombudsmanu AP Vojvodine predstavkom u kojoj traži da se inicira postupak za poništenje konkursa Pokrajinskog sekretarijata za nacionalne manjine od 20. jula 2009. za dodelu sredstava crkvama i verskim zajednicama koje deluju na teritoriji AP Vojvodine zbog verske diskriminacije.

CRCD je zatražio pre svega da se promene propozicije konkursa tako što će se omogućiti konkurisanje „netradicionalnim” crkvama i verskim zajednicama. Propozicije konkursa krše st. 1. čl. 6 Zakona o crkvama i verskim zajednicama, koji crkvama i verskim zajednicama jemči nezavisnost od države i jednakost pred zakonom. Propozicije konkursa takođe krše član 6 Zakona o zabrani diskriminacije, kojim se utvrđuje da neposredna diskriminacija postoji ako se lice ili grupa lica, zbog njegovog odnosno njihovog ličnog svojstva (...) bilo kojim aktom, radnjom ili propuštanjem, stavljaju ili su stavljeni u nepovoljniji položaj, ili bi mogli biti stavljeni u nepovoljniji položaj.

Propozicije konkursa uz „tradicionalne” verske zajednice kao prihvatljive aplikante vide i RPC i (rusinsku) Grkokatoličku crkvu. Imajući u vidu tesnu povezanost ostvarivanja prava verskih i nacionalnih manjina, Izvršno veće Vojvodine davno je tražilo da se one uvrste u spisak „tradicionalnih” crkava, što su beogradske vlasti ignorisale. Pokrajinski sekretarijat postupa prema odluci Veća od

31.12.2007. (Službeni list APV br. 21) i ona sadrži spisak devet mogućih korisnika budžetskih sredstava. Ona nalaže i da se „prilikom globalne raspodele, predviđenih sredstava, između pojedinačnih tradicionalnih konfesija prevashodno vodi računa o broju vernika i verskih objekata”. Podatke o broju vernika ne zna niko, pa Veće verovatno oponaša Vladu Srbije, koja neobavezno konfesionalno opredeljenje građana izraženo na popisu stanovništva izjednačava sa izjašnjavanjem o veri u onostrano.

Poznato je da je položaj manjina u Vojvodini mnogo bolji nego u ostalom delu Srbije. Zbog čega Sekretarijat i Veće sprovode versku diskriminaciju? Oni ne pretenduju na uređivanje „verskog sistema”, niti na ekspertizu u „duhovnim pitanjima”, kao što je slučaj sa Ministarstvom vera. Treba ponoviti nešto što je na ovom mestu već bilo rečeno: od državnih organa treba tražiti tek nešto više nego što su oni realno sposobni da daju. Pajtićevo veće i Korhecov sekretarijat rade veoma dobro; od njih se mora tražiti maksimum, a utoliko pre izbegavanje bilo kakvog diskriminatorskog delovanja.

4. avgust 2009.

SPC u inostranstvu

Novinske agencije su pre nekoliko dana javile da makedonski sud nije dozvolio registraciju Ohridske arhiepiskopije SPC na čijem je čelu egzarh srpskog patrijarha g. Jovan (Vraniškovski).

Kako je saopštio sud, registracija Ohridske arhiepiskopije nije dozvoljena zato što u svom imenu sadrži deo naziva Makedonske pravoslavne crkve, a u isto vreme ima i naziv sličan nazivima drugih crkava i država, što je zakonom zabranjeno.

Uopšte uzev, nije posao nevladinih organizacija ni građana da se bave pitanjima verskih sloboda u drugim zemljama. Za to postoje državni organi, međunarodne organizacije i međunarodne nevladine organizacije. No, šta se dešava ukoliko su verske slobode u drugim zemljama tesno povezane sa ostvarivanjem verskih sloboda u Srbiji? U konkretnom slučaju, prema članu 23 Zakona o ministarstvima, Ministarstvu vera je povereno da „obavlja poslove državne uprave koji se odnose na saradnju države sa eparhijama Srpske pravoslavne crkve u inostranstvu i pomoć u očuvanju i razvoju duhovne, nacionalne i kulturne samobitnosti srpskog naroda izvan Republike Srbije”. U tom smislu bi odluka makedonskog suda iziskivala reakciju naše države.

Zar država Srbija može da reaguje na faktičku zabranu SPC u Makedoniji, kada se i prema članu 19 našeg Zakona o crkvama i verskim zajednicama „u Registar (crkava i verskih zajednica) ne može upisati verska organizacija čiji naziv sadrži naziv ili deo naziva koji

izražava identitet crkve, verske zajednice ili verske organizacije koja je već upisana u Registar ili koja je ranije podnela zahtev za upis”?! Naša država je još rigoroznija od Makedonije: prema stavu 2 člana 2 Pravilnika o sadržini i načinu vođenja Registra crkava i verskih zajednica, „u saglasju sa Srpskom pravoslavnom crkvom u Registar se upisuje i odgovarajuća organizaciona jedinica Rumunske pravoslavne crkve u Banatu”. Makedonija bar zvanično ne traži saglasnost MPC za registrovanje Ohridske arhiepiskopije SPC. Diskriminatorско zakonsko rešenje u našem Zakonu o crkvama sprečava ostvarivanje verskih prava i sloboda za mnoge verske zajednice u Srbiji; ono otežava njihovo ostvarivanje i kada se radi o SPC u inostranstvu.

Član 23 Zakona o ministarstvima nalaže Ministarstvu vera da obavlja poslove koji se odnose na zaštitu verskih komponenata u kulturnom i etničkom identitetu nacionalnih manjina. Ono to ne može da postigne ni za SPC. Zakon o crkvama treba menjati.

11. avgust 2009.

Nezadovoljstvo predsednika Rumunije

Kada je predsednik Rumunije Trajan Basesku nedavno posetio Kladovo, izjavio je da „pokušavamo da na jedan prijateljski način ubedimo naše prijatelje u Srbiji da rumunska manjina u vašoj zemlji mora da uživa sve privilegije koje imaju Srbi u Rumuniji.

Tu pre svega mislim na očuvanje jezika, kulturu i slobodu veroispovesti. To stvara obavezu i za samu nacionalnu manjinu da budu lojalni građani države u kojoj žive”.

Veoma iznenađuje odsustvo bilo kakve medijske reakcije na nedvosmisleno izraženo nezadovoljstvo predsednika Rumunije položajem Rumuna/ Vlaha u istočnoj Srbiji. Svako koga zanimaju međunarodni odnosi naše zemlje zna da je o tome reč. Oni koji su čitali rezoluciju Parlamentarne skupštine Saveta Evrope od 1. oktobra 2008, kao i izveštaj njenog specijalnog izvestioca Jirgena Hermana, znaju da ne samo u susednoj zemlji nego i u međunarodnim okvirima postoji nedvosmisleno negativan stav prema diskriminaciji Rumunske pravoslavne crkve u Srbiji. Ministarstvo vera registrovanje ove crkve uslovljava dobijanjem saglasnosti SPC, odbija da u skladu sa autonomnim odlukama RPC dozvoli funkcionisanje njene eparhije i protoprezviterijata, i samovoljno ograničava delovanje RPC na prostor Banata.

Ako su za nedostatak pažnje javnosti odgovorni mediji, za odsustvo objektivnog i pouzdanog znanja o etničkoj i verskoj

opredeljenosti stanovništva istočne Srbije odgovorni su organi uprave. Ovi podaci nisu mogli da budu prikupljeni popisom stanovništva, s obzirom na neobavezan karakter pitanja o pomenutim karakteristikama i na stepen razuđenosti primenjivane klasifikacije. Popis se i ne izvodi sa ciljem da bi se utvrdio broj vernika pojedinih crkava, poput Rumunske i Srpske pravoslavne crkve. A pouzdani podaci o ovome su prva pretpostavka za napredak u rešavanju problema.

Nema razloga da Ministarstvo vera deo sredstava koje usmerava na finansiranje verskih zajednica i nevladinih organizacija ne usredsredi na izvođenje istraživanja koje bi pomoću ankete otklonilo nedoumice oko činjeničnog stanja. Po sebi se razume da bi Ministarstvo, s obzirom na to da se ne radi o javnim nabavkama nego o stručnoj ekspertizi, trebalo da za implementaciju ovog posla izabere one partnere s kojima ima najbližnja programska opredeljenja i u koje polaže najviše poverenja.

Jedina obaveza prema građanima bila bi da metod i rezultati istraživanja budu u potpunosti dostupni javnosti.

18. avgust 2009.

Kontrola simboličkog kapitala

U pitanju je sekularizam. Drugim rečima, radi se o novcu.

U susednoj Hrvatskoj nedavno je došlo do napetosti između predsednika Republike i Rimokatoličke crkve. G. Mesić je izjavio da Katolička crkva godišnje dobija 37 miliona evra iz državnog budžeta, gradi velelepna zdanja, a vraćenu imovinu iznajmljuje. Pre toga je pisac uvodnika u „Glasu Koncila” Mesića prozvao veleizdajnikom, a crkva se od te izjave nije ogradila.

„Glas koncila” je potom aludirao da g. Mesić nije „zdrava i psihički uravnotežena osoba”. Mesić je uzvratio inicijativom da se uklone krstovi i druga verska obeležja iz kasarni, škola i drugih javnih ustanova. Predsednik Mesić i RKC se sukobljavaju oko kontrolisanja simboličkog kapitala. Kako stoji stvar sa realnim kapitalom koji crkve dobijaju iz državnog budžeta? Ako Rimokatolička crkva u Hrvatskoj dobija više od 37 miliona eura, to ne bi smelo da nas se tiče, jer naši poreski obveznici ne pune hrvatski budžet.

Kakva je situacija u našoj zemlji? Kada je Ministarstvu vera 2005. godine poslat zahtev na osnovu Zakona o slobodnom pristupu informacijama, ono se pozvalo na to da je Zakon o budžetu dostupan, da postoji finansijski plan Ministarstva, i da se verskim zajednicama uplaćuje iznos proporcionalan učešću vernika konkretne veroispovesti u ukupnom stanovništvu Srbije prema rezultatima iskazanim u poslednjem popisu. Problem je u tome što se na popisima stanovništva

ne prebrojavaju vernici, već samo konfesionalno vezane osobe, što je sasvim različita stvar. Iz budžeta za 2006. Ministarstvo vera je dobilo nepunih šest miliona eura, od kojih je gotovo četiri miliona podelilo na „dotacije nevladinim organizacijama”.

U raspravi o budžetu za 2008. narodni poslanik Balint Pastor upozorio je da Vlada Srbije izdvaja veoma malo sredstava za katoličku, reformatsku i evangeličku crkvu. Vlada je u ovoj raspravi odbila amandmane Saveza vojvođanskih Mađara, Liste za Sandžak i Unije Roma Srbije. Tadašnji ministar vera g. Naumov je u okviru jednog projekta Ministarstva od ukupno 180 miliona dinara 162 miliona namenio za SPC, po dva miliona za sukobljene frakcije Islamske zajednice i jedan milion za Jevrejsku zajednicu.

Srbija je siromašnija od Hrvatske. U Nacrtu budžeta za 2009. godinu za Ministarstvo vera bilo je predviđeno 823,4 miliona dinara. Kao i u Hrvatskoj, potrebno je i da se predsednik Republike ponaša u skladu sa važećim ustavom sekularne države.

25. avgust 2009.

Haos na legalnom planu

U poslednje vreme se dosta govori, sa ozbiljnim namerama ili zbog partijskih taktičkih razloga, o racionalizaciji državne uprave koja bi obuhvatala i ukidanje nekih ministarstava. Zbog čega Ministarstvo vera ne bi smelo da bude ukinuto?

Ako bi se sadašnji personalni sastav Ministarstva vera pripojio nekom drugom ministarstvu, ne bi bilo štete na stručnom planu. Stručnjaci zaposleni u Ministarstvu vera mogli bi da i u drugačijem institucionalnom okrilju prikupljaju i analiziraju informacije, kao i da prave planove rada i da prate njihovo sprovođenje.

Ministarstva ne pokrivaju pojedine segmente uprave samo na stručnom planu, nego i postavljaju i realizuju određene političke i programske vizije preko ministara i državnih sekretara. Ukoliko ove vizije donose napredak ili stvaraju određene probleme u pojedinim oblastima društvenog života, pohvale i pokude, odnosno uticaj javnosti, mogu da se izvrše samo preko pohvala i kritika upućenih nadležnom ministru i državnom sekretaru. Kakva je situacija na planu ostvarivanja verskih prava i sloboda?

Na legalnom planu postoji haos: dok Ustav prepoznaje samo veroispovesti, crkve i verske zajednice (član 44) i tretira ih kao ravnopravne i odvojene od države, garantujući pravo na promenu veroispovesti po sopstvenom izboru (član 43), Zakon o crkvama i verskim zajednicama prepoznaje tradicionalne crkve i verske zajednice,

konfesionalne zajednice i druge verske organizacije (član 4 Zakona). Ova neusklađenost Zakona sa Ustavom dovodi do neustavnog odbijanja registracije pojedinih verskih zajednica zbog misionarenja, a navodi i ustanove kao što su Savet RRA ili Nacionalni prosvetni savet da reprodukuju versku diskriminaciju na područjima informisanja, obrazovanja itd.

Posle tri godina rada na registraciji, u Srbiji je skoro 90 odsto verskih zajednica neregistrovano. Proces restitucije crkvene imovine veoma kasni i odvija se uz velike teškoće. Broj incidenata na verskom osnovu, mada primetno smanjen, i dalje je veoma veliki. Ministarstvo vera, čak ni kao posebno ministarstvo, ne uspeva da ostvari saradnju sa policijom. Istrajavaju i krajnje rizične situacije poput stalne napetosti u Islamskoj zajednici, koje iziskuju posebno Ministarstvo vera koje bi uključivalo ne samo stručnu kompetenciju nego i političku volju, da bi moglo da efikasno deluje kao nepristrastan posrednik. Srbiji su potrebni Ministarstvo i ministar vera da bi javnost mogla da se obrati nekome ko ima ne samo profesionalni kapacitet, nego i političku težinu.

1. septembar 2009.

Ometanje verskih sloboda crnogorskih pravoslavaca i Jehovinih svedoka

Rešenost Zaštitnika građana da pridonese unapređivanju verskih sloboda u Srbiji pored ostalog se nedvosmisleno ispoljila i kroz izdavanje (uz suizdavačku ulogu Službenog glasnika) knjige profesora Nenada Đurđevića.

Pisac je probleme vezane za ostvarivanje slobode veroispovesti i pravni položaj verskih zajednica razmatrao i na primeru dva dosad možda najdelikatnija slučaja, odnosno odbijanja Ministarstva vera da registruje Crnogorsku pravoslavnu crkvu i Jehovine svedoke.

Đurđevićeva pravna kritika Zakona o crkvama i verskim zajednicama i Pravilnika o njihovoj registraciji deluje utemeljeno i razorno. Ministarstvo vera odbilo je registraciju CPC s motivacijom da se u njenom slučaju ne radi o verskoj zajednici nego o udruženju građana. Đurđević podseća da se Ministarstvo poziva na neodređene autonomne propise Pravoslavne crkve, da koristi nepreciznu i nejasnu terminologiju, te da „u institucionalnom smislu ne postoji jedna Pravoslavna crkva već više lokalnih (pomesnih) pravoslavnih crkava, pa ostaje nejasno na koje se to autonomne propise Ministrstvo vera poziva” kada odbija registraciju CPC. Naime, prema članu 7 Zakona o crkvama „država ne može ometati primenu autonomnih propisa crkava i verskih zajednica.” Đurđević postavlja pitanje kojim bi propisima, u slučaju neslaganja autonomnih propisa Vaseljenske patrijaršije i SPC,

Ministarstvo vera dalo prednost?! On, takođe, primećuje da je „interesantno da je Ministarstvo vera zauzelo potpuno drugačiji pristup kada su u pitanju „nesporazumi” unutar Islamske verske zajednice u Srbiji”. Naime, Ministarstvo tvrdi da u Srbiji ne postoje dve IVZ, nego dve upravljačke strukture unutar islamske zajednice. U slučaju tumačenja autonomnih propisa pravoslavne crkve Ministarstvo krši i ustav i zakon i kanone; u slučaju IZ ono krši Zakon o crkvama.

Kada komentariše molbu Jehovinih svedoka da dobiju pismeni dokaz da se mogu smatrati registrovanom verskom zajednicom, kao i odgovor Ministarstva da „verska zajednica Jehovini svedoci ima status legalne verske organizacije na osnovu prijave po Zakonu o pravnom položaju verskih zajednica iz 1953. i 1977. godine”, profesor Đurđević podseća da u FNRJ „zakon nije propisivao podnošenje bilo kakve prijave državnim organima od strane verske zajednice, niti vođenje bilo kakvog registra verskih zajednica. Prema članu 2, građani su mogli slobodno osnivati verske zajednice, koje su uživale jednaka prava i imale isti pravni položaj sa drugim verskim zajednicama”.

8. septembar 2009.

Hrišćanski koreni

Ministarstvo vera ima svoju viziju korena evropske integracije, pri čemu u njenom javnom iznošenju izlazi van okvira svoje nadležnosti određenih Zakonom o ministarstvima i ulazi u nadležnosti Ministarstva spoljnih poslova. Svojevremeno je, u decembru 2008, prema web sajtu Ministarstva vera, na sastanku sa rimokatoličkim biskupima “dotakavši se posebno aktuelne i velike teme, jedinstva hrišćana, ministar Šijaković izrazio žaljenje što u Evropi nije postignuta saglasnost oko klauzule kojom bi u evropski ustav ušla i odredba o zajedničkim hrišćanskim korenima. Jer, rekao je on, ne može simbol ujedinjene Evrope da bude samo zajednička moneta. Evropa će biti jedinstvena tek kad bude svesna zajedničkih duhovnih i kulturnih hrišćanskih korena, rekao je tom prilikom dr Šijaković.”

Prema članu 3 Zakona o ministarstvima Ministarstvo spoljnih poslova obavlja, pored ostalog, poslove državne uprave koji se odnose na spoljnu politiku i održavanje odnosa Republike Srbije s drugim državama, međunarodnim organizacijama i institucijama, kao i na praćenje međunarodnih odnosa i bilateralne saradnje s drugim državama i njihov razvoj.

Prema odredbama iz člana 24 Zakona o ministarstvima, Ministarstvo vera, pored ostalog, obavlja poslove državne uprave koji se odnose na afirmaciju i razvoj slobode veroispovedanja, afirmisanje verskih osnova i sadržaja srpskog nacionalnog identiteta, zaštitu verskih

komponentata u kulturnom i etničkom identitetu nacionalnih manjina i razvoj i afirmisanje vrednosti religijske kulture.

Insistiranjem isključivo na “zajedničkim hrišćanskim korenima” Evrope Ministar vera nije pridoneo slobodi nehrišćanskog veroispovedanja; ograničio je verske sadržaje srpskog nacionalnog identiteta na hrišćanstvo; sukobio se sa odredbom koja nalaže zaštitu verskih komponentata u kulturnom i etničkom identitetu bošnjačke, jevrejske, delom i romske i albanske nacionalne manjine; razvoj i afirmisanje vrednosti religijske kulture arbitrarno je sveo na razvoj i afirmisanje hrišćanskih kulturnih vrednosti.

Postavlja se načelno pitanje: hoćemo li u ujedinjenu Evropu vođeni jednom religijom, uz trpljenje ostalih religija, ili ćemo, u skladu sa članom 9 Evropske povelje o ljudskim pravima i njenim Protokolom 12 koji zabranjuje svaku diskriminaciju, Evropu doživeti kao prostor za razvoj (ne samo verskog) pluralizma!?

15. septembar 2009

Čekajući versku utehu

Centar za razvoj civilnog društva (CRCD) u sredu održava prvu od rasprava posvećenih mogućnostima povećavanja verskih sloboda u našoj zemlji. Neka od pitanja koja su predložena za raspravu mogu da budu interesantna za širu publiku. Šta je prozelitizam? Ministarstvo vera ga na svom web sajtu zabranjuje, ukoliko se radi o „odvajanju vernika jedne crkve i njihovo(m) uključivanju u drugu hrišćansku crkvu”. Zbog optužbi za prozelitizam Ministarstvo je u tri navrata odbilo da registruje Jehovine svedoke. Kako ostvariti Ustavom, Evropskom poveljom i Zakonom o crkvama garantovano pravo na promenu veroispovesti ako to pravo uskraćuje Ministarstvo vera koje je dužno da ga štiti?

Šta učiniti sa krajnje delikatnim pitanjima kakva su ona vezana za Islamsku zajednicu i Rumunsku pravoslavnu crkvu? U prvom slučaju Ministarstvo vera odbija da ispuni dužnost i da u skladu sa Zakonom nepristrasno arbitrira, dok se ekscesi, sukobi, pa i ranjavanja umnožavaju. U drugom slučaju ne samo što je ostvarivanje verskih prava vezano za poštovanje prava nacionalne manjine, nego se i registrovanje jedne crkve vezuje za dobijanje dozvole druge crkve, što je Savet Evrope izričito osudio.

Postoje i teme koje su krajnje osetljive: kako objasniti nesrazmerno veliku usredsređenost verskih incidenata protiv određenih protestantskih crkava? Niko ne misli da državni organi u ovome imaju svoj udeo, ali ostaje da oni ne čine dovoljno na zaštiti najugroženijih.

Ministarstvo vera, prema iskazima svojih službenika, ne uspeva da dobije podatke od MUP niti od Ministarstva pravde o počiniocima incidenata, niti o njihovom tretmanu od strane organa gonjenja.

Problemi koje stvara sama loša legislativa (Zakon o crkvama i Pravilnik o Registru) umnožavaju se kroz druge zakone i podzakonske akte: Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja ne predviđa u Nacionalnom prosvetnom savetu mesto za predstavnika bilo koje „netradicionalne” verske zajednice; obavezujuće uputstvo Saveta RRA radio-emiterima u svom šestom delu ima nedvosmisleno „antisektaške” sadržaje. Pripadnici „netradicionalnih” crkava ne mogu da računaju da će dobiti versku utehu u vojsci niti u bolnicama, a u školama njihova deca, za razliku od druge, ne mogu da slušaju veronauku koju bi izabrali njihovi roditelji. Ko su protagonisti verske diskriminacije? Od formiranja Cvetkovićeve vlade do marta ove godine činilo se da je govor mržnje zamukao. Onda su se „antisektaški „napisi pojavili ponovo. Rušenje biste Martina Lutera za svaku je osudu. Ali, kako nazvati trogodišnje ćutanje predsednika Republike koji je, potpisujući Zakon o crkvama i verskim zajednicama, uputio pisma tadašnjim predsednicima Vlade Srbije i Narodne skupštine i zatražio hitne izmene Zakona? Da li je potrebno čekati novi izveštaj Saveta Evrope, od izvestioca Hermana, visokog komesara Hamarberga, novi izveštaj Ujedinjenih nacija posle sledeće posete Asme Džahangir ili nekog njenog pandana? Može li država da uradi nešto kada je u pitanju regulisanje verskih prava?

22. septembar 2009.

O pojmu sekte

Kako se usmeravaju mediji da izveštavaju o verskim zajednicama i verskim slobodama u Srbiji? Ovo pitanje jeste ključno (ne samo) za sada aktuelnu raspravu Centra za razvoj civilnog društva (CRCD) o odnosu medija i verskih zajednica.

Prema Opštem obavezujućem uputstvu Saveta RRA od 26. juna 2007, u stavu 2 šestog dela Uputstva, „emiterima se zabranjuje da se u verskim programima direktno bave prozelitizmom, odnosno nastojanjem da se direktno pridobijaju i pozivaju gledaoci da pristupe nekoj crkvi i verskoj zajednici”. Ovim se faktički zabranjuje u drugim zemljama priznato pravo na misionarenje preko medija, odnosno pravo da se realizuje promena veroispovesti, što je garantovano odredbom iz stava 2 član 1 Zakona o crkvama i verskim zajednicama, članom 43 Ustava Srbije i članom 9 Evropske povelje o ljudskim pravima, koja se neposredno primenjuje u našem zakonodavstvu.

Prema stavu 4 šestog dela Opšteg obavezujućeg uputstva, „emiteri moraju da prave jasnu razliku između priznatih crkava i verskih zajednica, s jedne, i sekti, s druge strane. Svoje programe u okviru ustanova javnih radiodifuznih servisa i mimo njih, mogu imati samo crkve i verske zajednice registrovane kod Ministarstva vera. O sektama se može govoriti samo u kontekstu analize društvenih procesa”. Ovim se arbitrarno uvodi pojam sekte, krši se načelo zabrane verske diskriminacije iz člana 2 Zakona o crkvama, a krše se i ustavne odredbe

o ravnopravnosti verskih zajednica, slobodi mišljenja i izražavanja, koja uključuje primanje i širenje obavještenja i ideja, a takođe i podsticanja razumevanja, uvažavanja i poštovanja razlika u verskom identitetu građana Srbije (članovi 44, 46 i 48 Ustava Srbije).

Prema Zakonu o radiodifuziji, zabranjeni su svaka diskriminacija, cenzura i uticaj na rad javnih glasila; Zakon zahteva punu afirmaciju ljudskih prava i sloboda i posebno sloboda izražavanja pluralizma (član 3); RRA je naloženo da se stara da programi emitera ne sadrže diskriminaciju zbog pripadanja nekoj veri (član 21), a utvrđena je i obaveza javnog radiodifuznog servisa da obezbedi odgovarajuće vreme za emitovanje sadržaja vezanih za delovanje verskih zajednica na području na kome se program emituje (član 78 Zakona o radiodifuziji). Prema članu 79 ovog zakona, nosioci javnog radiodifuznog servisa su dužni da pri proizvodnji i emitovanju informativnih programa poštuju princip nepristrasnosti i objektivnosti u tretiranju različitih subjekata, da se zalažu za slobodu i pluralizam izražavanja javnog mišljenja, kao i da spreče bilo kakav oblik verske netrpeljivosti ili mržnje.

RRA je suspendovala ustavne i zakonske odredbe i preko Opšteg obavezujućeg uputstva poslala emiterima naredbu čiji je sadržaj u potpunoj suprotnosti sa Ustavom i zakonima.

29. septembar 2009.

Dug je put do Toleda

Kako promeniti diskriminatorски Zakon o crkvama i verskim zajednicama? Organizacije civilnog društva sklone su da ponavljaju tezu o klerikalizaciji društva Srbije; to je opredeljenje koje održava tenzije između njih i takozvanih tradicionalnih verskih zajednica. Ovakav stav pridonosi jačanju vlastitog identiteta, ali ne smanjuje versku diskriminaciju. Kako bi se mogao promeniti Zakon ako bi se tome protivile najbrojnije verske zajednice koje imaju veliki ugled i uticaj među građanima?!

Za pojave klerikalizma u javnom životu, tamo gde ih ima, odgovorna je jedino i samo država. Državni organi se zbunjeno kolebaju u pogledu usmerenja svojih akcija. Pomaci postoje i treba ih zabeležiti. Članovi Komisije Vlade Republike Srbije za versku nastavu najavili su da će rezultati istraživanja o vrednovanju verske nastave u Srbiji uskoro biti predstavljeni javnosti. Ukoliko je istraživanje izvedeno na metodski korektan način, ono će doneti objektivne i precizne podatke. Još je bolje što je Komisija razmatrala predlog da se u program obrazovanja veroučitelja unese i upoznavanje sa drugim religijama, kako bi se veronauka u školama oslobodila kritike da neminovno vodi u nepoželjno zatvaranje u usko konfesionalne granice neke veroispovesti. Ovo je prvi korak na dugom putu ka ispunjavanju zahteva OEBS iz Toleda o izvođenju verske nastave.

Kad je u pitanju povećavanje verskih sloboda, može se vršiti

pritisak samo na organe vlasti. Tradicionalne verske zajednice mahom podržavaju postojeće stanje, ali i one imaju svoje primedbe. Vidljiva su neslaganja unutar nekih od njih; neke eparhije (dijeceze, muftijstva) prolaze bolje od drugih; kao složene organizacije, verske zajednice imaju svoje unutrašnje podele.

Uspešno zastupanje podrazumeva da se od sadašnjih aktivnih protivnika stvore pasivni oponenti; da se aktuelni pasivni protivnici prevedu u uzdržano neutralne; da oni koji su sada uzdržano neutralni izraze bar prijateljsku neutralnost, ako već ne i makar prećutnu podršku akciji civilnog društva i njenim ciljevima.

Savezništvo sa istomišljenicima ne znači nužno odsustvo kontakta sa neistomišljenicima: kad bi bilo drugačije, do promena bi dolazilo samo dejstvom spontanih procesa, a ne i delovanjem usmerenim ka ostvarivanju određenih vrednosti i ciljeva. Smanjivanje verske diskriminacije znači usredsređivanje akcije prema državnim organima. Odsustvo fokusiranosti produžava diskriminaciju.

6. oktobar 2009.